

เอกสารประกอบหลักสูตรสถานศึกษา
กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
โรงเรียนคลองบางกระบือ
พุทธศักราช ๒๕๖๔

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน
พุทธศักราช ๒๕๕๑ ฉบับปรับปรุง (พุทธศักราช ๒๕๖๐)

โรงเรียนคลองบางกระบือ
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต ๒
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
กระทรวงศึกษาธิการ

คำนำ

กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ได้จัดทำหลักสูตรกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ฉบับนี้ ซึ่งเป็นเอกสารประกอบหลักสูตรสถานศึกษา โรงเรียนคลองบางกระบือ พุทธศักราช 2564 ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง 2560) เพื่อเป็นเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและกระบวนการจัดการเรียนรู้ เพื่อเป็นกรอบ และทิศทางในการจัดการเรียนการสอนให้ตรงตามมาตรฐานตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้ ของกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โดยพิจารณาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551 (ฉบับปรับปรุง 2560)

คณะผู้จัดทำขอขอบคุณผู้ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาและจัดทำหลักสูตรกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ฉบับนี้ จนสำเร็จลุล่วงเป็นอย่างดี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะเกิดประโยชน์ต่อการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนต่อไป

กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

คณะผู้จัดทำ

สารบัญ		หน้า
คำนำ		ก
สารบัญ		ข
	ทำไมต้องเรียนสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม	1
	เรียนรู้อะไรในสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม	1
	สาระและมาตรฐานการเรียนรู้	2
	สาระและมาตรฐานการเรียนรู้หลักสูตรต้านทุจริตศึกษา (Anti-Corruption Education)	3
	แนวทางการนำหลักสูตรต้านการทุจริตศึกษาไปใช้	4
	คุณภาพผู้เรียน	5
	โครงสร้างเวลาเรียน	6
	ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง	7
	คำอธิบายรายวิชาและโครงสร้างรายวิชา	48
	การวัดและประเมินผลการเรียนรู้	90
ภาคผนวก		
	อภิธานศัพท์	109

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

ทำไมต้องเรียนสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

สังคมโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตลอดเวลา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ ว่ามนุษย์ดำรงชีวิตอย่างไร ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคล และการอยู่ร่วมกันในสังคม การปรับตัวตามสภาพแวดล้อม การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด นอกจากนี้ ยังช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจถึงการพัฒนา เปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย กาลเวลา ตามเหตุปัจจัยต่าง ๆ ทำให้เกิดความเข้าใจในตนเอง และผู้อื่น มีความอดทน อดกลั้น ยอมรับในความแตกต่าง และมีคุณธรรม สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ และสังคมโลก

เรียนรู้อะไรในสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมว่าด้วยการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความเชื่อมสัมพันธ์กัน และมีความแตกต่างกันอย่างหลากหลาย เพื่อช่วยให้สามารถปรับตนเองกับบริบทสภาพแวดล้อม เป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ มีความรู้ ทักษะ คุณธรรม และค่านิยมที่เหมาะสม โดยได้กำหนดสาระต่าง ๆ ไว้ ดังนี้

- **ศาสนา ศีลธรรมและจริยธรรม** แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ การนำหลักธรรมคำสอนไปปฏิบัติในการพัฒนาตนเอง และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เป็นผู้กระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม พัฒนาตนเองอยู่เสมอ รวมทั้งบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมและส่วนรวม
- **หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิต** ระบบการเมืองการปกครองในสังคม ปัจจุบันการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ลักษณะและความสำคัญ การเป็นพลเมืองดี ความแตกต่างและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ปลูกฝังค่านิยมด้านประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สิทธิ หน้าที่ เสรีภาพการดำเนินชีวิตอย่างสันติสุข ในสังคมไทยและสังคมโลก
- **เศรษฐศาสตร์** การผลิต การแจกจ่าย และการบริโภคสินค้าและบริการ การบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างมีประสิทธิภาพ การดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ และการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวัน
- **ประวัติศาสตร์** เวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ วิธีการทางประวัติศาสตร์ พัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตถึงปัจจุบัน ความสัมพันธ์และเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่าง ๆ ผลกระทบที่เกิดจากเหตุการณ์สำคัญในอดีต บุคคลสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในอดีต ความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย แหล่งอารยธรรมที่สำคัญของโลก

● **ภูมิศาสตร์** ลักษณะของโลกทางกายภาพ ลักษณะทางกายภาพ แหล่งทรัพยากร และภูมิอากาศของประเทศไทย และภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก การใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ ความสัมพันธ์กันของสิ่งต่าง ๆ ในระบบธรรมชาติ ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น การนำเสนอข้อมูลภูมิสารสนเทศ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้

สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

- มาตรฐาน ส 1.1 รู้ และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสนา หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่น และปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข
- มาตรฐาน ส 1.2 เข้าใจ ตระหนักและปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดี และธำรงรักษาพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ

สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

- มาตรฐาน ส 2.1 เข้าใจและปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี มีค่านิยมที่ดีงาม และธำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทย และสังคมโลกอย่างสันติสุข
- มาตรฐาน ส 2.2 เข้าใจระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่น ศรัทธา และธำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์

- มาตรฐาน ส 3.1 เข้าใจและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิตและการบริโภคการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า รวมทั้งเข้าใจหลักการของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ
- มาตรฐาน ส 3.2 เข้าใจระบบ และสถาบันทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ และความจำเป็นของการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจในสังคมโลก

สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์

- มาตรฐาน ส 4.1 เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ
- มาตรฐาน ส 4.2 เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ในด้านความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญและสามารถ วิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น
- มาตรฐาน ส 4.3 เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรัก ความภูมิใจและธำรงความเป็นไทย

สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์

- มาตรฐาน ส 5.1 เข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพ และความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งซึ่งมีผลต่อกันและกันในระบบของธรรมชาติ ใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ในการค้นหาวิเคราะห์ สรุป และใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ
- มาตรฐาน ส 5.2 เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์วัฒนธรรม มีจิตสำนึก และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้หลักสูตรต้านทุจริตศึกษา (Anti-Corruption Education)

สาระที่ ๑ การคิดแยกแยะระหว่างผลประโยชน์ส่วนตน และผลประโยชน์ส่วนรวม

- ๑.๑ มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการแยกแยะระหว่างผลประโยชน์ส่วนตน และผลประโยชน์ส่วนรวม
- ๑.๒ สามารถคิดแยกแยะระหว่างผลประโยชน์ส่วนตน และผลประโยชน์ส่วนรวมได้
- ๑.๓ ตระหนัก และเห็นความสำคัญในการแยกแยะระหว่างผลประโยชน์ส่วนตน และผลประโยชน์ส่วนรวม

สาระที่ ๒ ความสะอาด และความไม่ทนต่อการทุจริต

- ๒.๑ มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความสะอาด และความไม่ทนต่อการทุจริต
- ๒.๒ ปฏิบัติตนเป็นผู้สะอาด และไม่ทนต่อการทุจริตทุกรูปแบบ
- ๒.๓ ตระหนักและมีความสะอาด และไม่ทนต่อการทุจริต

สาระที่ ๓ STRONG : จิตพอเพียงต้านทุจริต

- ๓.๑ มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับ STRONG : จิตพอเพียงต้านทุจริต
- ๓.๒ ปฏิบัติตนเป็นผู้ที่ STRONG : จิตพอเพียงต้านทุจริต
- ๓.๓ ตระหนักและเห็นความสำคัญของ STRONG และมีจิตพอเพียงในการต่อต้านการทุจริตทุกรูปแบบ

สาระที่ ๔ พลเมืองกับความรับผิดชอบต่อสังคม

- ๔.๑ มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับพลเมือง และมีความรับผิดชอบต่อสังคม
- ๔.๒ ปฏิบัติตนตามหน้าที่พลเมือง และมีความรับผิดชอบต่อสังคม

๔.๓ ตระหนักและเห็นความสำคัญของการเป็นพลเมืองที่ดี และมีความรับผิดชอบต่อสังคมในการป้องกันการทุจริต

จุดมุ่งหมายของรายวิชา

เพื่อให้นักเรียน

๒.๑ มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการแยกแยะระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนกับผลประโยชน์ส่วนรวม

๒.๒ มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความสะอาด และความไม่ทนต่อการทุจริต

๒.๓ มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับ STRONG / จิตพอเพียงต่อต้านการทุจริต

๒.๔ มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับพลเมือง และมีความรับผิดชอบต่อสังคม

๒.๕ สามารถคิดแยกแยะระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนกับผลประโยชน์ส่วนรวมได้

๒.๖ ปฏิบัติตนเป็นผู้สะอาด และไม่ทนต่อการทุจริตทุกรูปแบบ

๒.๗ ปฏิบัติตนเป็นผู้ที่ STRONG / จิตพอเพียงต่อต้านการทุจริต

๒.๘ ปฏิบัติตนตามหน้าที่พลเมือง และมีความรับผิดชอบต่อสังคม

๒.๙ ตระหนักและเห็นความสำคัญของการต่อต้าน และป้องกันการทุจริต

แนวทางการนำหลักสูตรด้านการทุจริตศึกษาไปใช้

กระทรวงศึกษาธิการเห็นด้วยกับการนำหลักสูตรด้านทุจริตศึกษาไปใช้ในสถานศึกษา เนื่องจากจุดมุ่งหมายของรายวิชา และผลการเรียนรู้ที่หลักสูตรด้านทุจริตศึกษากำหนด จะเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติที่สร้างความตระหนัก ความเข้าใจ และการมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคมผ่านการเรียนรู้ และลงมือปฏิบัติจริง ซึ่งการปลูกฝังคุณธรรม และสร้างวัฒนธรรมต่อต้านการทุจริตควรปลูกฝังให้ครอบคลุมทุกระดับการศึกษา และมีความต่อเนื่อง ตั้งแต่การศึกษาระดับปฐมวัย ประถมศึกษา มัธยมศึกษา จนถึงระดับอุดมศึกษา รวมทั้งการส่งเสริมให้หน่วยงานภาครัฐ และขอความร่วมมือจากภาคเอกชน จัดให้มีการฝึกอบรม หรือบูรณาการกับหลักสูตรฝึกอบรมในระดับต่าง ๆ เพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่ตระหนักรู้ ค่านิยมพื้นฐานของแต่ละบุคคล และจรรยาบรรณในวิชาชีพ กระทรวงศึกษาธิการได้เสนอความเห็นเพิ่มเติมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรด้านทุจริตศึกษา (Anti-Corruption Education) ที่เกี่ยวกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน รายวิชาเพิ่มเติม การป้องกันการทุจริต ดังนี้

ด้านการนำหลักสูตรไปใช้ เนื่องจากปัจจุบัน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้เปิดโอกาสให้สถานศึกษาสามารถบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาได้ตามบริบทจุดเน้น ความพร้อมและศักยภาพ ทั้งนี้ ต้องอยู่ภายใต้กรอบของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ดังนั้น เพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางดังกล่าว จึงเห็นควรกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้

ของแต่ละช่วงวัยให้ชัดเจน และจัดทำแนวดำเนินการที่เป็นรูปธรรม ส่วนวิธีการนำไปปฏิบัติให้สถานศึกษาเป็นผู้พิจารณาว่าจะดำเนินการในแนวทางใดบ้าง เช่น

๑. เปิดรายวิชาเพิ่มเติม
๒. บูรณาการการเรียนการสอนกับกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
๓. บูรณาการการเรียนการสอนกับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ
๔. จัดในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
๕. จัดเป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตร หรือบูรณาการกับวิถีชีวิตในสถานศึกษา

สำหรับจำนวนชั่วโมงที่กำหนดไว้ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ สถานศึกษาสามารถปรับได้ตามความเหมาะสม แต่ต้องมีเวลาเรียนทั้ง ๔ หน่วยการเรียนรู้ รวม ๔๐ ชั่วโมง

คุณภาพผู้เรียน

จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

- ได้เรียนรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเองและผู้ที่อยู่รอบข้าง ตลอดจนสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นที่อยู่อาศัย และเชื่อมโยงประสบการณ์ไปสู่โลกกว้าง
- ผู้เรียนได้รับการพัฒนาให้มีทักษะกระบวนการ และมีข้อมูลที่จำเป็นต่อการพัฒนาให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม ประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ มีความเป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ การอยู่ร่วมกันและการทำงานกับผู้อื่น มีส่วนร่วมในกิจกรรมของห้องเรียน และได้ฝึกหัดในการตัดสินใจ
- ได้ศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับตนเอง ครอบครัว โรงเรียน และชุมชนในลักษณะการบูรณาการ ผู้เรียนได้เข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับปัจจุบันและอดีต มีความรู้พื้นฐานทางเศรษฐกิจได้ข้อคิดเกี่ยวกับ

รายรับ-รายจ่ายของครอบครัว เข้าใจถึงการเป็นผู้ผลิต ผู้บริโภค รู้จักการออมขั้นต้นและวิธีการเศรษฐกิจพอเพียง

- ได้รับการพัฒนาแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หน้าที่พลเมือง เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และภูมิปัญญา เพื่อเป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจในขั้นที่สูงต่อไป

จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

- ได้เรียนรู้เรื่องของจังหวัด ภาค และประเทศของตนเอง ทั้งเชิงประวัติศาสตร์ ลักษณะทางกายภาพ สังคม ประเพณี และวัฒนธรรม รวมทั้งการเมืองการปกครอง สภาพเศรษฐกิจโดยเน้นความเป็นประเทศไทย
- ได้รับการพัฒนาความรู้และความเข้าใจ ในเรื่องศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ปฏิบัติตนตามหลักคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ รวมทั้งมีส่วนร่วมศาสนพิธี และพิธีกรรมทางศาสนามากยิ่งขึ้น
- ได้ศึกษาและปฏิบัติตนตามสถานภาพ บทบาท สิทธิหน้าที่ในฐานะพลเมืองดีของท้องถิ่น จังหวัด ภาค และประเทศ รวมทั้งได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ของท้องถิ่นตนเองมากยิ่งขึ้น
- ได้ศึกษาเปรียบเทียบเรื่องราวของจังหวัดและภาคต่างๆของประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน ได้รับการพัฒนาแนวคิดทางสังคมศาสตร์ เกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หน้าที่พลเมือง เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และภูมิศาสตร์เพื่อขยายประสบการณ์ไปสู่การทำความเข้าใจ ในภูมิภาค ชีวโลกตะวันออกและตะวันตกเกี่ยวกับศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม การดำเนินชีวิต การจัดระเบียบทางสังคม และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากอดีตสู่ปัจจุบัน

โครงสร้างเวลาเรียน

◆ รายวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

ระดับชั้น	รหัสวิชา	ตัวชี้วัด	จำนวนชั่วโมง/ สัปดาห์	จำนวนชั่วโมง/ปี
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1	ส 11101	23	2	80

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2	ส 12101	28	2	80
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3	ส 13101	31	2	80
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4	ส 14101	30	2	80
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5	ส 15101	28	2	80
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6	ส 16101	31	2	80

◆ รายวิชาประวัติศาสตร์

ระดับชั้น	รหัสวิชา	ตัวชี้วัด	จำนวนชั่วโมง/ สัปดาห์	จำนวนชั่วโมง/ปี
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1	ส 11102	8	1	40
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2	ส 12102	6	1	40
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3	ส 13102	8	1	40
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4	ส 14102	8	1	40
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5	ส 15102	9	1	40
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6	ส 16102	8	1	40

ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง

สาระที่ ๑ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส ๑.๑ รู้ และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสดา หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ป.๑	๑. บอกพุทธประวัติหรือประวัติของศาสนาที่ตนนับถือโดยสังเขป	☐ พุทธประวัติ ◇ ประสูติ ◇ ตรัสรู้ ◇ ปรีณิพพาน
	๒. ชื่นชมและบอกแบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจากประวัติสาวก ชาดก เรื่องเล่าและศาสนิกชนตัวอย่างตามที่กำหนด	◇ สามเณรบัณฑิต ◇ วัณณุปถชาดก ◇ สุวัณณสามชาดก ◇ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ◇ เจ้าพระยาสุธรรมมนตรี (หนูพร้อม)
	๓. บอกความหมาย ความสำคัญ และเคารพพระรัตนตรัย ปฏิบัติตามหลักธรรมโอวาท ๓ ในพระพุทธศาสนาหรือหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด	☐ พระรัตนตรัย ◇ ศรัทธาพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ☐ โอวาท ๓ ◇ ไม่ทำชั่ว ○ เบญจศีล ◇ ทำความดี ○ เบญจธรรม ○ สังคหัตถ์ ๔ ○ กตัญญูกตเวทิต่อพ่อแม่ และครอบครัว ○ มงคล ๓๘ - ทำตัวดี - วาง่าย - รับผิดชอบ ◇ ทำจิตให้บริสุทธิ์ (บริหารจิตและเจริญปัญญา) ☐ พุทธศาสนสุภาษิต

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
		◇ อตตะ หิ อตตโน นาโถ - ตนแลเป็นที่พึ่งของตน ◇ มาตา มิตตํ สเก ขเร - มารดาเป็นมิตรในเรือนของตน
	๔. เห็นคุณค่าและสวดมนต์ แผ่เมตตา มีสติที่เป็นพื้นฐานของสมาธิในพระพุทธศาสนา หรือการพัฒนาจิตตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด	☐ ฝึกสวดมนต์และแผ่เมตตา ◇ รู้ความหมายและประโยชน์ของสติ ◇ ฟังเพลงและร้องเพลงอย่างมีสติ ◇ เล่นและทำงานอย่างมีสติ ◇ ฝึกให้มีสติในการฟัง การอ่าน การคิด การถามและการเขียน
ป.๒	๑. บอกความสำคัญของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ	◇ พระพุทธศาสนาเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทย
	๒. สรุปพุทธประวัติตั้งแต่ประสูติจนถึงการออกผนวชหรือประวัติศาสดาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด	☐ สรุปพุทธประวัติ ◇ ประสูติ ○ เหตุการณ์หลังประสูติ ○ แรกนาขวัญ ○ การศึกษา ○ การอภิเษกสมรส ○ เทวทูต ๔ ○ การออกผนวช
	๓. ชื่นชมและบอกแบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจากประวัติสาวก ชาดก เรื่องเล่าและศาสนิกชนตัวอย่างตามที่กำหนด	◇ สามเณรราหุล ◇ วรุณชาดก ◇ วานรินทชาดก ◇ สมเด็จพระญาณสังวร (ศุข ใก่เถื่อน) ◇ สมเด็จพระญาณสังวร - สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน)
	๔. บอกความหมาย ความสำคัญ และเคารพพระรัตนตรัย ปฏิบัติตามหลักธรรม โอวาท ๓ ในพระพุทธศาสนา หรือหลักธรรมของศาสนาที่ตน นับถือตามที่กำหนด	☐ พระรัตนตรัย ◇ ศรัทธา ☐ โอวาท ๓ ◇ ไม่ทำชั่ว ○ เบญจศีล

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
		◇ ทำความดี ◦ เบญจธรรม ◦ หิริ-โอตตัมปะ ◦ สังคหวัตถุ ๔ ◦ ขรราวาสธรรม ๔ ◦ กตัญญูกตเวทีต่อครู อาจารย์ และโรงเรียน ◦ มงคล ๓๘ - กตัญญู - สงเคราะห์ญาติพี่น้อง ◇ ทำให้บริสุทธิ์ (บริหารจัดการและเจริญปัญญา) ☐ พุทธศาสนสุภาษิต ◇ นิमितต์ สาธูรูปานํ กตญญู กตเวทีตา ความกตัญญู กตเวทีเป็นเครื่องหมายของคนดี ◇ พรหมาติ มาตาปิโตร มารดาบิดาเป็นพรหมของบุตร
	๕. ชื่นชมการทำความดีของตนเอง บุคคลในครอบครัวและในโรงเรียน ตามหลักศาสนา	◆ ตัวอย่างการกระทำความดีของตนเองและบุคคลในครอบครัว และในโรงเรียน (ตามสาระในข้อ ๔)
	๖. เห็นคุณค่าและสวดมนต์ แผ่เมตตา มีสติที่เป็นพื้นฐานของสมาธิในพระพุทธศาสนา หรือการพัฒนาจิตตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด	◆ ฝึกสวดมนต์ไหว้พระและแผ่เมตตา ◇ รู้ความหมายและประโยชน์ของสติและสมาธิ ◇ ฝึกสมาธิเบื้องต้น ◇ ฝึกสติเบื้องต้นด้วยกิจกรรมการเคลื่อนไหวอย่างมีสติ ◇ ฝึกให้มีสมาธิในการฟัง การอ่าน การคิด การถาม และการเขียน
	๗. บอกชื่อศาสนา ศาสดา และความสำคัญของคัมภีร์ของศาสนาที่ตนนับถือ และศาสนาอื่น ๆ	☐ ชื่อศาสนา ศาสดา และคัมภีร์ของศาสนาต่าง ๆ ◆ พระพุทธศาสนา

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
		○ ศาสดา : พระพุทธเจ้า ○ คัมภีร์ : พระไตรปิฎก ◇ ศาสนาอิสลาม ○ ศาสดา : มุฮัมมัด ○ คัมภีร์ : อัลกุรอาน ◇ คริสต์ศาสนา ○ ศาสดา : พระเยซู ○ คัมภีร์ : ไบเบิล ◇ ศาสนาฮินดู ○ ศาสดา : ไม่มีศาสดา ○ คัมภีร์ : พระเวท พราหมณะ ○ อนุปรัชญา อาริณยกะ
ป.๓	๑. อธิบายความสำคัญของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ในฐานะที่เป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรมไทย	◇ ความสัมพันธ์ของพระพุทธศาสนากับการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น การสวดมนต์ การทำบุญ ใส่บาตร การแสดงความเคารพ การใช้ภาษา ◇ พระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ผลงานทางวัฒนธรรมไทยอันเกิดจากความศรัทธา เช่น วัด ภาพวาด พระพุทธรูป วรรณคดี สถาปัตยกรรมไทย
	๒. สรุปรูปพุทธประวัติตั้งแต่การบำเพ็ญเพียรจนถึงปรินิพพาน หรือประวัติของศาสดาที่ตนนับถือตามที่กำหนด	◇ สรุปรูปพุทธประวัติ (ทบทวน) ◇ การบำเพ็ญเพียร ◇ ผจญมาร ◇ ตรัสรู้ ◇ ปฐมเทศนา ◇ ปรินิพพาน
	๓. ชื่นชมและบอกแบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจากประวัติสาวก ชาดก เรื่องเล่าและศาสนิกชนตัวอย่าง ตามที่กำหนด	◇ สามเณรสังกัจจาย ◇ อารามพุกษกชาดก ◇ มหาเวณิชาชาดก ◇ สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี) ◇ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	๔. บอกความหมาย ความสำคัญของพระไตรปิฎก หรือคัมภีร์ของศาสนาที่ตนนับถือ	◇ ความสำคัญของพระไตรปิฎก เช่น เป็นแหล่งอ้างอิง ของหลักธรรมคำสอน
	๕. แสดงความเคารพพระรัตนตรัย และปฏิบัติตามหลักธรรมโอวาท ๓ ในพระพุทธศาสนา หรือหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด	☐ พระรัตนตรัย ◇ ศรัทธา ☐ โอวาท ๓ ◇ ไม่ทำชั่ว ◦ เบญจศีล ◇ ทำความดี ◦ เบญจธรรม ◦ สติ-สัมปชัญญะ ◦ สังคหวัตถุ ๔ ◦ ขรവാสนธรรม ๔ ◦ อตถะ ๓ (อัตตัตถะ, ปรัตถะ, อุภยัตถะ) ◦ กตัญญูกตเวทีต่อชุมชน, สิ่งแวดล้อม ◦ มงคล ๓๘ - รู้จักให้ - พุดไฟเราะ - อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ◇ ทำจิตให้บริสุทธิ์ (บริหารจัดการและเจริญปัญญา) ☐ พุทธศาสนสุภาษิต ทพมานิ จิโย โหติ ผู้ให้อย่อมเป็นที่รัก ◇ โมกโข กลยาณียา สารุ เปล่งวาจาไพเราะให้สำเร็จประโยชน์
	๖. เห็นคุณค่าและสวดมนต์ แผ่เมตตา มีสติที่เป็นพื้นฐานของสมาธิในพระพุทธศาสนา หรือการพัฒนาจิตตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด	◆ ฝึกสวดมนต์ ไหว้พระ สรรเสริญคุณพระรัตนตรัยและแผ่เมตตา ◇ รู้ความหมายและประโยชน์ของสติและสมาธิ ◇ รู้ประโยชน์ของการฝึกสติ

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
		◇ ฝึกสมาธิเบื้องต้นด้วยการนั่งแบบหายใจ ◇ ฝึกการยืน การเดิน การนั่ง และการนอน อย่างมีสติ ◆ ฝึกให้มีสมาธิในการฟัง การอ่าน การคิด การถาม และการเขียน
	๗. บอกชื่อ ความสำคัญและปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสมต่อศาสนวัตถุ ศาสนสถาน และศาสนบุคคลของศาสนาอื่นๆ	◆ ชื่อและความสำคัญของศาสนวัตถุ ศาสนสถานและ ศาสนบุคคล ในพระพุทธศาสนา ศาสนาอิสลาม คริสต์ศาสนา ศาสนาฮินดู ◆ การปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อศาสนวัตถุ ศาสนสถานและศาสนบุคคลในศาสนาอื่น ๆ
ป.๔	๑. อธิบายความสำคัญของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ในฐานะเป็นศูนย์รวมจิตใจของศาสนิกชน	◇ พระพุทธศาสนา ในฐานะที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ◇ เป็นศูนย์รวมการทำความดี และพัฒนาจิตใจ เช่น ฝึกสมาธิ สวดมนต์ ศึกษาหลักธรรม ◇ เป็นที่ประกอบศาสนพิธี (การทอดกฐิน การทอดผ้าป่า การเวียนเทียน การทำบุญ) ◇ เป็นแหล่งทำกิจกรรมทางสังคม เช่น การจัดประเพณีท้องถิ่น การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารชุมชน และพัฒนาชุมชน
	๒. สรุปรูปพุทธประวัติตั้งแต่บรรลุนิพพานจนถึงประกาศธรรม หรือประวัติศาสดาที่ตนนับถือตามที่กำหนด	◆ สรุปรูปพุทธประวัติ (ทบทวน) ◆ ตรัสรู้ ◆ ประกาศธรรม ได้แก่ ◦ โปรดชฎิล ◦ โปรดพระเจ้าพิมพิสาร ◦ พระอัครสาวก ◦ แสดงโอวาทปาฏิโมกข์

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	๓. เห็นคุณค่า และปฏิบัติตนตามแบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจากประวัติสาวก ชาดก/เรื่องเล่าและศาสนิกชนตัวอย่าง ตามที่กำหนด	◇ พระอรุณเวลกัสสปะ ◇ กุฎิพุทธชาดก ◇ มหาอภิกุสชาดก ◆ สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก ◇ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี
	๔. แสดงความเคารพ พระรัตนตรัย ปฏิบัติตามไตรสิกขาและหลักธรรมโอวาท ๓ ในพระพุทธศาสนา หรือหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด	☐ พระรัตนตรัย ○ ศรัทธา ๔ ◇ พระพุทธ ○ พุทธคุณ ๓ ◇ พระธรรม ○ หลักกรรม ◇ พระสงฆ์ ☐ ไตรสิกขา ◇ ศีล สมาธิ ปัญญา ☐ โอวาท ๓ ◇ ไม่ทำชั่ว ○ เบญจศีล ○ ทุจจิต ๓ ◇ ทำความดี ○ เบญจธรรม ○ สุจจิต ๓ ○ พรหมวิหาร ๔ ○ กตัญญูกตเวทีต่อประเทศชาติ ○ มงคล ๓๘ - เคารพ - ถ่อมตน - ทำความดีให้พร้อมไว้ก่อน ◇ ทำจิตให้บริสุทธิ์ (บริหารจิตและเจริญปัญญา) ☐ พุทธศาสนสุภาษิต

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
		◇ สุขา สงฆสส สามัคคี - ความพร้อมเพรียงของหมู่ให้เกิดสุข ◇ โลโกปตมภิกขา เมตตา - เมตตาธรรม คำจูนโลก
	๕. ชื่นชมการทำความดีของตนเอง บุคคลในครอบครัว โรงเรียนและชุมชนตามหลักศาสนา พร้อมทั้งบอกแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิต	◆ ตัวอย่างการกระทำความดีของตนเองและบุคคลในครอบครัว ในโรงเรียนและในชุมชน
	๖. เห็นคุณค่าและสวดมนต์ แผ่เมตตา มีสติที่เป็นพื้นฐานของสมาธิในพระพุทธศาสนา หรือการพัฒนาจิตตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด	◆ สวดมนต์ไหว้พระ สรรเสริญคุณพระรัตนตรัยและแผ่เมตตา ◆ รู้ความหมายของสติสัมปชัญญะ สมาธิ และปัญญา ◆ รู้วิธีปฏิบัติของการบริหารจัดการและเจริญปัญญา ◆ ฝึกการยืน การเดิน การนั่ง และการนอน อย่างมีสติ ◆ ฝึกการกำหนดรู้ความรู้สึก เมื่อตาเห็นรูป หูฟังเสียง จมูกดมกลิ่น ลิ้นลิ้มรส กายสัมผัสสิ่งที่มากระทบ ใจรับรู้ธรรมารมณ์ ◆ ฝึกให้มีสมาธิในการฟัง การอ่าน การคิด การถาม และการเขียน
	๗. ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ เพื่อการอยู่ร่วมกันเป็นชาติได้อย่างสมานฉันท์	◆ หลักธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ ○ เบญจศีล – เบญจธรรม ○ ทุจจรีต ๓ – สุจจรีต ๓ ○ พรหมวิหาร ๔ ○ มงคล ๓๘ - เคารพ - ถ่อมตน - ทำความดีให้พร้อมไว้ก่อน

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
		○ พุทธศาสนสุภาษิต : ความพร้อมเพรียงของหมู่ให้เกิดสุข เมตตาธรรมค้ำจุนโลก ◆ กตัญญูกตเวทิต่อประเทศชาติ
	๘. อธิบายประวัติศาสตร์ของศาสนาอื่นๆ โดยสังเขป	◆ ประวัติศาสตร์ ○ พระพุทธเจ้า ○ มุฮัมมัด ○ พระเยซู
ป.๕	๑. วิเคราะห์ความสำคัญของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ ในฐานะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมและหลักในการพัฒนาชาติไทย	☐ มรดกทางวัฒนธรรมที่ได้รับจากพระพุทธศาสนา ○ มรดกทางด้านรูปธรรม เช่น ศาสนสถาน โบราณวัตถุ สถาปัตยกรรม ○ มรดกทางด้านจิตใจ เช่น หลักธรรม คำสั่งสอน ความเชื่อ และคุณธรรมต่าง ๆ ◇ การนำพระพุทธศาสนาไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชาติไทย ○ พัฒนาด้านกายภาพ และสิ่งแวดล้อม เช่น ภาวนา ๔ (กาย ศีล จิต ปัญญา) ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) และอริยสัจสี่ ○ พัฒนาจิตใจ เช่น หลักโอวาท ๓ (ละความชั่ว ทำดี ทำจิตใจให้บริสุทธิ์) และการบริหารจัดการและเจริญปัญญา
	๒. สรุปพุทธประวัติตั้งแต่เสด็จกรุงกบิลพัสดุ์จนถึงพุทธกิจสำคัญ หรือประวัติศาสตร์ที่ตนนับถือตามที่กำหนด	◇ สรุปพุทธประวัติ (ทบทวน) ◇ โปรดพระพุทธบิดา (เสด็จกรุงกบิลพัสดุ์) ◇ พุทธกิจสำคัญ ได้แก่ โลกัตถจริยา ญาติถจริยา และพุทธัตถจริยา
	๓. เห็นคุณค่า และประพจน์ติดตามแบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจาก	◇ พระโสณโกฬิวิสะ ◇ จูฬเสนฐิชาดก

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	ประวัติสาวก ชาดก/เรื่องเล่าและ ศาสนิกชนตัวอย่าง ตามที่กำหนด	◇ วัณณาโรหชาดก ◇ สมเด็จพระสังฆราช (สา) ◇ อาจารย์เสถียร โพธิ์นันทะ
	๔. อธิบายองค์ประกอบ และความสำคัญ ของพระไตรปิฎก หรือคัมภีร์ของศาสนาที่ ตนนับถือ	☐ องค์ประกอบของพระไตรปิฎก ◇ พระสุตตันตปิฎก ◇ พระวินัยปิฎก ◇ พระอภิธรรมปิฎก ☐ ความสำคัญของพระไตรปิฎก
	๕. แสดงความเคารพพระรัตนตรัย และปฏิบัติตามไตรสิกขาและหลักธรรม โอวาท ๓ ในพระพุทธศาสนาหรือหลัก ธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด	☐ พระรัตนตรัย ○ ศรัทธา ๔ ◇ พระพุทธ ○ พุทธจริยา ๓ ◇ พระธรรม ○ อริยสัจ ๔ ○ หลักกรรม ◇ พระสงฆ์ ☐ ไตรสิกขา ◇ ศีล สมาธิ ปัญญา ☐ โอวาท ๓ ◇ ไม่ทำชั่ว ○ เบญจศีล ○ อบายมุข ๔ ◇ ทำความดี ○ เบญจธรรม ○ บุญกิริยาวัตถุ ๓ ○ อคติ ๔ ○ อิทธิบาท ๔ ○ กัตถัญญกตเวทีต่อพระพุทธศาสนา ○ มงคล ๓๘ - ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน - การงานไม่อาภูล - อดทน

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
		◇ ทำจิตให้บริสุทธิ์ (บริหารจิตและเจริญปัญญา) ☐ พุทธศาสนสุภาษิต ◇ วิริเยน ทุกขมจเจติ คนจะล่วงทุกข์ได้เพราะความเพียร ◇ ปญญา โลกสมี ปชโชโต - ปัญญา คือ แสงสว่างในโลก
	๖. เห็นคุณค่าและสวดมนต์แผ่เมตตา มีสติที่เป็นพื้นฐานของสมาธิในพระพุทธศาสนา หรือการพัฒนาจิตตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด	☐ สวดมนต์ไหว้พระ สรรเสริญคุณพระรัตนตรัยและแผ่เมตตา ◇ รู้ความหมายของสติสัมปชัญญะ สมาธิ และปัญญา ◇ รู้วิธีปฏิบัติและประโยชน์ของการบริหารจิตและเจริญปัญญา ◇ ฝึกการยืน การเดิน การนั่ง และการนอน อย่างมีสติ ◇ ฝึกการกำหนดรู้ความรู้สึก เมื่อตา เห็นรูป หูฟังเสียง จมูกดมกลิ่น ลิ้นลิ้มรส กายสัมผัสสิ่งที่มากระทบใจ รับรู้ธรรมารมณ์ ◇ ฝึกให้มีสมาธิในการฟัง การอ่าน การคิด การถามและการเขียน
	๗. ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ เพื่อการพัฒนาตนเองและสิ่งแวดล้อม	◆ โอวาท ๓ (ตามสาระการเรียนรู้ข้อ ๕)
ป.๖	๑. วิเคราะห์ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติ หรือความสำคัญของศาสนาที่ตนนับถือ	◆ พระพุทธศาสนาในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติ เช่น เป็นเอกลักษณ์ของชาติไทย เป็นรากฐานทางวัฒนธรรมไทย เป็นศูนย์รวมจิตใจ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมไทย และเป็นหลักในการพัฒนาชาติไทย
	๒. สรุปรูปพุทธประวัติตั้งแต่ปลงอายุสังขารจนถึงสังเวชนียสถาน หรือประวัติศาสดาที่	◇ สรุปรูปพุทธประวัติ (ทบทวน) ◇ ปลงอายุสังขาร

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	ตนนับถือตามที่กำหนด	◇ ปัจฉิมสาวก ◇ ปรินิพพาน ◇ การถวายพระเพลิง ◇ แจกพระบรมสารีริกธาตุ ◇ สังฆเขนียสถาน ๔
	๓. เห็นคุณค่าและประพัตติตนตามแบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจากประวัติสาวก ชาดก เรื่องเล่า และศาสนิกชนตัวอย่างตามที่กำหนด	◇ พระราชา ◇ ทิฆิณโกสลชาดก ◇ สัพพทาสชาดก ◇ พ่อขุนรามคำแหงมหาราช ◇ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรม-พระปรมาภิไธยชิโนรส
	๔. วิเคราะห์ความสำคัญและเคารพพระรัตนตรัย ปฏิบัติตามไตรสิกขาและหลักธรรมโอวาท ๓ ในพระพุทธศาสนาหรือหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด	☐ พระรัตนตรัย ○ ศรัทธา ๔ ◇ พระพุทธ ○ พุทธกิจ ๕ ◇ พระธรรม ○ อริยสัจ ๔ ○ หลักกรรม ◇ พระสงฆ์ ☐ ไตรสิกขา ◇ ศีล สมาธิ ปัญญา ☐ โอวาท ๓ ◇ ไม่ทำชั่ว ○ เบญจศีล ○ อบายมุข ๖ ○ อกุศลมูล ๓ ◇ ทำความดี ○ เบญจธรรม ○ กุศลมูล ๓ ○ พละ ๔ ○ คารวะ ๖ ○ กัตถัญญกตเวทีต่อพระมหากษัตริย์

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
		○ มงคล ๓๘ - มีวินัย - การงานไม่มีโทษ - ไม่ประมาทในธรรม ◇ ทำจิตให้บริสุทธิ์ (บริหารจัดการและเจริญปัญญา) □ พุทธศาสนสุภาษิต ◇ สจฺเจน กิตฺตํ ปปโปติ คนจะได้เกียรติด้วยสัจจะ ◇ ยถาวาที ตถาการี พูดเช่นไร ทำเช่นนั้น
	๕. ชื่นชมการทำความดีของบุคคลในประเทศตามหลักศาสนา พร้อมทั้งบอกแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิต	◇ ตัวอย่างการทำความดีของบุคคลในประเทศ
	๖. เห็นคุณค่าและสวดมนต์แผ่เมตตา และบริหารจัดการเจริญปัญญา มีสติที่เป็นพื้นฐานของสมาธิในพระพุทธศาสนา หรือการพัฒนาจิตตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด	◇ สวดมนต์ไหว้พระ สรรเสริญ คุณพระรัตนตรัยและแผ่เมตตา ◇ รู้ความหมายของสติสัมปชัญญะ สมาธิ และปัญญา ◇ รู้วิธีปฏิบัติและประโยชน์ของการบริหารจัดการและเจริญปัญญา ◇ ฝึกการยืน การเดิน การนั่ง และ การนอนอย่างมีสติ ◇ ฝึกการกำหนดรู้ความรู้สึกเมื่อตาเห็นรูป หูฟังเสียง จมูกดมกลิ่น ลิ้นลิ้มรส กายสัมผัสสิ่งที่มากระทบ ใจรับรู้ ธรรมารมณ์ ◆ ฝึกให้มีสมาธิในการฟัง การอ่าน การคิด การถาม และการเขียน

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	๗. ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของศาสนา ที่ตนนับถือ เพื่อแก้ปัญหาอบายมุขและ สิ่ง เสพติด	◆ หลักธรรม : อริยสัจ ๔ หลักกรรม ◆ โอวาท ๓ : เบญจศีล – เบญจธรรม - อบายมุข ๖ อกุศลมูล ๓ กุศลมูล ๓
	๘. อธิบายหลักธรรมสำคัญของศาสนา อื่นๆ โดยสังเขป	☐ หลักธรรมสำคัญของศาสนาต่าง ๆ ◆ พระพุทธศาสนา : อริยสัจ ๔ - โอวาท ๓ ฯลฯ ◆ ศาสนาอิสลาม : หลักศรัทธา - หลักปฏิบัติ หลักจริยธรรม ◆ คริสต์ศาสนา : บัญญัติ ๑๐ ประการ
	๙. อธิบายลักษณะสำคัญของศาสนพิธี พิธีกรรมของศาสนาอื่นๆ และปฏิบัติตนได้ อย่างเหมาะสมเมื่อต้องเข้าร่วมพิธี	☐ ศาสนพิธีของศาสนาต่าง ๆ ◆ พระพุทธศาสนา ○ ศาสนพิธีที่เป็นพุทธบัญญัติ เช่น - บรรพชา อุปสมบท ○ ศาสนพิธีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธ - ศาสนา เช่น ทำบุญพิธีเนื่องในวันสำคัญ - ทางศาสนา ○ ศาสนาอิสลาม เช่น การละหมาด - การถือศีลอด การบำเพ็ญฮัจญ์ ฯลฯ ○ คริสต์ศาสนา เช่น ศีลล้างบาป - ศีลอภัยบาป ศีลกำลัง ศีลมหาสนิท - ฯลฯ ○ ศาสนาฮินดู เช่น พิธีศราทธ์ พิธีบูชา - เทวดา

สาระที่ ๑ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส ๑.๒ เข้าใจ ตระหนักและปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดี และธำรงรักษาพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ป.๑	๑. บำเพ็ญประโยชน์ต่อวัด หรือ ศาสนสถานของศาสนาที่ตนนับถือ	☐ การบำเพ็ญประโยชน์ต่อวัด หรือ ศาสนสถาน ◇ การพัฒนาทำความสะอาด ◇ การบริจาค ◇ การร่วมกิจกรรมทางศาสนา
	๒. แสดงตนเป็นพุทธมามกะ หรือแสดงตนเป็นศาสนิกชนของศาสนาที่ตนนับถือ	☐ การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ◇ ชั้นเตรียมการ ◇ ชั้นพิธีการ
	๓. ปฏิบัติตนในศาสนพิธี พิธีกรรม และวันสำคัญทางศาสนา ตามที่กำหนดได้ถูกต้อง	☐ ประวัติดุสิตสังเขปของวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ◇ วันมาฆบูชา ◇ วันวิสาขบูชา ◇ วันอาสาฬหบูชา ◇ วันอัฐมีบูชา ☐ การบูชาพระรัตนตรัย
ป.๒	๑. ปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมต่อสาวกของศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนดได้ถูกต้อง	☐ การฝึกปฏิบัติมรรยาทชาวพุทธ ◇ การพนมมือ ◇ การไหว้ ◇ การกราบ ◇ การนั่ง ◇ การยืน การเดิน
	๒. ปฏิบัติตนในศาสนพิธี พิธีกรรม และวันสำคัญทางศาสนา ตามที่กำหนดได้ถูกต้อง	◇ การเข้าร่วมกิจกรรมและพิธีกรรม ที่เกี่ยวกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ◇ ระเบียบพิธีการบูชาพระรัตนตรัย ◇ การทำบุญตักบาตร
ป.๓	๑. ปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมต่อสาวก ศาสนสถาน ศาสนวัตถุของศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนดได้ถูกต้อง	☐ ฝึกปฏิบัติมรรยาทชาวพุทธ ◇ การลุกขึ้นยืนรับ ◇ การต้อนรับ

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
		◇ การรับ – ส่งสิ่งของแก่พระภิกษุ ◇ มรรยาทในการสนทนา ◇ การสำรวมกิริยามารยาท การแต่งกายที่เหมาะสมเมื่อ ◇ อยู่ในวัดและพุทธสถาน ◇ การดูแลรักษาศาสนวัตถุและ ศาสนสถาน
	๒. เห็นคุณค่า และปฏิบัติตนใน ศาสนพิธีพิธีกรรม และวันสำคัญทาง ศาสนา ตามที่กำหนดได้ถูกต้อง	◇ การอาราธนาศีล ◇ การสมาทานศีล ◇ เครื่องประกอบโต๊ะหมู่บูชา การจัด โต๊ะหมู่บูชา
	๓. แสดงตนเป็นพุทธมามกะ หรือแสดงตน เป็นศาสนิกชนของศาสนาที่ตนนับถือ	☐ ความเป็นมาของการแสดงตนเป็น พุทธมามกะ ☐ การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ◇ ชั้นเตรียมการ ◇ ชั้นพิธีการ
ป.๔	๑. อภิปรายความสำคัญ และมีส่วนร่วมใน การบำรุงรักษาศาสนสถานของศาสนาที่ ตนนับถือ	◇ ความรู้เบื้องต้นและความสำคัญของ ศาสนสถาน ◇ การแสดงความเคารพต่อศาสนสถาน ◇ การบำรุงรักษาศาสนสถาน
	๒. มีมรรยาทของความเป็นศาสนิกชนที่ดี ตามที่กำหนด	◇ การปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระภิกษุ ◇ การยืน การเดิน และการนั่งที่เหมาะสม ในโอกาสต่าง ๆ

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	๓. ปฏิบัติตนในศาสนพิธี พิธีกรรมและวันสำคัญทางศาสนา ตามที่กำหนดได้ถูกต้อง	◇ การอาราธนาศีล ◇ การอาราธนาธรรม ◇ การอาราธนาพระปริตร ◇ ระเบียบพิธีและการปฏิบัติตนในวันธรรมสวนะ
ป.๕	๑. จัดพิธีกรรมตามศาสนาที่ตนนับถืออย่างเรียบง่าย มีประโยชน์ และปฏิบัติตนถูกต้อง	◇ การจัดพิธีกรรมที่เรียบง่าย ประหยัด มีประโยชน์ และถูกต้องตามหลักทางศาสนาที่ตนนับถือ
	๒. ปฏิบัติตนในศาสนพิธี พิธีกรรม และวันสำคัญทางศาสนา ตามที่กำหนด และอภิปรายประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรม	◇ การมีส่วนร่วมในการจัดเตรียมสถานที่ประกอบศาสนพิธี พิธีกรรมทางศาสนา ◇ พิธีถวายสังฆทาน เครื่องสังฆทาน ◇ ระเบียบพิธีในการทำบุญงานมงคล ◇ ประโยชน์ของ การเข้าร่วมศาสนพิธี พิธีกรรมทางศาสนา หรือกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา
	๓. มีมรรยาทของความเป็นศาสนิกชนที่ดีตามที่กำหนด	◇ การกราบพระรัตนตรัย ◇ การไหว้บิดา มารดา ครู/อาจารย์ ผู้ที่เคารพนับถือ ◇ การกราบศพ
ป.๖	๑. อธิบายความรู้เกี่ยวกับสถานที่ต่างๆในศาสนสถาน และปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสม	◇ ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสถานที่ต่าง ๆ ภายในวัด เช่น เขตพุทธาวาส สังฆาวาส ◇ การปฏิบัติตนที่เหมาะสมภายในวัด
	๒. มีมรรยาทของความเป็นศาสนิกชนที่ดีตามที่กำหนด	◇ การถวายของแก่พระภิกษุ ◇ การปฏิบัติตนในขณะฟังธรรม ◇ การปฏิบัติตนตามแนวทางของพุทธศาสนิกชน เพื่อประโยชน์ต่อศาสนา

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	๓. อธิบายประโยชน์ของการเข้าร่วมในศาสนาพิธี พิธีกรรม และกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา ตามที่กำหนด และปฏิบัติตนได้ถูกต้อง	◇ ทบพวนการอาราธนาศีล อาราธนาธรรม และอาราธนาพระปริตร ◇ พิธีทอดผ้าป่า ◇ พิธีทอดกฐิน ◇ ระเบียบพิธีในการทำบุญงานอวมงคล ◇ การปฏิบัติตนที่ถูกต้องในศาสนาพิธีพิธีกรรม และวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอัฐมีบูชา วันอาสาฬหบูชา วันธรรมสวนะ ◇ ประโยชน์ของการเข้าร่วมในศาสนาพิธี/พิธีกรรม และวันสำคัญทางศาสนา
	๔. แสดงตนเป็นพุทธมามกะ หรือแสดงตนเป็นศาสนิกชนของศาสนาที่ตนนับถือ	☐ การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ◦ ขึ้นเตรียมการ ◦ ขึ้นพิธีการ

สาระที่ ๒ หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

มาตรฐาน ส ๒.๑ เข้าใจและปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี มีค่านิยมที่ดีงามและธำรงรักษา

ประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทยและสังคมโลกอย่างสันติ

สุข

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ป.๑	๑. บอกประโยชน์และปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัวและโรงเรียน	◇ การเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัวและโรงเรียน เช่น - กตัญญูทวดเฒ่าและเคารพรับฟังคำแนะนำของพ่อแม่ ญาติผู้ใหญ่ และครู - รู้จักกล่าวคำขอบคุณ ขอโทษ การไหว้ผู้ใหญ่ - ปฏิบัติตาม ข้อตกลง กติกา กฎระเบียบ ของครอบครัวและโรงเรียน - มีส่วนร่วมในกิจกรรมของครอบครัวและโรงเรียน - มีเหตุผลและยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น - มีระเบียบ วินัย มีน้ำใจ ◇ ประโยชน์ของการปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัวและโรงเรียน

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	๒. ยกตัวอย่างความสามารถและความดีของตนเอง ผู้อื่นและบอกผลจากการกระทำนั้น	◇ ลักษณะความสามารถและลักษณะ ความดีของตนเองและผู้อื่น เช่น - ความกตัญญูกตเวที - ความมีระเบียบวินัย - ความรับผิดชอบ - ความขยัน - การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และช่วยเหลือผู้อื่น - ความซื่อสัตย์สุจริต - ความเมตตากรุณา ◇ ผลของการกระทำทำความดี เช่น - ภาคภูมิใจ - มีความสุข - ได้รับการชื่นชม ยกย่อง
ป.๒	๑. ปฏิบัติตนตามข้อตกลง กติกา กฎ ระเบียบและหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติในชีวิตประจำวัน	◇ ข้อตกลง กติกา กฎ ระเบียบ หน้าที่ที่ต้องปฏิบัติในครอบครัว โรงเรียน สถานที่สาธารณะ เช่น โรงภาพยนตร์ โบราณสถาน ฯลฯ

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	๒. ปฏิบัติตนตามมารยาทไทย	◇ มารยาทไทย เช่น การแสดงความเคารพ การยืน การเดิน การนั่ง การนอน การทักทาย การรับประทาน
	๓. แสดงพฤติกรรมในการยอมรับความ คิด ความเชื่อและการปฏิบัติของบุคคล อื่นที่ต่างจากตนโดยปราศจากอคติ	◇ การยอมรับความแตกต่างของคนในสังคม ในเรื่อง ความคิด ความเชื่อ ความ สามารถและการปฏิบัติตนของบุคคลอื่น ที่ ต่างจากตน เช่น - บุคคลย่อมมีความคิดที่มีเหตุผล - การปฏิบัติตนตามพิธีกรรมตามความ เชื่อของบุคคล - บุคคลย่อมมีความสามารถแตกต่างกัน - ไม่พูดหรือแสดงอาการดูถูกรังเกียจผู้ อื่น ในเรื่องของรูปร่างหน้าตา สีผิว สีผิว ที่แตกต่างกัน
	๔. เคารพในสิทธิ เสรีภาพของผู้อื่น	◇ สิทธิส่วนบุคคล เช่น - สิทธิแสดงความคิดเห็น - สิทธิเสรีภาพในร่างกาย - สิทธิในทรัพย์สิน

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ป.๓	๑. สรุปประโยชน์และปฏิบัติตาม ประเพณีและวัฒนธรรมในครอบครัวและ ท้องถิ่น	◇ ประเพณีและวัฒนธรรมในครอบครัว เช่น การแสดงความเคารพและการ เชื่อฟังผู้ใหญ่ การกระทำกิจกรรมร่วมกัน ในครอบครัว ◇ ประเพณีและวัฒนธรรมในท้องถิ่น เช่น การเข้าร่วมประเพณีทางศาสนา ประเพณีเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต ประโยชน์ของการปฏิบัติตามประเพณี และวัฒนธรรมในครอบครัวและท้องถิ่น
	๒. บอกพฤติกรรมการดำเนินชีวิตของตน เอง และผู้อื่นที่อยู่ในกระแสวัฒนธรรมที่ หลากหลาย	◇ พฤติกรรมของตนเองและเพื่อน ๆ ในชีวิตประจำวัน เช่น การทักทาย การทำความเคารพ การปฏิบัติตาม ศาสนพิธี การรับประทานอาหาร การใช้ ภาษา (ภาษาถิ่นกับภาษาราชการ และ ภาษาอื่นๆ ฯลฯ) ◇ สาเหตุที่ทำให้พฤติกรรมการดำเนินชีวิตใน ปัจจุบันของนักเรียน และผู้อื่นแตกต่าง กัน

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	๓. อธิบายความสำคัญของวันหยุดราชการที่สำคัญ	◇ วันหยุดราชการที่สำคัญ เช่น - วันหยุดเกี่ยวกับชาติและพระมหากษัตริย์ เช่น วันจักรี วันรัฐธรรมนูญ วันฉัตรมงคล วันเฉลิมพระชนมพรรษา - วันหยุดราชการเกี่ยวกับศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา - วันหยุดราชการเกี่ยวกับประเพณีและวัฒนธรรม เช่น วันสงกรานต์ วันพีฆฆมงคล
	๔. ยกตัวอย่างบุคคลซึ่งมีผลงานที่เป็นประโยชน์แกชุมชนและท้องถิ่นของตน	◇ บุคคลที่มีผลงานเป็นประโยชน์แกชุมชนและท้องถิ่นของตน ◇ ลักษณะผลงานที่เป็นประโยชน์แกชุมชนและท้องถิ่น
ป.๔	๑. ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยในฐานะสมาชิกที่ดีของชุมชน	◇ การเข้าร่วมกิจกรรมประชาธิปไตยของชุมชน เช่น การรณรงค์การเลือกตั้ง ◇ แนวทางการปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน เช่น อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สาธารณสมบัติ โบราณวัตถุและโบราณสถาน การพัฒนาชุมชน
	๒. ปฏิบัติตนในการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี	◇ การเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี - บทบาทและความรับผิดชอบของผู้นำ - บทบาทและความรับผิดชอบของผู้ตามหรือสมาชิก - การทำงานกลุ่มให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลและประสิทธิภาพ และประโยชน์ของการทำงานเป็นกลุ่ม
	๓. วิเคราะห์สิทธิพื้นฐานที่เด็กทุกคนพึงได้รับตามกฎหมาย	◇ สิทธิพื้นฐานของเด็ก เช่น สิทธิที่จะมีชีวิต สิทธิที่จะได้รับการปกป้อง สิทธิที่จะได้รับการพัฒนา สิทธิที่จะมีส่วนร่วม

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	๔. อธิบายความแตกต่างทางวัฒนธรรมของกลุ่มคนในท้องถิ่น	◇ วัฒนธรรมในภาคต่าง ๆ ของไทย ที่แตกต่างกัน เช่น การแต่งกาย ภาษา อาหาร
	๕. เสนอวิธีการที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในชีวิตประจำวัน	◇ ปัญหาและสาเหตุของการเกิดความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน ◇ แนวทางการแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธี
ป.๕	๑. ยกตัวอย่างและปฏิบัติตามสถานภาพ บทบาท สิทธิเสรีภาพ และหน้าที่ในฐานะพลเมืองดี	◇ สถานภาพ บทบาท สิทธิเสรีภาพ ◇ หน้าที่ของพลเมืองดี เช่น เคารพ เคารพ เทิดทูน สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ปฏิบัติตามกฎหมาย ◇ คุณลักษณะของพลเมืองดี เช่น เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน มีความรับผิดชอบ เสียสละ
	๒. เสนอวิธีการปกป้องคุ้มครองตนเองหรือผู้อื่นจากการละเมิดสิทธิเด็ก	◇ เหตุการณ์ที่ละเมิดสิทธิเด็กในสังคมไทย ◇ แนวทางการปกป้องคุ้มครองตนเองหรือผู้อื่นจากการละเมิดสิทธิเด็ก ◇ การปกป้องคุ้มครองสิทธิเด็กในสังคมไทย
	๓. เห็นคุณค่าวัฒนธรรมไทยที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตในสังคมไทย	◇ วัฒนธรรมไทย ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของคนในสังคมไทย ◇ คุณค่าของวัฒนธรรมกับการดำเนินชีวิต
	๔. มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน	◇ ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ◇ ตัวอย่างภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนของตน ◇ การอนุรักษ์และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ป.๖	๑. ปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของครอบครัวและชุมชน	◇ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันเช่น - กฎหมายจราจร - กฎหมายทะเบียนราษฎร - กฎหมายยาเสพติดให้โทษ - เทศบัญญัติ ข้อบัญญัติ อบต. อบจ. ◇ ประโยชน์ของการปฏิบัติตามกฎหมายดังกล่าว
	๒. วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมตามกาลเวลาและธำรงรักษาวัฒนธรรมอันดีงาม	◇ ความหมายและประเภทของวัฒนธรรม ◇ การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมตามกาลเวลาที่มีผลต่อตนเองและสังคมไทย ◇ แนวทางการธำรงรักษาวัฒนธรรมไทย
	๓. แสดงออกถึงมารยาทไทยได้เหมาะสม ถูกกาลเทศะ	◇ ความหมายและความสำคัญของมารยาทไทย ◇ มารยาทไทยและมารยาทสังคม เช่น การแสดงความเคารพ การยืน การเดิน การนั่ง การนอน การรับของส่งของ การรับประทานอาหาร การแสดงกิริยาอาการ การทักทาย การสนทนา การใช้คำพูด
	๔. อธิบายคุณค่าทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันระหว่างกลุ่มคนในสังคมไทย	◇ ประโยชน์และคุณค่าทางวัฒนธรรม ◇ ความแตกต่างทางวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มคนภาคต่าง ๆ ในสังคมไทย ◇ แนวทางการรักษาวัฒนธรรม
	๕. ติดตามข้อมูล ข่าวสาร เหตุการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน เลือกรับและใช้ข้อมูลข่าวสารในการเรียนรู้ได้เหมาะสม	◇ ข้อมูล ข่าวสาร เหตุการณ์ต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ แหล่งข่าวต่าง ๆ สถานการณ์จริง ◇ ประโยชน์จากการติดตามข้อมูล ข่าวสาร เหตุการณ์ต่างๆ ◇ หลักการเลือกรับและใช้ข้อมูล ข่าวสาร จากสื่อต่างๆ รวมทั้งสื่อที่ไร้พรมแดน

สาระที่ ๒ หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

มาตรฐาน ส ๒.๒ เข้าใจระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่น ศรัทธาและธำรงรักษา
ไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ป.๑	๑. บอกโครงสร้าง บทบาทและหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัวและโรงเรียน	◇ โครงสร้างของครอบครัวและความสัมพันธ์ของบทบาท หน้าที่ของสมาชิกในครอบครัว ◇ โครงสร้างของโรงเรียน ความสัมพันธ์ของบทบาท หน้าที่ของสมาชิกในโรงเรียน
	๒. ระบุบทบาท สิทธิ หน้าที่ของตนเองในครอบครัวและโรงเรียน	◇ ความหมายและความแตกต่างของอำนาจตามบทบาท สิทธิ หน้าที่ในครอบครัวและโรงเรียน ◇ การใช้อำนาจในครอบครัวตามบทบาท สิทธิหน้าที่
	๓. มีส่วนร่วมในการตัดสินใจและทำกิจกรรมในครอบครัวและโรงเรียนตามกระบวนการประชาธิปไตย	◇ กิจกรรมตามกระบวนการประชาธิปไตยในครอบครัว เช่น การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในครอบครัว การรับฟังและแสดงความคิดเห็น ◇ กิจกรรมตามกระบวนการประชาธิปไตยในโรงเรียน เช่น เลือกหัวหน้าห้อง ประธานชุมนุม ประธานนักเรียน
ป.๒	๑. อธิบายความสัมพันธ์ของตนเอง และสมาชิกในครอบครัวในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน	◇ ความสัมพันธ์ของตนเอง และสมาชิกในครอบครัวกับชุมชน เช่น การช่วยเหลือกิจกรรมของชุมชน
	๒. ระบุผู้มีบทบาท อำนาจในการตัดสินใจในโรงเรียน และชุมชน	◇ ผู้มีบทบาท อำนาจในการตัดสินใจในโรงเรียน และชุมชน เช่น ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้นำท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน
ป.๓	๑. ระบุบทบาทหน้าที่ของสมาชิกของชุมชนในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ตามกระบวนการประชาธิปไตย	◇ บทบาทหน้าที่ของสมาชิกในชุมชน ◇ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ตามกระบวนการประชาธิปไตย
	๒. วิเคราะห์ความแตกต่างของกระบวนการตัดสินใจในชั้นเรียน/โรงเรียนและชุมชนโดยวิธีการออกเสียงโดยตรงและการเลือกตัวแทนออกเสียง	◇ การออกเสียงโดยตรงและการเลือกตัวแทนออกเสียง

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	๓. ยกตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงในชั้นเรียน/โรงเรียนและชุมชนที่เป็นผลจากการตัดสินใจของบุคคลและกลุ่ม	◇ การตัดสินใจของบุคคลและกลุ่มที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในชั้นเรียน โรงเรียน และชุมชน - การเปลี่ยนแปลงในชั้นเรียน เช่น การเลือกหัวหน้าห้อง การเลือกคณะกรรมการห้องเรียน - การเปลี่ยนแปลงในโรงเรียน เช่น เลือก ◇ ประธานนักเรียน เลือกคณะกรรมการนักเรียน ◇ การเปลี่ยนแปลงในชุมชน เช่น การเลือกผู้ใหญ่บ้าน กำนัน สมาชิก อบต. อบจ.
ป.๔	๑. อธิบายอำนาจอธิปไตยและความสำคัญของระบอบประชาธิปไตย	◇ อำนาจอธิปไตย ◇ ความสำคัญของการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย
	๒. อธิบายบทบาทหน้าที่ของพลเมืองในกระบวนการเลือกตั้ง	◇ บทบาทหน้าที่ของพลเมืองในกระบวนการเลือกตั้ง ทั้งก่อนการเลือกตั้ง ระหว่างการเลือกตั้ง หลังการเลือกตั้ง
	๓. อธิบายความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข	◇ สถาบันพระมหากษัตริย์ในสังคมไทย ◇ ความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ในสังคมไทย
ป.๕	๑. อธิบายโครงสร้าง อำนาจ หน้าที่และความสำคัญของการปกครองส่วนท้องถิ่น	◇ โครงสร้างการปกครองในท้องถิ่น เช่น อบต. อบจ. เทศบาล และการปกครองพิเศษ เช่น พัทยา กทม. ◇ อำนาจหน้าที่และความสำคัญของการปกครองส่วนท้องถิ่น
	๒. ระบุบทบาทหน้าที่ และวิธีการเข้าดำรงตำแหน่งของผู้บริหารท้องถิ่น	◇ บทบาทหน้าที่ และวิธีการเข้าดำรงตำแหน่งของผู้บริหารท้องถิ่น เช่นนายก อบต. นายกเทศมนตรี นายก อบจ. ผู้ว่าราชการ กทม.
	๓. วิเคราะห์ประโยชน์ที่ชุมชน จะได้รับจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	◇ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับบริการสาธารณประโยชน์ในชุมชน

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ป.๖	๑. เปรียบเทียบบทบาท หน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและรัฐบาล	◇ บทบาท หน้าที่ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและรัฐบาล
	๒. มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่ส่งเสริมประชาธิปไตยในท้องถิ่นและประเทศ	◇ กิจกรรมต่างๆ เพื่อส่งเสริม ประชาธิปไตยในท้องถิ่นและประเทศ
	๓. อภิปรายบทบาท ความสำคัญในการใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตย	◇ การมีส่วนร่วมในการออกกฎหมาย ระเบียบ กติกา การเลือกตั้ง ◇ สอดส่องดูแลผู้มีพฤติกรรมกระทำความผิด การเลือกตั้ง และแจ้งต่อเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ ◇ ตรวจสอบคุณสมบัติ ◇ การใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตย

สาระที่ ๓ เศรษฐศาสตร์

มาตรฐาน ส ๓.๑ เข้าใจและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิตและการบริโภค การใช้ทรัพยากร ที่มีอยู่จำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า รวมทั้งเข้าใจหลักการของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ป.๑	๑. ระบุสินค้าและบริการที่ใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน	◇ สินค้าและบริการที่ซื้อขายในชีวิตประจำวัน เช่น ดินสอ กระดาษ ยาสีฟัน ◇ สินค้าและบริการที่ได้มาโดยไม่ใช้เงิน เช่น มีผู้ให้หรือการใช้ของแลกของ

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
		◇ สินค้าและบริการที่ได้มาจากการใช้เงินซื้อ ◇ ใช้ประโยชน์จากสินค้าและบริการให้คุ้มค่า
	๒. ยกตัวอย่างการใช้จ่ายเงินในชีวิตประจำวันที่ไม่เกินตัวและเห็นประโยชน์ของการออม	◇ การใช้จ่ายเงินในชีวิตประจำวันเพื่อซื้อสินค้าและบริการ ◇ ประโยชน์ของการใช้จ่ายเงินที่ไม่เกินตัว ◇ ประโยชน์ของการออม ◇ โทษของการใช้จ่ายเงินเกินตัว ◇ วางแผนการใช้จ่าย
	๓. ยกตัวอย่างการใช้ทรัพยากรในชีวิตประจำวันอย่างประหยัด	◇ ทรัพยากรที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น ดินสอ กระดาษ เสื้อผ้า อาหาร ◇ ทรัพยากรส่วนรวม เช่น โต๊ะ เก้าอี้ นักเรียน ◇ สาธารณูปโภคต่าง ๆ ◇ วิธีใช้ทรัพยากรทั้งของส่วนตัวและส่วนรวมอย่างถูกต้อง และประหยัดและคุ้มค่า
ป.๒	๑. ระบุทรัพยากรที่นำมาผลิตสินค้าและบริการที่ใช้ในชีวิตประจำวัน	◇ ทรัพยากรที่นำมาใช้ในการผลิตสินค้าและบริการที่ใช้ในครอบครัวและโรงเรียน เช่น

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
		ดินสอและกระดาษที่ผลิตจากไม้ รวมทั้งเครื่องจักรและแรงงานการผลิต ◇ ผลของการใช้ทรัพยากรในการผลิตหลากหลายที่มีต่อราคา คุณค่าและประโยชน์ของสินค้าและบริการ รวมทั้งสิ่งแวดล้อม
	๒. บอกที่มาของรายได้และรายจ่ายของตนเองและครอบครัว	◇ การประกอบอาชีพของครอบครัว ◇ การแสวงหารายได้ที่สุจริตและเหมาะสม ◇ รายได้และรายจ่ายในภาพรวมของครอบครัว ◇ รายได้และรายจ่ายของตนเอง
	๓. บันทึกรายรับรายจ่ายของตนเอง	◇ วิธีการทำบัญชีรายรับรายจ่ายของตนเองอย่างง่าย ๆ ◇ รายการของรายรับที่เป็นรายได้ที่เหมาะสม และไม่เหมาะสม ◇ รายการของรายจ่ายที่เหมาะสมและไม่เหมาะสม

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	๔. สรุปผลดีของการใช้จ่ายที่เหมาะสมกับรายได้และการออม	◇ ที่มาของรายได้ที่สุจริต ◇ การใช้จ่ายที่เหมาะสม ◇ ผลดีของการใช้จ่ายที่เหมาะสมกับรายได้ ◇ การออมและผลดีของการออม ◇ การนำเงินที่เหลือมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เช่น การช่วยเหลือสาธารณกุศล
ป.๓	๑. จำแนกความต้องการและความจำเป็นในการใช้สินค้าและบริการในการดำรงชีวิต	◇ สินค้าที่จำเป็นในการดำรงชีวิตที่ เรียกว่า ปัจจัย ๔ ◇ สินค้าที่เป็นความต้องการของมนุษย์อาจเป็นสินค้าที่จำเป็นหรือไม่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ◇ ประโยชน์และคุณค่าของสินค้าและบริการที่สนองความต้องการของมนุษย์ ◇ หลักการเลือกสินค้าที่จำเป็น ◇ ความหมายของผู้ผลิตและผู้บริโภค
	๒. วิเคราะห์การใช้จ่ายของตนเอง	◇ ใช้บัญชีรับจ่ายวิเคราะห์การใช้จ่ายที่จำเป็นและเหมาะสม ◇ วางแผนการใช้จ่ายเงินของตนเอง

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
		◇ วางแผนการแสวงหารายได้ที่สุจริตและเหมาะสม ◇ วางแผนการนำเงินที่เหลือจ่ายมาใช้อย่างเหมาะสม
	๓.อธิบายได้ว่าทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดมีผลต่อการผลิตและบริโภคสินค้าและบริการ	◇ ความหมายของผู้ผลิตและผู้บริโภค ◇ ความหมายของสินค้าและบริการ ◇ ปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่เกิดจากความหายากของทรัพยากรกับความต้องการของมนุษย์ที่มีไม่จำกัด
ป.๔	๑. ระบุปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกซื้อสินค้าและบริการ	◇ สินค้าและบริการที่มีอยู่หลากหลายในตลาดที่มีความแตกต่างด้านราคาและคุณภาพ ◇ ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกซื้อสินค้าและบริการที่มีมากมาย ซึ่งขึ้นอยู่กับผู้ซื้อ ผู้ขาย และ ตัวสินค้า เช่น ความพึงพอใจของผู้ซื้อ ราคาสินค้า การโฆษณาคุณภาพของสินค้า
	๒. บอกสิทธิพื้นฐานและรักษาผลประโยชน์ของตนเองในฐานะผู้บริโภค	◇ สิทธิพื้นฐานของผู้บริโภค ◇ สินค้าและบริการที่มีเครื่องหมายรับรองคุณภาพ ◇ หลักการและวิธีการเลือกบริโภค
	๓. อธิบายหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงและนำไปใช้ในชีวิตประจำวันของตนเอง	◇ หลักการของเศรษฐกิจพอเพียง ◇ การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิต เช่น การแต่งกาย การกินอาหาร การใช้จ่าย
ป.๕	๑. อธิบายปัจจัยการผลิตสินค้าและบริการ	◇ ความหมายและประเภทของปัจจัยการผลิตประกอบด้วย ที่ดิน แรงงาน ทุนและผู้ประกอบการ

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
		◇ เทคโนโลยีในการผลิตสินค้าและบริการ ◇ ปัจจัยอื่น ๆ เช่น ราคาน้ำมัน วัตถุดิบ ◇ พฤติกรรมของผู้บริโภค ◇ ตัวอย่างการผลิตสินค้าและบริการที่มีอยู่ในท้องถิ่นหรือแหล่งผลิตสินค้าและบริการในชุมชน
	๒. ประยุกต์ใช้แนวคิดของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในครอบครัว โรงเรียนและชุมชน	◇ หลักการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ◇ การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในกิจกรรมต่าง ๆ ในครอบครัว โรงเรียนและชุมชน เช่นการประหยัดพลังงานและค่าใช้จ่ายในบ้าน โรงเรียน การวางแผนการผลิตสินค้าและบริการ เพื่อลดความสูญเสียทุกประเภท การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ◇ ตัวอย่างการผลิตสินค้าและบริการในชุมชน เช่น หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์หรือโอท็อป
	๓. อธิบายหลักการสำคัญและประโยชน์ของสหกรณ์	◇ หลักการและประโยชน์ของสหกรณ์ ◇ ประเภทของสหกรณ์โดยสังเขป ◇ สหกรณ์ในโรงเรียน (เน้นฝึกปฏิบัติจริง) ◇ การประยุกต์หลักการของสหกรณ์มาใช้ในชีวิตประจำวัน
ป.๖	๑. อธิบายบทบาทของผู้ผลิตที่มีความรับผิดชอบ	◇ บทบาทของผู้ผลิตที่มีคุณภาพ เช่น - คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม มีจรรยาบรรณ - ความรับผิดชอบต่อสังคม วางแผนก่อน - เริ่มลงมือทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อลดความ - ผิดพลาดและการสูญเสีย ฯลฯ

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
		◇ ทักษะคติในการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ◇ ประโยชน์ของการผลิตสินค้าที่มีคุณภาพ
	๒. อธิบายบทบาทของผู้บริโภคที่รู้เท่าทัน	◇ คุณสมบัติของผู้บริโภคที่ดี ◇ พฤติกรรมของผู้บริโภคที่บกพร่อง ◇ คุณค่าและประโยชน์ของผู้บริโภคที่รู้เท่าทันที่มีต่อตนเอง ครอบครัวและสังคม
	๓. บอกวิธีและประโยชน์ของการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน	◇ ความหมาย และความจำเป็นของทรัพยากร ◇ หลักการและวิธีใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด (ลดการสูญเสียทุกประเภท) ◇ วิธีการสร้างจิตสำนึกให้คนในชาติรู้คุณค่าของทรัพยากรที่มีอยู่จำกัด ◇ วางแผนการใช้ทรัพยากร โดยประยุกต์เทคนิคและวิธีการใหม่ ๆ ให้เกิดประโยชน์แก่สังคมและประเทศชาติ และทันกับสภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

มาตรฐาน ส ๓.๒ เข้าใจระบบและสถาบันทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและความ
จำเป็นของการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจในสังคมโลก

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ป.๑	๑. อธิบายเหตุผลความจำเป็นที่คนต้องทำ งานอย่างสุจริต	◇ ความหมาย ประเภทและความสำคัญของการทำงาน ◇ เหตุผลของการทำงาน ◇ ผลของการทำงานประเภทต่าง ๆ ที่มีต่อครอบครัวและสังคม ◇ การทำงานอย่างสุจริตทำให้สังคมสงบสุข
ป.๒	๑. อธิบายการแลกเปลี่ยนสินค้าและ บริการโดยวิธีต่าง ๆ	◇ ความหมายและความสำคัญของการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการ ◇ ลักษณะของการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการโดยไม่ใช้เงิน รวมทั้ง การแบ่งปัน การช่วยเหลือ ◇ ลักษณะการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการโดยการใช้เงิน
	๒. บอกความสัมพันธ์ระหว่างผู้ซื้อและผู้ ขาย	◇ ความหมายและบทบาทของผู้ซื้อและผู้ขาย ผู้ผลิตและผู้บริโภคพอสังเขป ◇ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายในการกำหนดราคาสินค้าและบริการ

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
		◇ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย - ทำให้สังคมสงบสุข และประเทศมั่นคง
ป.๓	๑. บอกสินค้าและบริการที่รัฐจัดหาและให้บริการแก่ประชาชน	◇ สินค้าและบริการที่ภาครัฐทุกระดับจัดหาและให้บริการแก่ประชาชน เช่น ถนน โรงเรียน สวนสาธารณะ การสาธารณสุข การบรรเทาสาธารณภัย
	๒. บอกความสำคัญของภาษีและบทบาทของประชาชนในการเสียภาษี	◇ ความหมายและความสำคัญของภาษีที่รัฐนำมาสร้างความเจริญและให้บริการแก่ประชาชน ◇ ตัวอย่างของภาษี เช่น ภาษีรายได้ บุคคลธรรมดา ภาษีมูลค่าเพิ่ม ฯลฯ ◇ บทบาทหน้าที่ของประชาชนในการเสียภาษี
	๓. อธิบายเหตุผลการแข่งขันทางการค้า ที่มีผลทำให้ราคาสินค้าลดลง	◇ ความสำคัญและผลกระทบของการแข่งขันทางการค้าที่มีผลทำให้ราคาสินค้าลดลง
ป.๔	๑. อธิบายความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของคนในชุมชน	◇ อาชีพ สินค้าและบริการต่าง ๆ ที่ผลิตในชุมชน

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
		◇ การพึ่งพาอาศัยกันภายในชุมชนทาง ด้านเศรษฐกิจ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ซื้อผู้ขาย การกักตุนสินค้า ◇ การสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนด้วยการใช้สิ่งของที่ผลิตในชุมชน
	๒. อธิบายหน้าที่เบื้องต้นของเงิน	◇ ความหมายและประเภทของเงิน ◇ หน้าที่เบื้องต้นของเงินในระบบเศรษฐกิจ ◇ สกุลเงินสำคัญที่ใช้ในการซื้อขายแลกเปลี่ยนระหว่างประเทศ
ป.๕	๑. อธิบายบทบาทหน้าที่เบื้องต้นของธนาคาร	◇ บทบาทหน้าที่ของธนาคารโดยสังเขป ◇ ดอกเบี้ยเงินฝาก และดอกเบี้ยกู้ยืม ◇ การฝากเงิน / การถอนเงิน
	๒. จำแนกผลดีและผลเสียของการกู้ยืม	◇ ผลดีและผลเสียของการกู้ยืมเงินทั้งนอกระบบและในระบบที่มีต่อระบบเศรษฐกิจ เช่น การเสียดอกเบี้ย การลงทุน การซื้อของอุปโภคเพิ่มขึ้น ที่นำไปสู่ความฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย เป็นต้น
ป.๖	๑. อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิต ผู้บริโภค ธนาคาร และรัฐบาล	◇ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิต ผู้บริโภค ธนาคาร และรัฐบาล ที่มีต่อระบบ

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
		เศรษฐกิจอย่างสังเขป เช่น การแลก เปลี่ยนสินค้าและบริการ รายได้และ รายจ่าย การออมกับธนาคาร การลงทุน ◇ แผนผังแสดงความสัมพันธ์ของ หน่วยเศรษฐกิจ ◇ ภาษีและหน่วยงานที่จัดเก็บภาษี ◇ สิทธิของผู้บริโภค และสิทธิของผู้ใช้ แรงงานในประเทศไทย ◇ การหารายได้ รายจ่าย การออม การลงทุน ซึ่งแสดง ความสัมพันธ์ระหว่าง ผู้ผลิต ผู้บริโภค และรัฐบาล
	๒. ยกตัวอย่างการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจภายในท้องถิ่น	◇ การรวมกลุ่มเชิงเศรษฐกิจเพื่อประสานประโยชน์ในท้องถิ่น เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มแม่บ้าน กองทุนหมู่บ้าน

สาระที่ ๔ ประวัติศาสตร์

มาตรฐาน ส ๔.๑ เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลา และยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ป.๑	๑.บอกวัน เดือน ปี และการนับช่วงเวลาตามปฏิทินที่ใช้ในชีวิตประจำวัน	◇ ชื่อ วัน เดือน ปี ตามระบบสุริยคติที่ปรากฏในปฏิทิน ◇ ชื่อ วัน เดือน ปี ตามระบบจันทรคติในปฏิทิน ◇ ช่วงเวลาที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น เช้าวันนี้ ตอนเย็น
	๒. เรียงลำดับเหตุการณ์ในชีวิตประจำวันตามวันเวลาที่เกิดขึ้น	◇ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของนักเรียน เช่น รับประทานอาหาร ตื่นนอน เข้านอน เรียนหนังสือ เล่นกีฬา ฯลฯ ◇ ใช้คำบอกช่วงเวลา แสดงลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้
	๓. บอกประวัติความเป็นมาของตนเองและครอบครัวโดยสอบถามผู้เกี่ยวข้อง	◇ วิธีการสืบค้นประวัติความเป็นมาของตนเองและครอบครัวอย่างง่าย ๆ ◇ การบอกเล่าประวัติความเป็นมาของตนเองและครอบครัวอย่างสั้น ๆ
ป.๒	๑. ใช้คำระบุเวลาที่แสดงเหตุการณ์ในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต	◇ คำที่แสดงช่วงเวลาในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต เช่น วันนี้ เมื่อวานนี้ พรุ่งนี้ เดือนนี้ เดือนหน้า เดือนก่อน

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
		◇ วันสำคัญที่ปรากฏในปฏิทินที่แสดงเหตุการณ์สำคัญในอดีตและปัจจุบัน ◇ ใช้คำบอกช่วงเวลา อดีต ปัจจุบัน อนาคต แสดงเหตุการณ์ได้
	๒. ลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในครอบครัวหรือในชีวิตของตนเองโดยใช้หลักฐานที่เกี่ยวข้อง	◇ วิธีการสืบค้นเหตุการณ์ที่ผ่านมาแล้วที่เกิดขึ้นกับตนเองและครอบครัวโดยใช้หลักฐานที่เกี่ยวข้อง เช่น ภาพถ่าย ◇ สุนัขบัตร ทะเบียนบ้าน ◇ ใช้คำที่บอกช่วงเวลาแสดงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในครอบครัวหรือในชีวิตตนเอง ◇ ใช้เส้นเวลา (Time Line) ลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้
ป.๓	๑. เทียบศักราชที่สำคัญตามปฏิทินที่ใช้ในชีวิตประจำวัน	◇ ที่มาของศักราชที่ปรากฏในปฏิทิน เช่น พุทธศักราช คริสต์ศักราชอย่างสังเขป (ถ้าเป็นมุสลิมควรเรียนฮิจเราะห์ศักราชด้วย) ◇ วิธีการเทียบ พ.ศ. เป็น ค.ศ. หรือ ค.ศ. เป็น พ.ศ.

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
		◇ ตัวอย่างการเทียบศักราช ในเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับนักเรียน เช่น ปีเกิดของนักเรียน เป็นต้น
	๒. แสดงลำดับเหตุการณ์สำคัญของโรงเรียน และชุมชนโดยระบุหลักฐานและแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้อง	◇ วิธีการสืบค้นเหตุการณ์สำคัญของโรงเรียน และชุมชนโดยใช้หลักฐาน และแหล่งข้อมูล ที่เกี่ยวข้อง ◇ ใช้เส้นเวลา (Time Line) ลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในโรงเรียนและชุมชน
ป.๔	๑. นับช่วง เวลา เป็นทศวรรษ ศตวรรษ และสหัสวรรษ	◇ ความหมายและช่วงเวลาของทศวรรษ ศตวรรษ และสหัสวรรษ ◇ การใช้ทศวรรษ ศตวรรษ และสหัสวรรษ เพื่อทำความเข้าใจช่วงเวลาในเอกสารเช่น หนังสือพิมพ์
	๒. อธิบายยุคสมัยในการศึกษาประวัติของมนุษยชาติโดยสังเขป	◇ เกณฑ์การแบ่งยุคสมัยในการศึกษาประวัติศาสตร์ที่แบ่งเป็นยุคก่อนประวัติศาสตร์และยุคประวัติศาสตร์ ◇ ยุคสมัยที่ใช้ในการศึกษาประวัติศาสตร์ไทย เช่น สมัยก่อนสุโขทัย สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา สมัยธนบุรี และสมัยรัตนโกสินทร์

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	๓. แยกแยะประเภทหลักฐานที่ใช้ในการศึกษาความเป็นมาของท้องถิ่น	◇ ประเภทของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ที่แบ่งเป็นหลักฐานชั้นต้น และหลักฐานชั้นรอง ◇ ตัวอย่างหลักฐานที่ใช้ในการศึกษาความเป็นมาของท้องถิ่นของตน ◇ การจำแนกหลักฐานของท้องถิ่นเป็นหลักฐานชั้นต้นและหลักฐานชั้นรอง
ป.๕	๑. สืบค้นความเป็นมาของท้องถิ่นโดยใช้หลักฐานที่หลากหลาย	◇ วิธีการสืบค้นความเป็นมาของท้องถิ่น ◇ หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่มีอยู่ในท้องถิ่นที่เกิดขึ้นตามช่วงเวลาต่างๆ เช่น เครื่องมือเครื่องใช้ อาวุธ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ◇ การนำเสนอความเป็นมาของท้องถิ่นโดยอ้างอิงหลักฐานที่หลากหลายด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การเล่าเรื่องการเขียนอย่างง่าย ๆ การจัดนิทรรศการ
	๒. รวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อตอบคำถามทางประวัติศาสตร์ อย่างมีเหตุผล	◇ การตั้งคำถามทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับความเป็นมาของท้องถิ่น เช่น มีเหตุการณ์ใดเกิดขึ้นในช่วงเวลาใด เพราะสาเหตุใด และมีผลกระทบอย่างไร ◇ แหล่งข้อมูลและหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นเพื่อตอบคำถามดังกล่าว เช่น เอกสาร เรื่องเล่า ตำนานท้องถิ่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ ฯลฯ ◇ การใช้ข้อมูลที่พบเพื่อตอบคำถามได้อย่างมีเหตุผล

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	๓. บอกประวัติความเป็นมาของตนเอง และ ครอบครัวด้วยสอบถามผู้เกี่ยวข้อง	◇ ตัวอย่างเรื่องราวจากเอกสารต่างๆ ที่ สามารถแสดงนัยของความคิดเห็นกับข้อมูล เช่น หนังสือพิมพ์ บทความจากเอกสารต่าง ๆ เป็นต้น ◇ ตัวอย่างข้อมูลจากหลักฐานทาง ประวัติศาสตร์ ในท้องถิ่นที่แสดงความจริง กับข้อเท็จจริง ◇ สรุปประเด็นสำคัญเกี่ยวกับข้อมูลใน ท้องถิ่น
ป.๖	๑. อธิบายความสำคัญของวิธีการทาง ประวัติศาสตร์ในการศึกษาเรื่องราวทาง ประวัติศาสตร์อย่างง่าย ๆ	◇ ความหมายและความสำคัญของวิธีการทาง ประวัติศาสตร์อย่างง่าย ๆ ที่เหมาะสมกับ นักเรียน ◇ การนำวิธีการทางประวัติศาสตร์ไปใช้ศึกษา เรื่องราวในท้องถิ่น เช่น ความเป็นมาของ ภูมินามของสถานที่ในท้องถิ่น
	๒. นำเสนอข้อมูลจากหลักฐานที่ หลากหลายในการทำความเข้าใจเรื่องราว สำคัญในอดีต	◇ ตัวอย่างหลักฐานที่เหมาะสมกับนักเรียนที่ นำมาใช้ในการศึกษาเหตุการณ์สำคัญใน ประวัติศาสตร์ไทย สมัยรัตนโกสินทร์ เช่น พระราชหัตถเลขาของรัชกาลที่ ๔ หรือ รัชกาลที่ ๕ กฎหมายสำคัญ ฯลฯ (เชื่อมโยงกับ มฐ. ส ๔.๓) ◇ สรุปข้อมูลที่ได้จากหลักฐานทั้งความจริง และข้อเท็จจริง ◇ การนำเสนอข้อมูลที่ได้จากหลักฐาน ทางประวัติศาสตร์ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การเล่าเรื่อง การจัดนิทรรศการ การเขียน รายงาน

สาระที่ ๔ ประวัติศาสตร์

มาตรฐาน ส ๔.๒ เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ในด้านความสัมพันธ์และ
การเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญและสามารถ
วิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ป.๑	๑. บอกความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม สิ่งของ เครื่องใช้ หรือการดำเนินชีวิตของตนเองกับสมัยของพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย	◇ ความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม สิ่งของ เครื่องใช้ หรือการดำเนินชีวิตของอดีตกับปัจจุบันที่เป็นรูปธรรมและใกล้ตัวเด็ก เช่น การใช้ควาย ไถนา รถไถนา เตาไฟ ถนน เกวียน รถอีแต๋น ◇ สาเหตุและผลของการเปลี่ยนแปลงของสิ่งต่าง ๆ ตามกาลเวลา
	๒. บอกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีตที่มีผลกระทบต่อตนเองในปัจจุบัน	◇ เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในครอบครัว เช่น การย้ายบ้าน การหย่าร้าง การสูญเสียบุคคลในครอบครัว
ป.๒	๑. สืบค้นถึงการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตประจำวันของคนในชุมชน ของตนจากอดีตถึงปัจจุบัน	◇ วิธีการสืบค้นข้อมูลอย่างง่าย ๆ เช่น การสอบถามพ่อแม่ ผู้รู้ ◇ วิถีชีวิตของคนในชุมชน เช่น การประกอบอาชีพ การแต่งกาย การสื่อสาร ประเพณีในชุมชนจากอดีต ถึงปัจจุบัน ◇ สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในชุมชน

	๒. อธิบายผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงที่มีต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน	◇ การเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตของคนในชุมชนทางด้านต่าง ๆ ◇ ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงที่มีต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน
ป.๓	๑. ระบุปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตั้งถิ่นฐานและพัฒนาการของชุมชน	◇ ปัจจัยการตั้งถิ่นฐานของชุมชนซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยทางภูมิศาสตร์และปัจจัยทางสังคม เช่น ความเจริญทางเทคโนโลยี การคมนาคม ความปลอดภัย ◇ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการของชุมชน ทั้งปัจจัยทางภูมิศาสตร์ และปัจจัยทางสังคม
	๒. สรุปลักษณะที่สำคัญของขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของชุมชน	◇ ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมชุมชนของตนที่เกิดจากปัจจัยทางภูมิศาสตร์และปัจจัยทางสังคม
	๓. เปรียบเทียบความเหมือนและความต่างทางวัฒนธรรมของชุมชนตนเองกับชุมชนอื่น ๆ	◇ ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของชุมชน อื่น ๆ ที่มีความเหมือนและความต่างกับชุมชนของตนเอง
ป. ๔	๑. อธิบายการตั้งหลักแหล่งและพัฒนาการของมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์และยุคประวัติศาสตร์โดยสังเขป	◇ พัฒนาการของมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์และยุคประวัติศาสตร์ในดินแดนไทย โดยสังเขป ◇ หลักฐานการตั้งหลักแหล่งของมนุษย์ ยุคก่อนประวัติศาสตร์ในดินแดนไทยโดยสังเขป
	๒. ยกตัวอย่างหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่พบในท้องถิ่นที่แสดงพัฒนาการของมนุษยชาติ	

		◇ หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่พบในท้องถิ่นที่แสดงพัฒนาการของมนุษยชาติในดินแดนไทยโดยสังเขป
ป.๕	๑. อธิบายอิทธิพลของอารยธรรมอินเดียและจีนที่มีต่อไทย และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยสังเขป	◇ การเข้ามาของอารยธรรมอินเดียและจีนในดินแดนไทยและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยสังเขป ◇ อิทธิพลของอารยธรรมอินเดียและจีนที่มีต่อไทย และคนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น ศาสนาและความเชื่อ ภาษา การแต่งกาย อาหาร
	๒. อภิปรายอิทธิพลของวัฒนธรรมต่างชาติที่มีต่อสังคมไทยปัจจุบันโดยสังเขป	◇ การเข้ามาของวัฒนธรรมต่างชาติในสังคมไทย เช่น อาหาร ภาษา การแต่งกายดนตรี โดยระบุลักษณะ สาเหตุและผล ◇ อิทธิพลที่หลากหลายในกระแสของวัฒนธรรมต่างชาติต่อสังคมไทยในปัจจุบัน
ป.๖	๑. อธิบายสภาพสังคม เศรษฐกิจและการเมืองของประเทศเพื่อนบ้านในปัจจุบัน	◇ ใช้แผนที่แสดงที่ตั้งและอาณาเขตของประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ◇ สภาพสังคม เศรษฐกิจและการเมืองของประเทศเพื่อนบ้านของไทยโดยสังเขป ◇ ตัวอย่างความเหมือนและความต่างระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ภาษา ศาสนา การปกครอง
	๒. บอกความสัมพันธ์ของกลุ่มอาเซียนโดยสังเขป	◇ ความเป็นมาของกลุ่มอาเซียนโดยสังเขป ◇ สมาชิกของอาเซียนในปัจจุบัน

		◇ ความสัมพันธ์ของกลุ่มอาเซียนทางเศรษฐกิจ และสังคมในปัจจุบันโดยสังเขป
--	--	--

สาระที่ ๔ ประวัติศาสตร์

มาตรฐาน ส ๔.๓ เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรัก ความภูมิใจและธำรงความเป็นไทย

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ป.๑	๑. อธิบายความหมายและความสำคัญของสัญลักษณ์สำคัญของชาติไทย และปฏิบัติตนได้ถูกต้อง	◇ ความหมายและความสำคัญของสัญลักษณ์ที่สำคัญของชาติไทย ได้แก่ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ (ธงชาติ เพลงชาติ พระพุทธรูป พระบรมฉายาลักษณ์) ◇ การเคารพธงชาติ การร้องเพลงชาติ และเพลงสรรเสริญพระบารมี เคารพ ศาสนวัตถุ ศาสนสถาน ◇ เอกลักษณ์อื่น ๆ เช่น แผนที่ประเทศไทย ประเพณีไทย อาหารไทย (อาหารไทยที่ต่างชาติดียกย่อง เช่น ต้มยำกุ้ง ผัดไทย) ที่มีความภาคภูมิใจ และมีส่วนร่วมที่จะอนุรักษ์ไว้
	๒. บอกสถานที่สำคัญซึ่งเป็นแหล่งวัฒนธรรมในชุมชน	◇ ตัวอย่างของแหล่งวัฒนธรรมในชุมชนที่ใกล้ตัวนักเรียน เช่น วัด ตลาด พิพิธภัณฑ์ มัสยิด โบสถ์คริสต์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ◇ คุณค่าและความสำคัญของแหล่งวัฒนธรรมในชุมชนในด้านต่างๆ เช่น เป็นแหล่งท่องเที่ยว เป็นแหล่งเรียนรู้
	๓. ระบุสิ่งที่ตนรัก และภาคภูมิใจในท้องถิ่น	◇ ตัวอย่างสิ่งที่เป็นความภาคภูมิใจในท้องถิ่น เช่น สิ่งของ สถานที่ ภาษาถิ่น ประเพณี และวัฒนธรรม ฯลฯ ที่เป็น สิ่งใกล้ตัวนักเรียน และเป็นรูปธรรมชัดเจน

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
		◇ คุณค่าและประโยชน์ของสิ่งต่างๆเหล่านั้น
ป.๒	๑. ระบุบุคคลที่ทำประโยชน์ต่อท้องถิ่นหรือประเทศชาติ	◇ บุคคลในท้องถิ่นที่ทำคุณประโยชน์ต่อการ สร้างสรรค์วัฒนธรรม และความมั่นคง ของท้องถิ่น และประเทศชาติในอดีตที่ ควรนำมาเป็นแบบอย่าง ◇ ผลงานของบุคคลในท้องถิ่นที่น่าภาคภูมิใจ
	๒. ยกตัวอย่างวัฒนธรรม ประเพณี และ ภูมิปัญญาไทยที่ภาคภูมิใจและควร อนุรักษ์ไว้	◇ ตัวอย่างของวัฒนธรรมประเพณีไทย เช่น การทำความเคารพ อาหารไทย ภาษาไทย ประเพณีสงกรานต์ ฯลฯ ◇ คุณค่าของวัฒนธรรม และประเพณีไทย ที่มีต่อสังคมไทย ◇ ภูมิปัญญาของคนไทยในท้องถิ่นของ นักเรียน
ป.๓	๑. ระบุพระนามและพระราชกรณียกิจ โดยสังเขปของพระมหากษัตริย์ไทยที่ เป็นผู้สถาปนาอาณาจักรไทย	◇ พระราชประวัติ พระราชกรณียกิจ โดย สังเขปของพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ สมเด็จพระ รามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช และพระ บาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก มหาราช ผู้สถาปนาอาณาจักรไทย

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
		สุโขทัย อโยธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์ ตามลำดับ ◇ อาณาจักรไทยอื่นๆที่ผนวกรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของชาติไทย เช่น ล้านนา นครศรีธรรมราช
	๒. อธิบายพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ ในรัชกาลปัจจุบัน โดยสังเขป	◇ พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระบรมราชินีนาถ โดยสังเขป
	๓. เล่าวีรกรรมของบรรพบุรุษไทยที่มีส่วนปกป้องประเทศชาติ	◇ วีรกรรมของบรรพบุรุษไทยที่มีส่วนปกป้องประเทศชาติ เช่น ท้าวเทพสตรี ท้าวศรีสุนทร ชาวบ้านบางระจัน พระยาพิชัยดาบหัก สมเด็จพระนเรศวรมหาราช สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช
ป.๔	๑. อธิบายพัฒนาการของอาณาจักรสุโขทัยโดยสังเขป	◇ การสถาปนาอาณาจักรสุโขทัยโดยสังเขป ◇ พัฒนาการของอาณาจักรสุโขทัยทางด้านการเมืองการปกครอง และเศรษฐกิจโดยสังเขป
	๒. บอกประวัติและผลงานของบุคคลสำคัญสมัยสุโขทัย	◇ ประวัติ และผลงานของบุคคลสำคัญสมัยสุโขทัย เช่น พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ พ่อขุนรามคำแหงมหาราช

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
		พระมหากษัตริย์ราชินี ที่ ๑ (พระยาภิไธยโดยสังเขป)
	๓. อธิบายภูมิปัญญาไทยที่สำคัญ สมัยสุโขทัยที่นำภาคภูมิใจ และควรค่าแก่การอนุรักษ์	◇ ภูมิปัญญาไทยในสมัยสุโขทัย เช่น ภาษาไทย ศิลปกรรมสุโขทัยที่ได้รับ การยกย่องเป็นมรดกโลก เครื่องสังคัมโลก ◇ คุณค่าของภูมิปัญญาไทยที่สืบต่อถึง ปัจจุบันที่นำภาคภูมิใจและควรค่าแก่การอนุรักษ์
ป.๕	๑. อธิบายพัฒนาการของอาณาจักรอยุธยาและธนบุรีโดยสังเขป	◇ การสถาปนาอาณาจักรอยุธยา โดยสังเขป ◇ ปัจจัยที่ส่งเสริมความเจริญรุ่งเรืองทาง เศรษฐกิจ และการปกครองของ อาณาจักรอยุธยา
	๒. อธิบายปัจจัยที่ส่งเสริมความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจและการปกครองของอาณาจักรอยุธยา	◇ พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยาการด้านการเมือง การปกครอง และเศรษฐกิจ โดยสังเขป ◇ ผลงานของบุคคลสำคัญในสมัยอยุธยา เช่น สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ชาวบ้านบางระจัน เป็นต้น
	๓. บอกประวัติและผลงานของบุคคลสำคัญสมัยอยุธยาและธนบุรีที่นำภาคภูมิใจ	
	๔. อธิบายภูมิปัญญาไทยที่สำคัญ สมัยอยุธยาและธนบุรีที่นำภาคภูมิใจ และควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้	◇ ภูมิปัญญาไทยสมัยอยุธยาโดยสังเขป เช่น ศิลปกรรม การค้า วรรณกรรม ◇ การกอบกู้เอกราชและการสถาปนา อาณาจักรธนบุรีโดยสังเขป ◇ พระราชประวัติ และผลงานของ พระเจ้าตากสินมหาราชโดยสังเขป

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
		◇ ภูมิปัญญาไทยสมัยธนบุรีโดยสังเขป เช่น ศิลปกรรม การค้า วรรณกรรม
ป.๖	๑. อธิบายพัฒนาการของไทยสมัยรัตนโกสินทร์ โดยสังเขป ๒. อธิบายปัจจัยที่ส่งเสริมความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจและการปกครองของไทยสมัยรัตนโกสินทร์ ๓. ยกตัวอย่างผลงานของบุคคลสำคัญด้านต่างๆสมัยรัตนโกสินทร์ ๔. อธิบายภูมิปัญญาไทยที่สำคัญสมัยรัตนโกสินทร์ที่น่าภาคภูมิใจ และควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้	◇ การสถาปนาอาณาจักรรัตนโกสินทร์โดยสังเขป ◇ ปัจจัยที่ส่งเสริมความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจและการปกครองของไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ ◇ พัฒนาการของไทยสมัยรัตนโกสินทร์ โดยสังเขป ตามช่วงเวลาต่างๆ เช่น สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น สมัยปฏิรูปประเทศ และสมัยประชาธิปไตย ◇ ผลงานของบุคคลสำคัญทางด้านต่างๆ ในสมัยรัตนโกสินทร์ เช่น พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฯลฯ ◇ ภูมิปัญญาไทยสมัยรัตนโกสินทร์ เช่น ศิลปกรรม วรรณกรรม

สาระที่ ๕ ภูมิศาสตร์

มาตรฐาน ส ๕.๑ เข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพ และความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งซึ่งมีผลต่อกันและกัน ในระบบของธรรมชาติ ใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ในการค้นหา วิเคราะห์ สรุป และใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ป.๑	๑. แยกแยะสิ่งต่างๆ รอบตัวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น	◇ สิ่งต่าง ๆ รอบตัว ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น
	๒. ระบุความสัมพันธ์ของตำแหน่ง ระยะ ทิศของสิ่งต่างๆ รอบตัว	◇ ความสัมพันธ์ของตำแหน่ง ระยะ ทิศของสิ่งต่างๆ รอบตัว เช่น ที่อยู่อาศัย บ้าน เพื่อนบ้าน ต้นไม้ ถนน พืชพันธุ์ สัตว์ ที่ราบ ภูเขา แหล่งน้ำ
	๓. ระบุทิศหลักและที่ตั้งของสิ่งต่าง ๆ	◇ ทิศหลัก (เหนือ ตะวันออก ได้ ตะวันตก) และ ที่ตั้งของสิ่งต่าง ๆ รอบตัว
	๔. ใช้แผนผังง่าย ๆ ในการแสดงตำแหน่งของสิ่งต่าง ๆ ในห้องเรียน	◇ แผนผังแสดงตำแหน่งสิ่งต่าง ๆ ในห้องเรียน
	๕. สังเกตและบอกการเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศในรอบวัน	◇ การเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศในรอบวัน เช่น กลางวัน กลางคืน ความร้อนของอากาศ ฝน เมฆ ลม
ป.๒	๑. ระบุสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นธรรมชาติกับที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งปรากฏระหว่างโรงเรียนกับบ้าน	◇ สิ่งต่าง ๆ ที่เป็นธรรมชาติกับที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งปรากฏระหว่างโรงเรียนกับบ้าน
	๒. ระบุตำแหน่งอย่างง่ายและลักษณะทางกายภาพของสิ่งต่างๆ ที่ปรากฏในลูกโลก แผนที่ แผนผัง และภาพถ่าย	◇ ตำแหน่งอย่างง่ายและลักษณะทางกายภาพของสิ่งต่างๆ ที่ปรากฏในลูกโลก แผนที่ แผนผัง และภาพถ่ายเช่น ภูเขา ที่ราบ แม่น้ำ ต้นไม้ อากาศ ทะเล
	๓. อธิบายความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ระหว่างโลก ดวงอาทิตย์ และดวงจันทร์	◇ ความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ระหว่างโลก ดวงอาทิตย์และดวงจันทร์เช่น ข้างขึ้น ข้างแรม ฤดูกาลต่างๆ

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ป.๓	๑. ใช้แผนที่ แผนที่ และภาพถ่ายในการหาข้อมูลทางภูมิศาสตร์ในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ	◇ แผนที่ แผนที่ และภาพถ่าย ◇ ความสัมพันธ์ของตำแหน่ง ระยะ ทิศทาง
	๒. เขียนแผนที่ง่ายๆ เพื่อแสดงตำแหน่งที่ตั้งของสถานที่สำคัญในบริเวณโรงเรียนและชุมชน	◇ ตำแหน่งที่ตั้งสัมพันธ์ของสถานที่สำคัญในบริเวณโรงเรียนและชุมชน เช่นสถานที่ราชการ อำเภอ ตลาด โรงพยาบาล ไปรษณีย์ ฯลฯ
	๓ .บอกความสัมพันธ์ของลักษณะกายภาพกับลักษณะทางสังคมของชุมชน	◇ ภูมิประเทศ และภูมิอากาศที่มีผลต่อสภาพสังคมในชุมชน
ป.๔	๑. ใช้แผนที่ ภาพถ่าย ระบุลักษณะสำคัญทางกายภาพของจังหวัดตนเอง	◇ แผนที่/ภาพถ่าย ลักษณะทางกายภาพของจังหวัดตนเอง
	๒. ระบุแหล่งทรัพยากรและสิ่งต่าง ๆ ในจังหวัดของตนเองด้วยแผนที่	◇ ตำแหน่ง ระยะทางและทิศของทรัพยากรและสิ่งต่าง ๆ ในจังหวัดของตนเอง
	๓. ใช้แผนที่อธิบายความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในจังหวัด	◇ แผนที่แสดงความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในจังหวัด ◇ ลักษณะทางกายภาพ (ภูมิลักษณะหรือภูมิประเทศและภูมิอากาศ) ที่มีผลต่อสภาพสังคมของจังหวัด
ป.๕	๑. รู้ตำแหน่ง (พิกัดภูมิศาสตร์ ละติจูด ลองจิจูด) ระยะ ทิศทางของภูมิภาคของตนเอง	◇ ตำแหน่ง (พิกัดภูมิศาสตร์ ละติจูด ลองจิจูด) ระยะ ทิศทาง ของภูมิภาคของตนเอง
	๒. ระบุลักษณะภูมิลักษณะที่สำคัญในภูมิภาคของตนเองในแผนที่	◇ ภูมิลักษณะที่สำคัญในภูมิภาคของตนเอง เช่น แม่น้ำ ภูเขา ป่าไม้
	๓. อธิบายความสัมพันธ์ของลักษณะทางกายภาพกับลักษณะทางสังคมในภูมิภาคของตนเอง	◇ ความสัมพันธ์ของลักษณะทางกายภาพ (ภูมิลักษณะและภูมิอากาศ) และลักษณะทางสังคม (ภูมิสังคม)ในภูมิภาคของตนเอง

ป.๖	๑. ใช้เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ (แผนที่ ภาพถ่ายชนิดต่าง ๆ) ระบุลักษณะสำคัญทางกายภาพและสังคมของประเทศ	◇ เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ (แผนที่ ภาพถ่ายชนิดต่าง ๆ) ที่แสดงลักษณะทางกายภาพของประเทศ
	๒. อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางกายภาพกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติของประเทศ	◇ ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางกายภาพกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติของประเทศ เช่น อุทกภัย แผ่นดินไหว วาตภัย ◇ ภูมิลักษณะที่มีต่อภูมิสังคมของประเทศไทย

สาระที่ ๕ ภูมิศาสตร์

มาตรฐาน ส ๕.๒ เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์วัฒนธรรม มีจิตสำนึกและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ป.๑	๑. บอกสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดตามธรรมชาติที่ส่งผลต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์	◇ ลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศมีผลต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์ เช่น ที่อยู่อาศัย เครื่องแต่งกายและอาหาร
	๒. สังเกตและ เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลง ของสภาพ แวดล้อมที่อยู่รอบตัว	◇ การเปลี่ยนแปลงของสภาพ แวดล้อมที่อยู่รอบตัว
	๓. มีส่วนร่วมในการจัดระเบียบสิ่งแวดล้อมที่บ้านและชั้นเรียน	◇ การรู้เท่าทันสิ่งแวดล้อมและปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม
ป.๒	๑. อธิบายความสำคัญและคุณค่าของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและทางสังคม	◇ คุณค่าของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เช่น ในการประกอบอาชีพ
		◇ คุณค่าของสิ่งแวดล้อมทางสังคม เช่น สิ่งปลูกสร้างเพื่อการดำรงชีพ

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	๒. แยกแยะและใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วไม่หมดไปและที่ใช้แล้วหมดไปได้อย่างคุ้มค่า	◇ ความหมายของทรัพยากรธรรมชาติ ◇ ประเภททรัพยากรธรรมชาติ - ใช้แล้วหมดไป เช่น แร่ - ใช้แล้วไม่หมด เช่น บรรยากาศ น้ำ - ใช้แล้วมีการเกิดขึ้นมาทดแทนหรือรักษาไว้ได้ เช่น ดิน ป่าไม้ สัตว์ป่า - วิธีใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า
	๓. อธิบายความสัมพันธ์ของฤดูกาลกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์	◇ ความสัมพันธ์ของฤดูกาลกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์
	๔. มีส่วนร่วมในการฟื้นฟูปรับปรุงสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนและชุมชน	◇ การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม ◇ การรักษาและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม
ป.๓	๑. เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมในชุมชนจากอดีตถึงปัจจุบัน	◇ สภาพแวดล้อมในชุมชนในอดีตและปัจจุบัน
	๒. อธิบายการพึ่งพาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติในการสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์และการประกอบอาชีพ	◇ การพึ่งพาสิ่งแวดล้อม ในการดำรงชีวิตของมนุษย์ เช่น การคมนาคม บ้านเรือน และการประกอบอาชีพในชุมชน ◇ การประกอบอาชีพที่เป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติในชุมชน
	๓. อธิบายเกี่ยวกับมลพิษและการก่อให้เกิดมลพิษโดยมนุษย์	◇ มลพิษที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์
	๔. อธิบายความแตกต่างของเมืองและชนบท	◇ ลักษณะของเมืองและชนบท
	๕. ตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมในชุมชน	◇ การเพิ่มและสูญเสียสิ่งแวดล้อมทำให้ชุมชนเปลี่ยนแปลง
ป.๔	๑. อธิบายสภาพแวดล้อมทางกายภาพของชุมชนที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของคนในจังหวัด	◇ สภาพแวดล้อมทางกายภาพของชุมชนที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของคนในจังหวัด เช่น ลักษณะบ้าน อาหาร

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	๒. อธิบายการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมในจังหวัดและผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงนั้น	◇ การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมในจังหวัดและผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลง เช่น การตั้งถิ่นฐาน การย้ายถิ่น
	๓. มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในจังหวัด	◇ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัด
ป.๕	๑. วิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่มีอิทธิพลต่อลักษณะการตั้งถิ่นฐานและการย้ายถิ่นของประชากรในภูมิภาค	◇ สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่มีอิทธิพลต่อลักษณะการตั้งถิ่นฐานและการย้ายถิ่นของประชากรในภูมิภาค
	๒. อธิบายอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่ก่อให้เกิดวิถีชีวิตและการสร้างสรรค์วัฒนธรรมในภูมิภาค	◇ อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่ก่อให้เกิดวิถีชีวิตและการสร้างสรรค์วัฒนธรรมในภูมิภาค
	๓. นำเสนอตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นผลจากการรักษาและการทำลายสภาพแวดล้อม และเสนอแนวคิดในการรักษาสภาพแวดล้อมในภูมิภาค	◇ ผลจากการรักษาและการทำลายสภาพแวดล้อม ◇ แนวทางการอนุรักษ์และรักษาสภาพแวดล้อมในภูมิภาค
ป.๖	๑. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติกับสิ่งแวดล้อมทางสังคมในประเทศ	◇ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ กับสิ่งแวดล้อมทางสังคมในประเทศ ◇ ความสัมพันธ์และผลกระทบ
	๒. อธิบายการแปลงสภาพธรรมชาติในประเทศไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน และผลที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงนั้น	◇ ผลที่เกิดจากการปรับเปลี่ยน หรือดัดแปลงสภาพธรรมชาติในประเทศไทยจากอดีต ถึงปัจจุบัน และผลที่เกิดขึ้น (ประชากร เศรษฐกิจ สังคม อาชีพ และวัฒนธรรม)
	๓. จัดทำแผนการใช้ทรัพยากรในชุมชน	◇ แนวทางการใช้ทรัพยากรของคนในชุมชนให้ใช้ได้นานขึ้น โดยมีจิตสำนึกรู้คุณค่าของทรัพยากร ◇ แผนอนุรักษ์ทรัพยากรในชุมชน หรือแผนอนุรักษ์

คำอธิบายรายวิชา

ส ๑๑๑๑๑ สังคมศึกษา ฯ

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาและวัฒนธรรม

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑

เวลา ๘๐ ชั่วโมง

ศึกษา วิเคราะห์ พุทธประวัติ หรือประวัติศาสดาที่ตนนับถือ แบบอย่างการดำเนินชีวิต และข้อคิดจากประวัติสาวก ชาดก/เรื่องเล่าและศาสนิกชนตัวอย่างตามที่กำหนด ความหมาย ความสำคัญ และเคารพพระรัตนตรัย ปฏิบัติตามหลักธรรม โอวาท ๓ ในพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ สวดมนต์ แผ่เมตตา บำเพ็ญประโยชน์ต่อวัด แสดงตนเป็นพุทธมามกะ หรือศาสนิกชนของศาสนาที่ตนนับถือ ปฏิบัติในศาสนาพิธี พิธีกรรมและวันสำคัญทางศาสนาตามที่กำหนดได้ถูกต้อง ประโยชน์และปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัวและโรงเรียน

ศึกษา วิเคราะห์ ความสามารถและความดี และผลจากการกระทำของตนเอง ผู้
อื่น โครงสร้างบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัว โรงเรียน บทบาท สิทธิ หน้าที่ของตนเอง ในครอบครัวและโรงเรียน มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และทำกิจกรรมในครอบครัวและโรงเรียน ตามกระบวนการประชาธิปไตย สินค้าและบริการที่ใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน การใช้จ่ายเงิน ในชีวิตประจำวันไม่เกินตัวและประโยชน์ของการออม การใช้ทรัพยากรในชีวิตประจำวันอย่างประหยัด ความจำเป็นของการทำงานที่สุจริต แยกแยะสิ่งต่าง ๆ รอบตัวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และที่มนุษย์สร้างขึ้น ความสัมพันธ์ของตำแหน่ง ระยะ ทิศของสิ่งต่าง ๆ รอบตัว ทิศหลัก ใช้แผนผังง่าย ๆ ในการแสดงตำแหน่งของสิ่งต่าง ๆ ในห้องเรียนการเปลี่ยนแปลงของอากาศในรอบวัน สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติที่ส่งผลต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์ การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมที่รอบตัว การจัดระเบียบสิ่งแวดล้อมที่บ้านและชั้นเรียน

โดยใช้กระบวนการคิด กระบวนการสืบค้นข้อมูล กระบวนการปฏิบัติ กระบวนการทางสังคมกระบวนการกลุ่ม กระบวนการเผชิญสถานการณ์และแก้ปัญหา กระบวนการทางภูมิศาสตร์กระบวนการสืบเสาะหาความรู้ ใช้ทักษะทางภูมิศาสตร์ด้านการสังเกต การแปลความข้อมูลทางภูมิศาสตร์ รวมถึงทักษะด้านการสื่อสาร

เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจสามารถนำไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิต มีความสามารถทางภูมิศาสตร์ กระบวนการทางภูมิศาสตร์ และมีทักษะในศตวรรษที่ ๒๑ ด้านการสื่อสาร ความสามารถในการคิด มีคุณธรรม จริยธรรม มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในด้าน รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ มีความรับผิดชอบ รักความเป็นไทย มีจิตสาธารณะ สามารถดำเนินชีวิตอย่างสันติสุขในสังคมไทยและสังคมโลก

ตัวชี้วัด

ส ๑.๑ ป.๑/๑, ป.๑/๒, ป.๑/๓ ป.๑/๔

ส ๑.๒ ป.๑/๑, ป.๑/๒, ป.๑/๓

ส ๒.๑ ป.๑/๑, ป.๑/๒

ส ๒.๒ ป.๑/๑, ป.๑/๒, ป.๑/๓

ส ๓.๑ ป.๑/๑, ป.๑/๒, ป.๑/๓

ส ๓.๒ ป.๑/๑

ส ๕.๑ ป.๑/๑, ป.๑/๒, ป.๑/๓ ป.๑/๔

ส ๕.๒ ป.๑/๑, ป.๑/๒, ป.๑/๓

รวมทั้งหมด ๒๓ ตัวชี้วัด

โครงสร้างรายวิชา

รายวิชา ส ๑๑๐๑ ชื่อวิชา สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑

เวลารวม ๘๐ ชั่วโมง

(บูรณาการหลักสูตรด้านพุทธศึกษา)

หน่วย ที่	ชื่อหน่วย การเรียนรู้	มาตรฐาน การเรียนรู้/ตัวชี้วัด	สาระสำคัญ/ ความคิดรวบยอด	เวลา (ชั่วโมง)	น้ำหนัก คะแนน
๑	พุทธประวัติ และประวัติ ศาสดาของ ศาสนาต่าง ๆ	ส ๑.๑ ป.๑/๑	พุทธประวัติ หรือประวัติของ ศาสดาที่ตนนับถือ	๒	๒
๒	พุทธสาวก ชาดก และพุทธศาสนิก ชน ตัวอย่าง	ส ๑.๑ ป.๑/๒	แบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อ คิดจากประวัติสาวก ชาดก/เรื่องเล่าและศาสนิกชน ตัวอย่าง	๕	5
๓	หลักธรรมทาง พระพุทธ ศาสนาและ	ส ๑.๑ ป.๑/๓	ความหมาย ความสำคัญ และเคารพพระรัตนตรัย ปฏิบัติ ตามหลักธรรมโอวาท ๓ ในพระ	๙	7

	หลักคำสอน ของศาสนา ต่าง ๆ		พุทธศาสนา หรือหลักธรรมของ ศาสนาที่ตนนับถือ		
๔	หน้าที่ชาว พุทธ	ส ๑.๒ ป.๑/๑, ป.๑/๒	บำเพ็ญประโยชน์ต่อวัด หรือศาสนสถานของศาสนาที่ตน นับถือ และแสดงตนเป็น พุทธมามกะ หรือแสดงตนเป็น ศาสนิกชนของศาสนาที่ตนนับถือ	๓	3
	การต่อต้าน และป้องกัน การทุจริต	บูรณาการหลักสูตร ด้านทุจริตศึกษา สาระที่ ๒	ปฏิบัติตนเป็นผู้ไม่ทุจริต ในการสอบ เป็นผู้ไม่ทนต่อ การทุจริตเมื่อเห็นเพื่อนทุจริต ในการสอบ ปฏิบัติตามหลัก ศาสนา คิดดี ทำดี พูดดี		
๕	การบริหารจิต และเจริญ ปัญญา	ส ๑.๑ ป.๑/๔	สวดมนต์ แผ่เมตตา มีสติที่ เป็นพื้นฐานของสมาธิในพระพุทธ ศาสนา หรือการพัฒนาจิตตาม แนวทางของศาสนาที่ตนนับถือ	๒	๒

หน่วย ที่	ชื่อหน่วย การเรียนรู้	มาตรฐาน การเรียนรู้/ตัวชี้วัด	สาระสำคัญ/ ความคิดรวบยอด	เวลา (ชั่วโมง)	น้ำหนัก คะแนน
๖	วันสำคัญทาง พระพุทธ ศาสนา	ส ๑.๒ ป.๑/๓	ปฏิบัติตนในศาสนพิธี พิธีกรรม และวันสำคัญทางศาสนา	๓	3
๗	การเป็น พลเมืองดี ปฏิบัติตนเป็น ผู้ละอาย และไม่ทนต่อ การทุจริต ทุกรูปแบบ	ส ๒.๑ ป.๑/๑, ป.๑/๒ บูรณาการหลักสูตร ด้านทุจริตศึกษา สาระที่ ๒	การเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว และโรงเรียน ความสามารถ ความดีของตนเอง และผู้อื่น แนวทางในการปฏิบัติตนให้เป็น ผู้ละอาย และไม่ทนต่อการทุจริต ในการทำเวร ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบเรียบร้อยเป็นตัวอย่างให้ แก่บุคคลอื่นได้	๖	5

๘	โครงสร้างและบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัวและโรงเรียน	ส ๒.๒ ป.๑/๑, ป.๑/๒	โครงสร้าง บทบาท สิทธิ และหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัวและโรงเรียน	๗	6
	ตระหนักและมีความละเอียดและไม่ทนต่อการทุจริต	บูรณาการหลักสูตรด้านทุจริตศึกษา สาระที่ ๒	มีพฤติกรรมการแบ่งปันและปฏิบัติตนเป็นผู้ที่มีความละเอียด และไม่ทนต่อการทุจริต		
๙	การมีส่วนร่วมตามกระบวนการประชาธิปไตย	ส ๒.๒ ป.๑/๓	การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและทำกิจกรรมในครอบครัวและโรงเรียนตามกระบวนการประชาธิปไตย	๓	3
	ปฏิบัติตามหน้าที่ พลเมือง และมีความรับผิดชอบต่อสังคม	บูรณาการหลักสูตรด้านทุจริตศึกษา สาระที่ ๔	ปฏิบัติตามหน้าที่ พลเมือง และมีความรับผิดชอบต่อสังคม ความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่นได้		
๑๐	การใช้จ่ายเงินเพื่อซื้อสินค้าและบริการอย่างคุ้มค่า	ส ๓.๑ ป.๑/๑, ป.๑/๒	สินค้าและบริการที่ใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน และการใช้จ่ายเงินในชีวิตประจำวันที่ไม่เกินตัว และเห็นประโยชน์ของการออม	๗	5

หน่วยที่	ชื่อหน่วยการเรียนรู้	มาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด	สาระสำคัญ/ความคิดรวบยอด	เวลา (ชั่วโมง)	น้ำหนักคะแนน
----------	----------------------	------------------------------	-------------------------	----------------	--------------

๑๑	การใช้ ทรัพยากรใน ชีวิตประจำวัน	ส ๓.๑ ป.๑/๓	การใช้ทรัพยากรในชีวิตประจำวัน ทั้งของส่วนตัวและส่วนรวมอย่าง ถูกต้องอย่างประหยัดคุ้มค่า	๕	5
	STRONG : จิตพอเพียง ด้านทุจริต	บูรณาการหลักสูตร ด้านทุจริตศึกษา สาระที่ ๓	ความพอเพียง รับประทาน อาหาร อย่างพอเพียง แบ่งปัน และ เคารพกฎกติกาข้อตกลงของการ รับประทานอาหาร การใช้ กระดาษได้อย่างประหยัด		
๑๒	การทำงาน	ส ๓.๒ ป.๑/๑	ประเพณีและความสำคัญของการ ทำงาน เหตุผลความจำเป็นที่คน ต้องทำงานอย่างสุจริต	๔	4
	ผลประโยชน์ ส่วนตนและ ผลประโยชน์ ส่วนรวม	บูรณาการหลักสูตร ด้านทุจริตศึกษา สาระที่ ๑	การมีความรับผิดชอบในการทำ งานที่ได้รับมอบหมายที่มีต่อตน เองและผู้อื่น ผลดี และผลเสีย ของการไม่มีความรับผิดชอบ ในการทำงานที่ได้รับมอบหมายที่		
๑๓	สิ่งต่าง ๆ รอบ ตัว	ส ๕.๑ ป.๑/๑ ส ๕.๒ ป.๑/๑	สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองตาม ธรรมชาติ และที่มนุษย์สร้างขึ้น ที่บ้านและที่โรงเรียน และ สิ่งแวดล้อมที่เกิดตามธรรมชาติ ที่ส่งผลต่อความเป็นอยู่ของ มนุษย์	๖	5
๑๔	การ เปลี่ยนแปลง ของสภาพ อากาศใน รอบวัน	ส ๕.๑ ป.๑/๔	การเปลี่ยนแปลงของสภาพ อากาศในรอบวันเช่น กลางวัน กลางคืน ความร้อนของอากาศ ฝน-เมฆ-ลม	๕	5

หน่วย ที่	ชื่อหน่วย การเรียนรู้	มาตรฐาน การเรียนรู้/ตัวชี้วัด	สาระสำคัญ/ ความคิดรวบยอด	เวลา (ชั่วโมง)	น้ำหนัก คะแนน
๑๕	สิ่งแวดล้อม	ส ๕.๒ ป.๑/๒,ป.๑/๓	สังเกตและเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมเพื่อการปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมและมีส่วนร่วมในการดูแลสิ่งแวดล้อมที่บ้านและห้องเรียน	๗	5
	การคิด แยกแยะ ระหว่างผล ประโยชน์ส่วน ตนและผล ประโยชน์	บูรณาการหลักสูตร ด้านพุทธศึกษา สาระที่ ๑	ของใช้ส่วนตัวและของใช้ ส่วนรวม (ภายในบ้าน, ภายใน ห้องเรียน) การจำแนกสถานที่ ส่วนตัวและส่วนรวมได้ (ภายใน บ้าน, ภายใน ห้องเรียน)		
๑๖	ความสัมพันธ์ ของตำแหน่ง ระยะ ทิศ และแผนผัง	ส ๕.๑ ป.๑/๒, ป.๑/๓	ความสัมพันธ์ของตำแหน่ง ระยะ ทิศของสิ่งต่าง ๆ และแผนผัง แสดงตำแหน่งของสิ่งต่าง ๆ ในห้องเรียน	๖	5
รวมระหว่างภาค					๗๐
ปลายภาค					๓๐
รวม				๘๐	๑๐๐

คำอธิบายรายวิชา

ส ๑๒๑๐๑ สังคมศึกษา ฯ

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศาสนาและวัฒนธรรม

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒

เวลา ๘๐ ชั่วโมง

ศึกษา วิเคราะห์ เรื่องความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทยประวัติศาสตร์ ศาสนา คัมภีร์และหลักธรรมของศาสนาต่าง ๆ การปฏิบัติตนในพิธีกรรมทางศาสนา การทำความดีตามหลักธรรมของศาสนา ข้อตกลง กฎ ระเบียบ ในครอบครัว โรงเรียน และชุมชน การยอมรับความแตกต่างของบุคคลในสังคม สิทธิส่วนบุคคล การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน บทบาทอำนาจของบุคคล มรรยาทไทย เช่น การแสดงความเคารพ การเดิน การยืน การนั่ง การนอน อาชีพในชุมชน รายรับ-รายจ่ายของครอบครัวและตนเอง การออมเงิน การซื้อขายแลกเปลี่ยน ผู้ผลิต ผู้บริโภค ผู้ซื้อ ผู้ขาย ทรัพยากรการผลิต สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ ความสำคัญ การเปลี่ยนแปลงการรักษาและฟื้นฟู สิ่งแวดล้อม ตำแหน่งของสิ่งต่าง ๆ เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ โลกและปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ

โดยใช้กระบวนการคิด กระบวนการสืบค้นข้อมูล กระบวนการปฏิบัติ กระบวนการทางสังคม กระบวนการกลุ่ม กระบวนการแก้ปัญหา

เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ สามารถนำไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิต มีคุณธรรม จริยธรรม มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในด้านรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ มีหลักธรรมในการดำเนินชีวิต รักความเป็นไทย มีจิตสาธารณะ และสามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างสันติสุข

รหัสตัวชี้วัด

ส ๑.๑ ป.๒/๑, ป.๒/๒, ป.๒/๓ ป.๒/๔ , ป.๒/๕, ป.๒/๖, ป.๒/๗

ส ๑.๒ ป.๒/๑, ป.๒/๒

ส ๒.๑ ป.๒/๑, ป.๒/๒, ป.๒/๓, ป.๒/๔

ส ๒.๒ ป.๒/๑, ป.๒/๒

ส ๓.๑ ป.๒/๑, ป.๒/๒, ป.๒/๓, ป.๒/๔

ส ๓.๒ ป.๒/๑, ป.๒/๒

ส ๕.๑ ป.๒/๑, ป.๒/๒, ป.๒/๓

ส ๕.๒ ป.๒/๑, ป.๒/๒, ป.๒/๓, ป.๒/๔

รวมทั้งหมด ๒๘ ตัวชี้วัด

โครงสร้างรายวิชา
รายวิชา ส ๑๒๑๐๑ ชื่อวิชา สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒
เวลารวม ๘๐ ชั่วโมง
(บูรณาการหลักสูตรด้านพุทธศึกษา)

หน่วย ที่	ชื่อหน่วย การเรียนรู้	มาตรฐาน การเรียนรู้/ตัวชี้วัด	สาระสำคัญ/ ความคิดรวบยอด	เวลา (ชั่วโมง)	น้ำหนัก คะแนน
๑	ความสำคัญของพระพุทธศาสนาและพุทธประวัติ	ส ๑.๑ ป.๒/๑, ป.๒/๒	ความสำคัญของพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ และสรุปพุทธประวัติตั้งแต่ประสูติจนถึงการออกผนวชหรือประวัติศาสดาที่ตนนับถือ	4	4
๒	พุทธสาวกชาดกและพุทธศาสนิกชนตัวอย่าง	ส ๑.๑ ป.๒/๓	แบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจากประวัติสาวก ชาดกเรื่องเล่า และศาสนิกชนตัวอย่าง	4	4
	ความละเอียดและความไม่ทนต่อการทุจริต	บูรณาการหลักสูตรด้านพุทธศึกษา สาระที่ ๒	ความละเอียดและไม่ทนต่อการทุจริต การปฏิบัติตนตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย		

๓	หลักธรรมทาง พระพุทธ ศาสนา	ส ๑.๑ ป.๒/๔,ป.๒/๕	ความหมาย ความสำคัญ และ เคารพพระรัตนตรัย ปฏิบัติตาม หลักธรรมโอวาท ๓ หรือหลัก ธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ และ การทำความดีของตนเอง บุคคล ในครอบครัวและในโรงเรียน ตามหลักศาสนา	๙	6
๔	มรรยาท ชาวพุทธ	ส ๑.๒ ป.๒/๑	ปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมต่อสาวก ของศาสนาที่ตนนับถือ	๒	๒
๕	การบริหารจิต และเจริญ ปัญญา	ส ๑.๑ ป.๒/๖	การสวดมนต์ แผ่เมตตา มีสติที่ เป็นพื้นฐานของสมาธิในพุทธ ศาสนาหรือการพัฒนาจิตตาม แนวทางของศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด	๓	3
๖	วันสำคัญทาง พระพุทธศาสนา และศาสนพิธี	ส ๑.๒ ป.๒/๒	ปฏิบัติตนในศาสนพิธี พิธีกรรม และวันสำคัญทางศาสนา	๓	3
หน่วย ที่	ชื่อหน่วย การเรียนรู้	มาตรฐาน การเรียนรู้/ตัวชี้วัด	สาระสำคัญ/ ความคิดรวบยอด	เวลา (ชั่วโมง)	น้ำหนัก คะแนน
๗	ศาสนาต่าง ๆ ในประเทศไทย	ส ๑.๑ ป.๒/๗	ศาสนา ศาสดา และความสำคัญ ของคัมภีร์ของศาสนาที่ตนนับถือ และศาสนาอื่น ๆ	๒	2
๘	การปฏิบัติตน ตามข้อตกลง กติกากฎ ระเบียบ หน้าที่ในชีวิต ประจำวัน	ส ๒.๑ ป.๒/๑	ปฏิบัติตนตามข้อตกลง กติกากฎ ระเบียบ และหน้าที่ที่ต้อง ปฏิบัติในชีวิตประจำวัน	๓	3
	ตระหนักและ เห็นความสำคัญ ของการต่อต้าน และป้องกัน การทุจริต	บูรณาการหลักสูตร ด้านทุจริตศึกษา สาระที่ ๔	ปฏิบัติตนตามกฎหมาย ระเบียบ กติกากฎ ของโรงเรียน การปฏิบัติตน ในการต่อต้านทุจริต		

๙	มารยาทไทย	ส ๒.๑ ป.๒/๒	ปฏิบัติตนตามมารยาทไทย เกี่ยวกับความเคารพ การยืน การเดิน การนั่ง การพูด การทักทาย การแต่งกาย	๓	3
๑๐	การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข	ส ๒.๑ ป.๒/๓,ป.๒/๔	แสดงพฤติกรรมในการยอมรับความคิด ความเชื่อ และการปฏิบัติของบุคคลอื่นที่แตกต่างกัน โดยปราศจากอคติ และเคารพในสิทธิเสรีภาพของตนเองและผู้อื่น	๓	3
	พลเมืองและมีความรับผิดชอบต่อสังคม	บูรณาการหลักสูตรด้านพุทธศึกษาสาระที่ ๔	พฤติกรรมที่ปฏิบัติตามหน้าที่ของพลเมืองที่ดีได้ สิทธิและหน้าที่ของพลเมืองที่ดี		
๑๑	ความสัมพันธ์ของตนเองและครอบครัวในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน	ส ๒.๒ ป.๒/๑	ความสัมพันธ์ของตนเองและสมาชิกในครอบครัวในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน	๒	2

หน่วยที่	ชื่อหน่วยการเรียนรู้	มาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด	สาระสำคัญ/ความคิดรวบยอด	เวลา (ชั่วโมง)	น้ำหนักคะแนน
๑๒	บทบาทและอำนาจในการตัดสินใจในโรงเรียนและชุมชน	ส ๒.๒ ป.๒/๒	ผู้มีบทบาท อำนาจในการตัดสินใจในโรงเรียนและชุมชน	๒	๒
๑๓	สินค้าและบริการในชีวิตประจำวัน	ส ๓.๑ ป.๒/๑	ทรัพยากรที่นำมาผลิตสินค้าและบริการที่ใช้ในชีวิตประจำวัน	๕	5

	STRONG : จิตพอเพียง ด้านทุจริต	บูรณาการหลักสูตร ด้านทุจริตศึกษา สาระที่ ๓	การใช้น้ำและไฟฟ้าในระดับ โรงเรียนอย่างประหยัด และคุ้มค่าได้		
๑๔	รายได้ รายจ่าย และ การออมเงิน	ส ๓.๑ ป.๒/๒, ป. ๒/๓, ป.๒/๔	รายได้และรายจ่ายของตนเอง และครอบครัว และรายรับ- รายจ่ายของตนเอง อีกทั้งสรุปผล ดีของการใช้จ่ายที่เหมาะสมกับ รายได้และการออม	7	5
๑๕	การซื้อขาย แลกเปลี่ยน สินค้าและ บริการ	ส ๓.๒ ป.๒/๑,ป.๒/๒	การแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการ โดยวิธีต่าง ๆ และความสัมพันธ์ ระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย	6	5
๑๖	เครื่องมือทาง ภูมิศาสตร์	ส ๕.๑ ป.๒/๒	ตำแหน่งและลักษณะทาง กายภาพของสิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏ ในแผนผัง แผนที่รูปถ่าย และลูกโลก	๖	5
๑๗	สิ่งแวดล้อม ระหว่างบ้าน กับโรงเรียน	ส ๕.๑ ป.๒/๑ ส ๕.๒ ป.๒/๑	สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและ ที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งปรากฏ ระหว่างบ้าน กับโรงเรียน และ ความสำคัญของสิ่งแวดล้อมทาง ธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น	๓	3

หน่วย ที่	ชื่อหน่วย การเรียนรู้	มาตรฐาน การเรียนรู้/ตัวชี้วัด	สาระสำคัญ/ ความคิดรวบยอด	เวลา (ชั่วโมง)	น้ำหนัก คะแนน
๑๘	ทรัพยากรธรรมชาติและการ จัดการ สิ่งแวดล้อม	ส ๕.๒ ป.๒/๒,ป.๒/๔	การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และ สร้างทดแทนขึ้นใหม่ได้อย่างคุ้มค่า และมีส่วนร่วมในการจัดการ สิ่งแวดล้อมในโรงเรียน	๖	5

	การแยกแยะระหว่างผลประโยชน์ส่วนตัว และผลประโยชน์ส่วนรวม	บูรณาการหลักสูตรด้านพุทธศึกษาสาระที่ ๑	การแยกแยะระหว่างผลประโยชน์ส่วนตัวและผลประโยชน์ส่วนรวม แยกแยะของใช้ส่วนตัวและของใช้ส่วนรวมที่ใช้ในโรงเรียนได้		
๑๙	ความสัมพันธ์ระหว่างโลกดวงอาทิตย์และดวงจันทร์กับมนุษย์	ส ๕.๑ ป.๒/๓ ส ๕.๒ ป.๒/๓	ความสัมพันธ์ระหว่างโลกดวงอาทิตย์ และดวงจันทร์ที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ และความสัมพันธ์ระหว่างฤดูกาลกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์	๗	5
รวมระหว่างภาค					๗๐
ปลายภาค					๓๐
รวม				๘๐	๑๐๐

คำอธิบายรายวิชา

ส ๑๓๑๐๑ สังคมศึกษา ฯ

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาและวัฒนธรรม

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓

เวลา ๘๐ ชั่วโมง

ศึกษา วิเคราะห์ เรื่องความสำคัญของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือในฐานะที่เป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรมไทย ประวัติศาสตร์ของศาสนา หลักธรรมของศาสนา ศาสนวัตถุ ศาสนสถาน ศาสนบุคคลและการปฏิบัติตนที่เหมาะสม ประเพณีวัฒนธรรม พฤติกรรมในการดำเนินชีวิตของตนเองและผู้อื่น วันหยุดราชการ บุคคลสำคัญในท้องถิ่น บทบาทหน้าที่ของสมาชิกของชุมชนในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ตามกระบวนการประชาธิปไตย ความแตกต่างของกระบวนการตัดสินใจ การเปลี่ยนแปลงในชั้นเรียน โรงเรียนและชุมชน การผลิตและการบริโภคสินค้าและบริการที่รัฐจัดหาให้ ภาษี ที่ตั้งและลักษณะทางกายภาพ ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางกายภาพและวัฒนธรรม ชุมชนแผนผัง แผนที่และภาพถ่าย สภาพแวดล้อมของชุมชนในอดีตและปัจจุบัน สภาพแวดล้อมที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต ลักษณะของเมืองและชนบท มลพิษที่เกิดจากมนุษย์และผลกระทบของสิ่งแวดล้อมที่มีต่อมนุษย์โดยใช้กระบวนการคิด กระบวนการสืบค้นข้อมูล กระบวนการปฏิบัติ กระบวนการทางสังคม กระบวนการกลุ่ม กระบวนการแก้ปัญหา

เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ สามารถนำไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิต มีคุณธรรม จริยธรรมมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในด้านรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ มีหลักธรรมในการดำเนินชีวิต รักความเป็นไทย มีจิตสาธารณะ และสามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างสันติสุข

รหัสตัวชี้วัด

ส ๑.๑ ป.๓/๑, ป.๓ /๒, ป.๓/๓, ป.๓/๔ , ป.๓/๕, ป.๓/๖, ป.๓/๗

ส ๑.๒ ป.๓/๑, ป.๓ /๒, ป.๓/๓

ส ๒.๑ ป.๓/๑, ป.๓ /๒, ป.๓/๓, ป.๓/๔

ส ๒.๒ ป.๓/๑, ป.๓ /๒,ป.๓/๓

ส ๓.๑ ป.๓/๑, ป.๓ /๒, ป.๓/๓

ส ๓.๒ ป.๓/๑, ป.๓ /๒,ป.๓/๓

ส ๕.๑ ป.๓/๑, ป.๓ /๒, ป.๓/๓

ส ๕.๒ ป.๓/๑, ป.๓ /๒, ป.๓/๓, ป.๓/๔, ป.๓/๕

รวมทั้งหมด ๓๑ ตัวชี้วัด

โครงสร้างรายวิชา

รายวิชา ส ๑๓๑๐๑ ชื่อวิชา สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓

เวลารวม ๘๐ ชั่วโมง

(บูรณาการหลักสูตรด้านพุทธศึกษา)

หน่วย ที่	ชื่อหน่วย การเรียนรู้	มาตรฐาน การเรียนรู้/ตัวชี้วัด	สาระสำคัญ/ ความคิดรวบยอด	เวลา (ชั่วโมง)	น้ำหนัก คะแนน
๑	ความสำคัญ ของพระพุทธ ศาสนาและ พุทธประวัติ	ส ๑.๑ ป.๓/๑,ป.๓/๒	ความสำคัญของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ในฐานะ ที่เป็นรากฐานสำคัญของ วัฒนธรรมไทย และพุทธประวัติ ตั้งแต่การบำเพ็ญเพียรจนถึง ปรินิพพาน หรือประวัติของ ศาสดาที่ตน นับถือ	๓	3
๒	พุทธสาวก ชาดก และ พุทธศาสนิกชน ตัวอย่าง	ส ๑.๑ ป.๓/๓	แบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อ คิดจากประวัติสาวก ชาดก เรื่อง เล่าและศาสนิกชนตัวอย่าง	๓	2
๓	พระไตรปิฎก และหลัก ธรรมทางพระ พุทธ ศาสนา	ส ๑.๑ ป.๓/๔,ป.๓/๕	ความหมาย ความสำคัญของพระ ไตรปิฎก หรือคัมภีร์ของศาสนาที่ ตนนับถือ และการแสดงความ เคารพพระรัตนตรัยและปฏิบัติ ตามหลักธรรมโอวาท ๓ ในพระ พุทธศาสนา หรือหลักธรรม ของศาสนาที่ตนนับถือ	๗	5
	ความละเอียด และความไม่	บูรณาการหลักสูตร ด้านพุทธศึกษา สาระที่ ๒	การปฏิบัติตนเป็นผู้มีความ ละเอียดและไม่ทนต่อการทุจริต ระดับหมู่บ้าน		

	ทนต่อการ ทุจริต				
๔	หน้าที่ชาว พุทธและ มรรยาทของ ชาวพุทธ	ส ๑.๒ ป.๓/๑,ป.๓/๓	ปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมต่อ สาวก ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ของศาสนาที่ตนนับถือ และ แสดงตนเป็นพุทธมามกะหรือ แสดงตนเป็นศาสนิกชนของศาสน าที่ตนนับถือ	๓	2

หน่วย ที่	ชื่อหน่วย การเรียนรู้	มาตรฐาน การเรียนรู้/ตัวชี้วัด	สาระสำคัญ/ ความคิดรวบยอด	เวลา (ชั่วโมง)	น้ำหนัก คะแนน
๕	การบริหารจิต และเจริญ ปัญญา	ส ๑.๑ ป.๓/๖	คุณค่าและสวดมนต์ แม่เมตตา มีสติที่เป็นพื้นฐานของสมาธิ ในพระพุทธศาสนา หรือการ พัฒนาจิตตามแนวทางของ ศาสนาที่ตนนับถือ	๓	2
๖	ศาสนพิธี	ส ๑.๒ ป.๓/๒	คุณค่าและปฏิบัติตนในศาสนพิธี พิธีกรรม และวันสำคัญทาง ศาสนา	๒	๒
๗	ศาสนาต่าง ๆ ในประเทศไทย	ส ๑.๑ ป.๓/๗	ความสำคัญและปฏิบัติตนได้ อย่างเหมาะสมต่อศาสนวัตถุ ศาสนสถาน และศาสนบุคคล ของศาสนาอื่น ๆ	๔	4
๘	ประเพณีและ วัฒนธรรม ไทย	ส ๒.๑ ป.๓/๑	ประโยชน์และปฏิบัติตนตาม ประเพณีและวัฒนธรรมใน ครอบครัวและท้องถิ่น	๓	2
๙	วันสำคัญของ ไทย	ส ๒.๑ ป.๓/๓	ความสำคัญของวันหยุดราชการ ที่สำคัญ เป็นวันสำคัญที่เกี่ยวกับ ชาติ พระพุทธศาสนา และพระ มหากษัตริย์	๓	2

๑๐	บุคคลสำคัญของท้องถิ่น	ส ๒.๑ ป.๓/๔	บุคคลซึ่งมีผลงานที่เป็นประโยชน์แก่ชุมชนและท้องถิ่นของตน	๑	๑
๑๑	ประชาธิปไตย ในชั้นเรียน โรงเรียน และชุมชน	ส ๒.๒ ป.๓/๑,ป.๓/๒	บทบาทหน้าที่ของสมาชิกของชุมชนในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ตามกระบวนการประชาธิปไตย และความแตกต่างของกระบวนการตัดสินใจในชั้นเรียน โรงเรียน และชุมชน โดยวิธีการออกเสียงโดยตรง และการเลือกตัวแทนออกเสียง	๔	4
	พลเมืองกับ ความ รับผิดชอบต่อ สังคม	บูรณาการหลักสูตร ด้านพุทธศึกษา สาระที่ ๔	การเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้าน สิทธิที่มีต่อตนเองและผู้อื่นในหมู่บ้าน สิทธิหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติต่อหมู่บ้านในการร่วมกิจกรรมหมู่บ้าน		
หน่วย ที่	ชื่อหน่วย การเรียนรู้	มาตรฐาน การเรียนรู้/ตัวชี้วัด	สาระสำคัญ/ ความคิดรวบยอด	เวลา (ชั่วโมง)	น้ำหนัก คะแนน
๑๒	การเปลี่ยนแปลง ในชั้นเรียน โรงเรียน และชุมชน	ส ๒.๒ ป.๓/๓	การเปลี่ยนแปลงในชั้นเรียนโรงเรียน และชุมชนที่เป็นผลจากการตัดสินใจของบุคคลและกลุ่ม	๒	๒
	STRONG : จิตพอเพียง ด้านทุจริต	บูรณาการหลักสูตร ด้านพุทธศึกษา สาระที่ ๓	บทบาทหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน ประโยชน์ของการทำความสะอาดในหมู่บ้านแนวทางในการใช้ถนนในหมู่บ้าน		
๑๓	ความหลากหลายทางวัฒนธรรม	ส ๒.๑ ป.๓/๒	พฤติกรรม การดำเนินชีวิตของตนเอง และผู้อื่นที่อยู่ในกระแสวัฒนธรรมที่หลากหลาย	๒	๒
๑๔	สินค้าและบริการในชีวิตประจำวัน	ส ๓.๑ ป.๓/๑	ความต้องการและความจำเป็นในการใช้สินค้าและบริการในการดำรงชีวิต	๔	3

๑๕	การวางแผน ใช้จ่ายเงิน	ส ๓.๑ ป.๓/๒	การวางแผนการใช้จ่ายเงินต้อง คำนึงถึงรายได้ของตนเอง และรู้จักการนำเงินที่เหลือจากการ ใช้จ่ายมาวางแผนใช้ให้เกิด ประโยชน์	๕	5
๑๖	การบริหาร จัดการ ทรัพยากร	ส ๓.๑ ป.๓/๓	ทรัพยากรมีอยู่อย่างจำกัด ผู้ผลิต และผู้บริโภคสินค้า ควรรู้จักใช้และ บริหารจัดการทรัพยากรให้คุ้มค่า ประหยัด และเกิดประโยชน์สูงสุด	๔	3
๑๗	ภาษี และ การแข่งขัน ทางการค้า	ส ๓.๒ ป.๓/๑,ป.๓/๒, ป.๓/๓	สินค้าและบริการที่รัฐจัดหาและให้ บริการแก่ประชาชน ความสำคัญ ของภาษี และบทบาทของ ประชาชนในการเสียภาษี และ เหตุผลการแข่งขันทางการค้าที่มีผล ทำให้ราคาสินค้าลดลง	๔	4
๑๘	แผนผัง แผนที่ และ ภาพถ่ายใน ชุมชน	ส ๕.๑ ป.๓/๑,ป.๓/๒	แผนที่ แผนผังและภาพถ่ายในการ หาข้อมูลทางภูมิศาสตร์ในชุมชนได้ อย่างมีประสิทธิภาพ และเขียน แผนผังง่าย ๆ เพื่อแสดง ตำแหน่งที่ตั้งของสถานที่	๕	5
หน่วย ที่	ชื่อหน่วย การเรียนรู้	มาตรฐาน การเรียนรู้/ตัวชี้วัด	สาระสำคัญ/ ความคิดรวบยอด	เวลา (ชั่วโมง)	น้ำหนัก คะแนน
๑๙	ภูมิประเทศ และภูมิ อากาศที่มีผล ต่อสภาพ สังคมใน ชุมชน	ส ๕.๑ ป.๓/๓	ความสัมพันธ์ของลักษณะ กายภาพกับลักษณะทางสังคม ของชุมชน	๕	5
๒๐	สภาพแวดล้อม ในชุมชน	ส ๕.๒ ป.๓/๑,ป.๓/๕	การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม ในชุมชนจากอดีตถึงปัจจุบัน และ ตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงของ สิ่งแวดล้อมในชุมชน	๔	4

๒๑	มนุษย์กับ สิ่งแวดล้อม และ ทรัพยากร ธรรมชาติ	ส ๕.๒ ป.๓/๒,ป.๓/๓	การพึ่งพาสิ่งแวดล้อมและ ทรัพยากรธรรมชาติในการสนอง และมลพิษและการก่อให้เกิด มลพิษโดยมนุษย์	๕	5
	การแยกแยะ ระหว่างผลประโยชน์ ส่วนตนและ ผลประโยชน์ ส่วนรวม	บูรณาการหลักสูตร ด้านทุจริตศึกษา สาระที่ ๑	วิธีดูแลรักษาสถานที่ส่วนรวม การเปรียบเทียบผลประโยชน์ ส่วนตน และผลประโยชน์ ส่วนรวมในหมู่บ้าน		
๒๒	เมืองและ ชนบท	ส ๕.๒ ป.๓/๔	ความแตกต่างของเมือง และ ชนบท ชุมชนเมืองเป็นสังคม อุตสาหกรรมและเทคโนโลยี สังคมชนบทเป็นสังคม เกษตรกรรม	๔	3
รวมระหว่างภาค					๗๐
ปลายภาค					๓๐
รวม				๘๐	๑๐๐

คำอธิบายรายวิชา

ส ๑๔๑๐๑ สังคมศึกษา ฯ

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศาสนาและวัฒนธรรม

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔

เวลา ๘๐ ชั่วโมง

ศึกษา ความสำคัญของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ สรุปรุพุทธประวัติ ตั้งแต่บรรลุนิพพานจนถึงประกาศธรรม หรือประวัติศาสดาที่ตนนับถือ หรือปฏิบัติตามแบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจากประวัติสาวก ชาดก เรื่องเล่า และศาสนิกชนตัวอย่าง แสดงความเคารพพระรัตนตรัย ปฏิบัติไตรสิกขา และหลักธรรมโอวาท ๓ ในพระพุทธศาสนา หรือหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือชื่อชมการทำความดีของตนเอง

หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

บุคคลในครอบครัว โรงเรียน และชุมชน ตามหลักศาสนา พร้อมทั้งบอกแนวทางปฏิบัติในการดำเนินชีวิต สวดมนต์ แผ่เมตตา มีสติ มีสมาธิในพระพุทธศาสนาหรือการพัฒนาจิตตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือ ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือหรือปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย เป็นผู้นำผู้ตามที่ดี วิเคราะห์สิทธิพื้นฐานที่เด็กทุกคนพึงได้รับตามกฎหมาย

ศึกษา วิเคราะห์ความแตกต่างทางวัฒนธรรมของกลุ่มคนในท้องถิ่น เสนอวิธีการที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข อำนาจอธิปไตย ความสำคัญของระบอบประชาธิปไตย บทบาทหน้าที่ของพลเมือง ในกระบวนการเลือกตั้ง ความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกซื้อสินค้าและบริการ สิทธิพื้นฐานและรักษาผลประโยชน์ในฐานะผู้บริโภค หลักการของเศรษฐกิจพอเพียงและนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของคนในชุมชน หน้าที่เบื้องต้นของเงิน ใช้แผนที่และภาพถ่ายระยะใกล้ลักษณะสำคัญทางกายภาพ แหล่งทรัพยากรและสิ่งต่าง ๆ ในจังหวัดของตนเอง ความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ในจังหวัด สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิต การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมและผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงนั้น และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในจังหวัด

โดยใช้กระบวนการคิด กระบวนการสืบค้นข้อมูล กระบวนการปฏิบัติ กระบวนการทางสังคม กระบวนการกลุ่ม กระบวนการเผชิญสถานการณ์และแก้ปัญหาใช้แผนที่และรูปถ่ายในการสืบค้น วิเคราะห์อธิบาย และสรุปข้อมูลตามกระบวนการทางภูมิศาสตร์ การตั้งคำถามเชิงภูมิศาสตร์ กระบวนการสืบเสาะหาความรู้ ทักษะการสังเกต การแปลความข้อมูลทางภูมิศาสตร์ การใช้เทคนิคและเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ การสรุปเพื่อตอบคำถาม รวมถึงทักษะด้านการคิดและการสื่อสาร

เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ สามารถนำไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิต ความสามารถทางภูมิศาสตร์ กระบวนการทางภูมิศาสตร์ ทักษะทางภูมิศาสตร์ ทักษะในศตวรรษที่ ๒๑ ด้านการสื่อสาร ความสามารถในการคิด มีคุณธรรม จริยธรรมมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในด้านรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ รักความเป็นไทย มีจิตสาธารณะ และสามารถดำเนินชีวิตอย่างสันติสุขในสังคมไทยและสังคมโลก

รหัสตัวชี้วัด

ส ๑.๑ ป.๔/๑, ป.๔/๒, ป.๔/๓, ป.๔/๔, ป.๔/๕, ป.๔/๖, ป.๔/๗ , ป.๔/๘

ส ๑.๒ ป.๔/๑, ป.๔/๒, ป.๔/๓

ส ๒.๑ ป.๔/๑, ป.๔/๒, ป.๔/๓, ป.๔/๔, ป.๔/๕

ส ๒.๒ ป.๔/๑, ป.๔/๒, ป.๔/๓

ส ๓.๑ ป.๔/๑, ป.๔/๒, ป.๔/๓

ส ๓.๒ ป.๔/๑, ป.๔/๒

ส ๕.๑ ป.๔/๑, ป.๔/๒, ป.๔/๓

ส ๕.๒ ป.๔/๑, ป.๔/๒, ป.๔/๓,

รวมทั้งหมด ๓๐ ตัวชี้วัด

โครงสร้างรายวิชา

รายวิชา ส ๑๔๑๐๑ ชื่อวิชา สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔
เวลารวม ๘๐ ชั่วโมง
(บูรณาการหลักสูตรด้านพุทธศึกษา)

หน่วย ที่	ชื่อหน่วย การเรียนรู้	มาตรฐาน การเรียนรู้/ตัวชี้วัด	สาระสำคัญ/ ความคิดรวบยอด	เวลา (ชั่วโมง)	น้ำหนัก คะแนน
๑	ความสำคัญของพระพุทธศาสนาและพุทธประวัติ	ส ๑.๑ ป.๔/๑,ป.๔/๒	ความสำคัญของพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ในฐานะเป็นศูนย์รวมจิตใจของศาสนิกชน พุทธประวัติตั้งแต่บรรลุนิพพาน จนถึงประกาศธรรม หรือประวัติศาสนาที่ตนนับถือ	๓	3
๒	พุทธสาวกชาดกและพุทธศาสนิกชนตัวอย่าง	ส ๑.๑ ป.๔/๓	คุณค่าและปฏิบัติตนตามแบบอย่างการดำเนินชีวิต และข้อคิดจากประวัติสาวกชาดก เรื่องเล่า และศาสนิกชนตัวอย่าง	๓	3
๓	หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา	ส ๑.๑ ป.๔/๔,ป.๔/๕,ป.๔/๗	แสดงความเคารพพระรัตนตรัย ปฏิบัติตามไตรสิกขาและหลักธรรมโอวาท ๓ในพระพุทธศาสนา หรือหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือและการทำความดีของตนเอง บุคคลในครอบครัว โรงเรียน และชุมชนตามหลักศาสนา การปฏิบัติตนตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ เพื่อการอยู่ร่วมกันเป็นชาติได้อย่างสมานฉันท์	๙	7
	ความละเอียดและความไม่ทนต่อการทุจริต	บูรณาการหลักสูตรด้านพุทธศึกษา สาระที่ ๒	ปฏิบัติตนเป็นผู้ละเอียดและไม่ทนต่อการทุจริตเกี่ยวกับการใช้สถานที่ในชุมชนได้ การปฏิบัติ		

			ตนเป็นผู้ละอายและไม่ทนต่อการ ทุจริตในทุกรูปแบบ		
--	--	--	---	--	--

หน่วย ที่	ชื่อหน่วย การเรียนรู้	มาตรฐาน การเรียนรู้/ตัวชี้วัด	สาระสำคัญ/ ความคิดรวบยอด	เวลา (ชั่วโมง)	น้ำหนัก คะแนน
๔	หน้าที่ชาว พุทธและ มรรยาทของ ชาวพุทธ	ส ๑.๒ ป.๔/๑,ป.๔/๒	ความสำคัญและมีส่วนร่วมในการ บำรุงรักษาศาสนสถานของ ศาสนา และการมีมรรยาทของ ความเป็นศาสนิกชนที่ดี	๒	๒
๕	การบริหารจิต และเจริญ ปัญญา	ส ๑.๑ ป.๔/๖	สวดมนต์ แผ่เมตตา มีสติที่เป็น พื้นฐานของสมาธิในพุทธศาสนา หรือการพัฒนาจิตตามแนวทาง ของศาสนาที่ตนนับถือ	๓	3
๖	ศาสนพิธี	ส ๑.๒ ป.๔/๓	การปฏิบัติตนในศาสนพิธี และ วันสำคัญทางศาสนา	๒	๒
๗	ประวัติศาสตร์ ของศาสนา ต่าง ๆ ที่คน ไทยนับถือ	ส ๑.๑ ป.๔/๘	ประวัติศาสตร์ของศาสนาอื่น ๆ การปฏิบัติตนในศาสนพิธี การบำรุงรักษาศาสนสถาน	๓	3
๘	การอยู่ร่วมกัน อย่างสันติสุข ตามวิถี ประชาธิปไตย	ส ๒.๑ ป.๔/๑,ป.๔/๒, ป.๔/๕	ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถี ประชาธิปไตยในฐานะสมาชิกที่ดี ของชุมชน ปฏิบัติตนในการเป็นผู้ นำและผู้ตามที่ดี และเสนอ วิธีการที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติ สุขในชีวิตประจำวัน	๖	5

	การแยกแยะระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนและผลประโยชน์ส่วนรวม	บูรณาการหลักสูตรด้านพุทธศึกษาสาระที่ ๑	ข้อดี-ข้อเสีย ของผลประโยชน์ส่วนตน การแยกแยะระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนและผลประโยชน์ส่วนรวม วิธีการแก้ไขการขัดกันระหว่างผลประโยชน์ส่วนตน และผลประโยชน์ส่วนรวมในหมู่บ้าน		
๙	สิทธิของเด็ก	ส ๒.๑ป.๔/๓	สิทธิพื้นฐานที่เด็กทุกคนพึงได้รับตามกฎหมาย	๒	๒

หน่วยที่	ชื่อหน่วยการเรียนรู้	มาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด	สาระสำคัญ/ความคิดรวบยอด	เวลา (ชั่วโมง)	น้ำหนักคะแนน
๑๐	การเมืองการปกครองของไทย	ส ๒.๒ ป.๔/๑,ป.๔/๒, ป.๔/๓	อำนาจอธิปไตยและความสำคัญของระบอบประชาธิปไตย บทบาท หน้าที่ของพลเมืองในกระบวนการเลือกตั้ง และความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข	๕	5
	พลเมืองกับความรับผิดชอบต่อสังคม	บูรณาการหลักสูตรด้านพุทธศึกษาสาระที่ ๔	บทบาทหน้าที่ของสมาชิกในชุมชน การปฏิบัติตนในการเคารพสิทธิหน้าที่ของสมาชิกในชุมชน		
๑๑	วัฒนธรรมไทย	ส ๒.๑ ป.๔/๔	ความแตกต่างทางวัฒนธรรมของกลุ่มคนในท้องถิ่น วัฒนธรรมไทยเป็นสิ่งที่งามที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา เพื่อแสดงความเจริญงอกงาม	๒	2

	พลเมืองกับ ความ รับผิดชอบต่อ สังคม	บูรณาการหลักสูตร ด้านทฤษฎีศึกษา สาระที่ ๔	การปฏิบัติตนตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อตกลง และ วัฒนธรรมในชุมชนของตนเอง		
๑๒	การเลือกซื้อ สินค้าและ บริการ	ส ๓.๑ ป.๔/๑,ป.๔/๒	ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกซื้อ สินค้าและบริการ และสิทธิ พื้นฐานและรักษาผลประโยชน์ ของตนเองในฐานะผู้บริโภค	๗	6
๑๓	เศรษฐกิจพอ เพียงและ ความสัมพันธ์ ทางเศรษฐกิจ	ส ๓.๑ ป.๔/๓ ส ๓.๒ ป.๔/๑	หลักการของเศรษฐกิจพอเพียง และนำไปใช้ในชีวิตรประจำวันของ ตนเอง และความสัมพันธ์ทาง เศรษฐกิจของคนในชุมชน	๗	6
	STRONG : จิตพอเพียง ด้านทฤษฎี	บูรณาการหลักสูตร ด้านทฤษฎีศึกษา สาระที่ ๓	ระบอบอาชีพของคนในชุมชน วิเคราะห์สถานการณ์การใช้พื้นที่ สาธารณะในชุมชนที่สอดคล้อง กับ STRONG ได้		

หน่วย ที่	ชื่อหน่วย การเรียนรู้	มาตรฐาน การเรียนรู้/ตัวชี้วัด	สาระสำคัญ/ ความคิดรวบยอด	เวลา (ชั่วโมง)	น้ำหนัก คะแนน
๑๔	หน้าที่ เบื้องต้นของ เงิน	ส ๓.๒ ป.๔/๒	หน้าที่เบื้องต้นของเงิน สื่อกกลาง ในการแลกเปลี่ยนสินค้าและ บริการ และใช้ชำระหนี้ได้ตาม กฎหมาย	๔	4
๑๕	ลักษณะทาง กายภาพของ จังหวัด	ส ๕.๑ ป.๔/๑,ป.๔/๒, ป.๔/๓ ส ๕.๒ ป.๔/๑	ลักษณะทางกายภาพ แหล่ง ทรัพยากรและสถานที่สำคัญใน จังหวัดของตนด้วยแผนที่และรูป ถ่าย สิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของ คนในจังหวัด	๑๓	9
๑๖	การเปลี่ยนแปลง และการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมและ	ส ๕.๒ ป.๔/๒,ป.๔/๓	การเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมใน จังหวัดและผลที่เกิดจากการ	๘	8

	ทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัด		เปลี่ยนแปลง และแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมในจังหวัด		
รวมระหว่างภาค					๗๐
ปลายภาค					๓๐
รวม				๘๐	๑๐๐

คำอธิบายรายวิชา

ส ๑๕๑๐๑ สังคมศึกษา ฯ

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศาสนาและวัฒนธรรม

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕

เวลา ๘๐ ชั่วโมง

ศึกษา วิเคราะห์ เรื่องความสำคัญของศาสนาที่ตนนับถือในฐานะเป็นมรดกทางวัฒนธรรม และเป็นหลักในการพัฒนาชาติไทย ประวัติศาสนาและศาสดาของศาสนาต่าง ๆ หลักธรรมและพิธีกรรมของศาสนาต่าง ๆ สถานภาพของบุคคลในสังคม การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย คุณลักษณะของพลเมืองดี สิทธิเด็ก วัฒนธรรมไทย และภูมิปัญญาท้องถิ่น การปกครองส่วนท้องถิ่น ปัจจัยการผลิต เทคโนโลยีในการผลิตสินค้าและบริการ พฤติกรรมของผู้บริโภค สินค้าและบริการ ในชุมชน เศรษฐกิจพอเพียง สหกรณ์ ธนาคารและบทบาทหน้าที่ ดอกเบี้ย การฝากเงิน และการถอนเงิน

การกู้ยืมเงิน ตำแหน่ง ระยะเวลา ทิศทางของภูมิภาคของตน ลักษณะภูมิลักษณะที่สำคัญของภาคต่าง ๆ ความสัมพันธ์ของลักษณะทางกายภาพ และลักษณะสังคมในภูมิภาค สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่มีอิทธิพลต่อการตั้งถิ่นฐาน และการย้ายถิ่นฐานของประชากร อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ผลที่เกิดจากการทำลายสภาพแวดล้อม แนวทางอนุรักษ์ และรักษาสภาพแวดล้อมในภูมิภาค

โดยใช้กระบวนการคิด กระบวนการสืบค้นข้อมูล กระบวนการปฏิบัติ กระบวนการทางสังคม กระบวนการกลุ่ม กระบวนการแก้ปัญหา

เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ สามารถนำไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิต มีคุณธรรมจริยธรรม มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในด้านรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ มีหลักธรรมในการดำเนินชีวิต รักความเป็นไทย มีจิตสาธารณะ และสามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างสันติสุข

ตัวชี้วัด

ส ๑.๑ ป.๕/๑, ป.๕/๒, ป.๕/๓, ป.๕/๔, ป.๕/๕, ป.๕/๖, ป.๕/๗

ส ๑.๒ ป.๕/๑, ป.๕/๒, ป.๕/๓

ส ๒.๑ ป.๕/๑, ป.๕/๒, ป.๕/๓, ป.๕/๔

ส ๒.๒ ป.๕/๑, ป.๕/๒, ป.๕/๓

ส ๓.๑ ป.๕/๑, ป.๕/๒, ป.๕/๓

ส ๓.๒ ป.๕/๑, ป.๕/๒

ส ๕.๑ ป.๕/๑, ป.๕/๒, ป.๕/๓

ส ๕.๒ ป.๕/๑, ป.๕/๒, ป.๕/๓

รวม ๒๘ ตัวชี้วัด

โครงสร้างรายวิชา

รายวิชา ส ๑๕๑๐๑ ชื่อวิชา สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕

เวลารวม ๘๐ ชั่วโมง

(บูรณาการหลักสูตรด้านพุทธจริตศึกษา)

หน่วย ที่	ชื่อหน่วย การเรียนรู้	มาตรฐาน การเรียนรู้/ตัวชี้วัด	สาระสำคัญ/ ความคิดรวบยอด	เวลา (ชั่วโมง)	น้ำหนัก คะแนน
๑	ความสำคัญ ของพระพุทธ ศาสนาพุทธ ประวัติ และศาสนาที่ ตนนับถือ	ส ๑.๑ ป.๕/๑,ป.๕/๒	ความสำคัญของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือในฐานะ ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมและ หลักใน การพัฒนาชาติไทย พุทธประวัติตั้งแต่เสด็จกรุง กบิลพัสดุ์ จนถึงพุทธกิจสำคัญ หรือประวัติศาสตร์ที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด	๓	3
๒	พุทธสาวก ชาดก และพุทธศาสน ิก ชนตัวอย่าง	ส ๑.๑ ป.๕/๓	แบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อ คิดจากประวัติ สาวก ชาดก เรื่อง เล่า และศาสนิกชนตัวอย่าง	๓	3
๓	พระไตรปิฎก	ส ๑.๑ ป.๕/๔	องค์ประกอบและความสำคัญ ของพระไตรปิฎกหรือคัมภีร์ของ ศาสนาที่ตนนับถือ	๑	๑
๔	หลักธรรมทาง พระพุทธศาสนา	ส ๑.๑ ป.๕/๕,ป.๕/๗	ความเคารพพระรัตนตรัยและ ปฏิบัติตามไตรสิกขาและหลัก ธรรมโอวาท ๓ ในพระพุทธ ศาสนาหรือหลักธรรมของศาสนา ที่ตนนับถือ ปฏิบัติตนตามหลัก ธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ เพื่อ การพัฒนาตนเอง และ สิ่งแวดล้อม	๔	6
	ความละเอียด และความไม่ ทนต่อการ ทุจริต	บูรณาการหลักสูตรด้าน ทุจริตศึกษา สาระที่ ๒	ความละเอียดและความไม่ทน ต่อการทุจริตที่เกิดขึ้นในสังคม		

หน่วย ที่	ชื่อหน่วย การเรียนรู้	มาตรฐาน การเรียนรู้/ตัวชี้วัด	สาระสำคัญ/ ความคิดรวบยอด	เวลา (ชั่วโมง)	น้ำหนัก คะแนน
๕	หน้าที่และ มรรยาทชาว พุทธ	ส ๑.๒ ป.๕/๑,ป.๕/๓	จัดพิธีกรรมตามศาสนาที่ตน นับถืออย่างเรียบง่าย มีประโยชน์ และปฏิบัติตนถูกต้อง มรรยาท ของความเป็นศาสนิกชนที่ดีตาม ที่กำหนด	๒	๒
๖	การบริหารจิต และเจริญ ปัญญา	ส ๑.๑ ป.๕/๖	สวดมนต์ แผ่เมตตา มีสติที่เป็น พื้นฐานของสมาธิในพุทธศาสนา หรือการพัฒนาจิตตามแนวทาง ของศาสนาที่ตนนับถือ	๓	2
๗	ศาสนพิธีและ วันสำคัญทาง พระพุทธ ศาสนา	ส ๑.๒ ป.๕/๒	ปฏิบัติตนในศาสนพิธี พิธีกรรม และวันสำคัญทางศาสนาตาม ที่ กำหนดและอธิบายประโยชน์ที่ ได้จากการเข้าร่วมกิจกรรม	๔	4
๘	พลเมืองดีของ สังคม	ส ๒.๑ ป.๕/๑	ปฏิบัติตนตามสถานภาพ บทบาท สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ในฐานะ พลเมืองดี	๔	4
	การต่อต้าน และป้องกัน การทุจริต	บูรณาการหลักสูตรด้าน ทุจริตศึกษา สาระที่ ๔	การปฏิบัติตนตามกฎหมาย กติกา ระเบียบ ข้อตกลงวัฒนธรรมใน สังคมและประเทศชาติ ตระหนัก และความสำคัญของการต่อต้าน การทุจริตในสังคมและประเทศ		
๙	สิทธิเด็กและ การปกป้อง คุ้มครองสิทธิ เด็กในสังคม ไทย	ส ๒.๑ ป.๕/๒	วิธีการปกป้องคุ้มครองตนเอง หรือผู้อื่นจากการละเมิดสิทธิเด็ก	๓	3
	พลเมืองกับ ความ รับผิดชอบต่อ	บูรณาการหลักสูตรด้าน ทุจริตศึกษา สาระที่ ๔	แนวปฏิบัติตนในการเคารพสิทธิ หน้าที่ต่อตนเองและผู้อื่นในสังคม ได้		

	สังคม				
--	-------	--	--	--	--

หน่วย ที่	ชื่อหน่วย การเรียนรู้	มาตรฐาน การเรียนรู้/ตัวชี้วัด	สาระสำคัญ/ ความคิดรวบยอด	เวลา (ชั่วโมง)	น้ำหนัก คะแนน
๑๐	การปกครอง ส่วนท้องถิ่น ของไทย	ส ๒.๒ ป.๕/๑,ป.๕/๒, ป.๕/๓	โครงสร้าง อำนาจหน้าที่และ ความสำคัญของการปกครอง ส่วนท้องถิ่น บทบาท หน้าที่ และ วิธีการเข้าดำรงตำแหน่งของผู้ บริหารท้องถิ่น และประโยชน์ที่ ชุมชนจะได้รับจากองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น	๕	5
	การแยกแยะ ระหว่างผล ประโยชน์ ส่วนตนและ ผลประโยชน์ ส่วนรวม	บูรณาการหลักสูตร ด้านทฤษฎีศึกษา สาระที่ ๑	การแยกแยะผลประโยชน์ส่วนตน ออกจากผลประโยชน์ส่วนรวมใน สังคม โดยใช้ระบบคิดฐานสอง วิธีการแก้ไขการขัดกันระหว่างผล ประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวมใน สังคม		
๑๑	วัฒนธรรม และภูมิปัญญา ท้องถิ่น	ส ๒.๑ ป.๕/๓,ป.๕/๔	คุณค่าวัฒนธรรมไทยที่มีผลต่อ การดำเนินชีวิตในสังคมไทย และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น ของชุมชน	๓	3
๑๒	การผลิตสินค้า และบริการ	ส ๓.๑ ป.๕/๑	สินค้าและบริการอาศัยปัจจัยการผลิต ประกอบด้วยที่ดิน แรงงาน ทุน และผู้ประกอบการ	๓	3

๑๓	เศรษฐกิจพอเพียง	ส ๓.๑ ป.๕/๒	ประยุกต์ใช้แนวคิดของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในครอบครัว โรงเรียน และชุมชน	๔	4
	STRONG : จิตพอเพียงด้านทุจริต	บูรณาการหลักสูตรด้านทุจริตศึกษา สาระที่ ๓	การปฏิบัติตนเป็นผู้ที่ STRONG : จิตพอเพียงด้านทุจริต การใช้สาธารณูปโภค ที่สอดคล้องกับ STRONG ได้		

หน่วย ที่	ชื่อหน่วย การเรียนรู้	มาตรฐาน การเรียนรู้/ตัวชี้วัด	สาระสำคัญ/ ความคิดรวบยอด	เวลา (ชั่วโมง)	น้ำหนัก คะแนน
๑๔	สหกรณ์	ส ๓.๑ ป.๕/๓	หลักการสำคัญและประโยชน์ของสหกรณ์ เพื่อช่วยแก้ปัญหาเศรษฐกิจ สังคม โดยทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันและยึดหลักประชาธิปไตย	๕	5
๑๕	ธนาคาร	ส ๓.๑ ป.๕/๑,ป.๕/๒	บทบาทหน้าที่เบื้องต้นของธนาคาร และผลดีและผลเสียของการกู้ยืม	๕	5
๑๖	ภูมิลักษณะและภูมิสังคมของภูมิภาคต่าง ๆ	ส ๕.๑ ป.๕/๑,ป.๕/๒ ส ๕.๒ ป.๕/๒	ข้อมูลลักษณะทางกายภาพในภูมิภาคของตนด้วยแผนที่และรูปถ่าย ลักษณะทางกายภาพที่ส่งผลต่อแหล่งทรัพยากรและสถานที่สำคัญในภูมิภาคของตน และอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่ก่อให้เกิดวิถีการดำเนินชีวิตในภูมิภาคของตน	๑๓	7
๑๗	การตั้งถิ่นฐานและการย้ายถิ่นฐานของประชากรใน	ส ๕.๒ ป.๕/๑	สิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่มีอิทธิพลต่อลักษณะการตั้งถิ่นฐานและการย้ายถิ่นของประชากรในภูมิภาคของตน	๕	5

	ภูมิภาคต่าง ๆ				
๑๘	สิ่งแวดล้อมในภูมิภาคต่าง ๆ	ส ๕.๒ ป.๕/๓	นำเสนอตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นผลจากการรักษาและทำลายสิ่งแวดล้อม และเสนอแนวทางในการจัดการสิ่งแวดล้อมในภูมิภาคของตน	๕	5
รวมระหว่างภาค					๗๐
ปลายภาค					๓๐
รวม				๘๐	๑๐๐

คำอธิบายรายวิชา

ส ๑๖๑๐๑ สังคมศึกษา ฯ

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาและวัฒนธรรม

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖

เวลา ๘๐ ชั่วโมง

ศึกษา วิเคราะห์ เรื่องความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติและความสำคัญของศาสนาที่ตนนับถือ ประวัติศาสตร์ หลักธรรมสำคัญของศาสนาต่าง ๆ พิธีกรรมทางศาสนา กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน ประโยชน์ของการปฏิบัติตามกฎหมาย ความหมาย ประเภท การเปลี่ยนแปลง ความแตกต่าง การอนุรักษ์วัฒนธรรม ข้าวและเหตุการณ์ การปกครองส่วนท้องถิ่น กิจกรรมประชาธิปไตย การเลือกตั้ง บทบาทของผู้ผลิตและผู้บริโภค การใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนระบบเศรษฐกิจ หน่วยเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ ภาษี สิทธิผู้บริโภคและผู้ใช้งาน การรวมกลุ่มเชิงเศรษฐกิจ ลักษณะทางกายภาพของประเทศไทย ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางกายภาพกับภัยธรรมชาติ ภูมิลักษณะที่มีต่อภูมิสังคมของไทย สิ่งแวดล้อม ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมและผลกระทบที่เกิดขึ้น แนวการใช้ และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

โดยใช้กระบวนการคิด กระบวนการสืบค้นข้อมูล กระบวนการปฏิบัติ กระบวนการทางสังคม กระบวนการกลุ่ม กระบวนการแก้ปัญหา

เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ สามารถนำไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิต มีคุณธรรม จริยธรรม มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในด้านรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ มีหลักธรรมในการดำเนินชีวิต รักความเป็นไทย มีจิตสาธารณะ และสามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างสันติสุข

ตัวชี้วัด

ส ๑.๑ ป.๖/๑, ป.๖ /๒, ป.๖/๓,ป.๖/๔ ,ป.๖/๕, ป.๖/๖, ป.๖/๗,ป.๖/๘, ป.๖/๙

ส ๑.๒ ป.๖/๑, ป.๖ /๒, ป.๖/๓,ป.๖/๔

ส ๒.๑ ป.๖/๑, ป.๖/๒, ป.๖/๓, ป.๖/๔,ป.๖/๕

ส ๒.๒ ป.๖/๑, ป.๖/๒,ป.๖/๓

ส ๓.๑ ป.๖/๑, ป.๖/๒, ป.๖/๓

ส ๓.๒ ป.๖/๑, ป.๖/๒

ส ๕.๑ ป.๖/๑, ป.๖ /๒

ส ๕.๒ ป.๖/๑, ป.๖ /๒, ป.๖/๓

รวม ทั้งหมด ๓๑ ตัวชี้วัด

โครงสร้างรายวิชา

รายวิชา ส ๑๖๑๐๑ ชื่อวิชา สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖

เวลารวม ๘๐ ชั่วโมง

(บูรณาการหลักสูตรด้านพุทธิศึกษา)

หน่วย ที่	ชื่อหน่วย การเรียนรู้	มาตรฐาน การเรียนรู้/ตัวชี้วัด	สาระสำคัญ/ ความคิดรวบยอด	เวลา (ชั่วโมง)	น้ำหนัก คะแนน
๑	ความสำคัญ ของพระพุทธ ศาสนาและ พุทธประวัติ	ส ๑.๑ ป.๖/๑,ป.๖/๒	ความสำคัญของพุทธศาสนาใน ฐานะเป็นศาสนาประจำชาติหรือ ความสำคัญของศาสนาที่ตน นับถือ และพุทธประวัติตั้งแต่ ปลงอายุสังขาร จนถึงสังเวช	๓	3

			นียสถาน หรือประวัติศาสดาที่ตนนับถือ		
๒	พุทธสาวก ชาดกและ พุทธศาสนิก ชนตัวอย่าง	ส ๑.๑ ป.๖/๓	คุณค่าและประพจน์ติดตาม แบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อ คิดจากประวัติสาวก ชาดก เรื่อง เล่า และศาสนิกชนตัวอย่าง	๓	2
๓	หลักธรรม ทางพระ พุทธ ศาสนา	ส ๑.๑ ป.๖/๔,ป.๖/๕, ป.๖/๗	ความสำคัญและเคารพพระ รัตนตรัย ปฏิบัติตามไตรสิกขา และหลักธรรมโอวาท ๓ ในพระ พุทธศาสนา หรือหลักธรรมของ ศาสนาที่ตนนับถือ การทำความดี ของบุคคลในประเทศตามหลัก ศาสนา พร้อมทั้งบอกแนวปฏิบัติ ในการดำเนินชีวิต และการ ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของ ศาสนาที่ตนนับถือ เพื่อแก้ปัญหา อบายมุข	๘	5
๔	หน้าที่และ มรรยาทชาว พุทธ	ส ๑.๒ ป.๖/๑, ป. ๖/๒, ป.๖/๔	ความรู้เกี่ยวกับสถานที่ต่าง ๆ ใน ศาสนสถาน และปฏิบัติตนได้ อย่างเหมาะสม มีมรรยาทของ ความเป็นศาสนิกชนที่ดี และ แสดงตนเป็นพุทธมามกะหรือ แสดงตนเป็นศาสนิกชนของศาสน าที่ตนนับถือ	๓	3

หน่วย ที่	ชื่อหน่วย การเรียนรู้	มาตรฐาน การเรียนรู้/ตัวชี้วัด	สาระสำคัญ/ ความคิดรวบยอด	เวลา (ชั่วโมง)	น้ำหนัก คะแนน
๕	การบริหาร จิตและเจริญ ปัญญา	ส ๑.๑ ป.๖/๖	คุณค่าและสวดมนต์ แม่เมตตา และบริหารจิต เจริญปัญญา มีสติ ที่เป็นพื้นฐานของสมาธิในพระ พุทธศาสนา หรือการพัฒนาจิต	๓	2

			ตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือ		
๖	วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและศาสนพิธี	ส ๑.๒ ป.๖/๓	ประโยชน์ของการเข้าร่วมในศาสนพิธี พิธีกรรม และกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนาตามที่กำหนดและปฏิบัติตนได้ถูกต้อง	๒	๒
๗	ศาสนาต่าง ๆ ในประเทศไทย	ส ๑.๑ ป.๖/๘,ป.๖/๙	หลักธรรมสำคัญของศาสนาอื่น ๆ และลักษณะสำคัญของศาสนพิธี พิธีกรรมของศาสนาอื่น ๆ และปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสมเมื่อต้องเข้าร่วมพิธี	๓	3
๘	กฎหมายพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน	ส ๒.๑ ป.๖/๑	ปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของครอบครัวและชุมชน	๓	3
	พลเมืองกับความรับผิดชอบต่อสังคม	บูรณาการหลักสูตรด้านพุทธศึกษาสาระที่ ๔	การเคารพสิทธิหน้าที่ของตนเองและผู้อื่นที่มีต่อประเทศชาติ การปฏิบัติตนให้เป็นพลเมืองที่ดี		
๙	ข้อมูลข่าวสารในชีวิตประจำวัน	ส ๒.๑ ป.๖/๕	ติดตามข้อมูลข่าวสาร เหตุการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน เลือกรับและใช้ข้อมูลข่าวสารในการเรียนรู้ได้เหมาะสม	๒	๒
	ความละเอียดและความไม่ทนต่อการทุจริต	บูรณาการหลักสูตรด้านพุทธศึกษาสาระที่ ๒	รู้ เข้าใจเกี่ยวกับการแยกแยะระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนและผลประโยชน์ส่วนรวม ปฏิบัติตนตามหน้าที่พลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม		

หน่วย ที่	ชื่อหน่วย การเรียนรู้	มาตรฐาน การเรียนรู้/ตัวชี้วัด	สาระสำคัญ/ ความคิดรวบยอด	เวลา (ชั่วโมง)	น้ำหนัก คะแนน
๑๐	การเมืองการ ปกครอง ของไทย	ส ๒.๒ ป.๖/๑,ป.๖/๒, ป.๖/๓	บทบาท หน้าที่ขององค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นและรัฐบาล การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งเสริมประชาธิปไตยใน ท้องถิ่นและประเทศ และ บทบาท ความสำคัญในการใช้ สิทธิออกเสียงเลือกตั้งตาม ระบอบประชาธิปไตย	๕	5
	การต่อต้าน และป้องกัน การทุจริต	บูรณาการหลักสูตร ด้านทุจริตศึกษา สาระที่ ๓	ความสำคัญของการต่อต้าน และป้องกันการทุจริต		
๑๑	วัฒนธรรม ไทย	ส ๒.๑ ป.๖/๒,ป.๖/๓, ป.๖/๔	การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมตาม กาลเวลาและอารักรักษา วัฒนธรรมอันดีงาม แสดงออกถึง มารยาทไทยได้เหมาะสมถูก กาลเทศะ และคุณค่าทาง วัฒนธรรมที่แตกต่างกันระหว่าง กลุ่มคนในสังคมไทย	๕	5
	มารยาท ในสังคม	บูรณาการหลักสูตร ด้านทุจริตศึกษา สาระที่ ๒	การปฏิบัติตนอย่างมีมารยาท ในสังคม		
๑๒	ผู้ผลิต และผู้บริโภค	ส ๓.๑ ป.๖/๑,ป.๖/๒	บทบาทของผู้ผลิตที่มีความ รับผิดชอบ และบทบาทของผู้ บริโภคที่รู้เท่าทัน	5	4
๑๓	การใช้ ทรัพยากร อย่างยั่งยืน	ส ๓.๑ ป.๖/๓	วิธีและประโยชน์ของการใช้ ทรัพยากรอย่างยั่งยืน ใช้อย่าง ประหยัด ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และไม่ให้ส่งผลกระทบต่อ สิ่งแวดล้อม	4	4

	STRONG : จิตพอเพียง ด้านทุจริต	บูรณาการหลักสูตร ด้านทุจริตศึกษา สาระ ที่ ๓	การปฏิบัติตนโดยดำรงชีวิตอยู่ อย่างพอเพียง		
๑๔	ความสัมพันธ์ ทางเศรษฐกิจ	ส ๓.๒ ป.๖/๑	ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิต ผู้ บริโภค ธนาคารและรัฐบาล	๗	5
หน่วย ที่	ชื่อหน่วย การเรียนรู้	มาตรฐาน การเรียนรู้/ตัวชี้วัด	สาระสำคัญ/ ความคิดรวบยอด	เวลา (ชั่วโมง)	น้ำหนัก คะแนน
๑๕	การรวมกลุ่ม ทางเศรษฐกิจ ภายใน ท้องถิ่น	ส ๓.๒ ป.๖/๒	การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจภายใน ท้องถิ่น เป็นการรวมกลุ่มกันเพื่อ ช่วยเหลือกันทางด้านเศรษฐกิจ ในการประกอบอาชีพ	๔	3
๑๖	เครื่องมือ ทาง ภูมิศาสตร์	ส ๕.๑ ป.๖/๑	ใช้เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ (แผนที่ ภาพถ่ายชนิดต่าง ๆ) ระบุลักษณะสำคัญทางกายภาพ และสังคมของประเทศ	๕	5
๑๗	ลักษณะทาง กายภาพกับ ปรากฏการณ์ ทางธรรมชาติ	ส ๕.๑ ป.๖/๒	ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะ ทางกายภาพกับปรากฏการณ์ ทางธรรมชาติของประเทศ	๓	๓
๑๘	ธรรมชาติกับ สังคมไทย	ส ๕.๒ ป.๖/๑	ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อม ทางธรรมชาติกับสิ่งแวดล้อมทาง สังคมในประเทศ	๕	5
๑๙	การ เปลี่ยนแปลง ของธรรมชาติ จากอดีตถึง ปัจจุบัน	ส ๕.๒ ป.๖/๒	การแปลงสภาพธรรมชาติใน ประเทศไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน และผลที่เกิดขึ้นจากการ เปลี่ยนแปลงนั้น	๓	3
๒๐	ทรัพยากร	ส ๕.๒ ป.๖/๓	ทรัพยากรในชุมชนมีความ สำคัญต่อการดำรงชีวิตของ คนในชุมชน การจัดทำแผนการ ใช้ทรัพยากรในชุมชนให้มี	๔	3

			ทรัพยากรใช้อย่างยั่งยืนตลอดไป		
	การแยกแยะ ระหว่างผล ประโยชน์ ส่วนตนและ ผลประโยชน์ ส่วนรวม	บูรณาการหลักสูตรด้าน ทฤษฎีศึกษา สาระที่ ๑	การแยกแยะระหว่างผล ประโยชน์ส่วนตนและผล ประโยชน์ส่วนรวม ควร ตระหนักถึงผลประโยชน์ สาธารณะก่อนผลประโยชน์ส่วน ตน		
รวมระหว่างภาค					๗๐
ปลายภาค					๓๐
รวม				๘๐	๑๐๐

คำอธิบายรายวิชา

ส ๑๑๑๐๑ ประวัติศาสตร์

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาและวัฒนธรรม

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑

เวลา ๔๐ ชั่วโมง

ศึกษา ชื่อวัน เดือน ปี และการนับช่วงเวลาตามปฏิทินที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เรียงลำดับเหตุการณ์
ในชีวิตประจำวันตามวันเวลาที่เกิดขึ้น ประวัติความเป็นมาของตนเองและครอบครัวโดยสอบถามผู้
เกี่ยวข้อง ความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม สิ่งของ เครื่องใช้ หรือการดำเนินชีวิตของตนเอง
กับสมัยของพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีตที่มีผลกระทบต่อตนเองในปัจจุบัน ความหมาย
และความสำคัญของสัญลักษณ์สำคัญของชาติไทย สถานที่สำคัญซึ่งเป็นแหล่งวัฒนธรรมในชุมชน
สิ่งที่ตนรักและภาคภูมิใจในท้องถิ่น

โดยใช้กระบวนการคิด กระบวนการสืบค้นข้อมูล กระบวนการปฏิบัติ กระบวนการทางสังคม
กระบวนการกลุ่ม กระบวนการเผชิญสถานการณ์และแก้ปัญหา

เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ สามารถนำไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิต มีคุณธรรม จริยธรรม
มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในด้านรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ รักความเป็นไทย
มีจิตสาธารณะ สามารถดำเนินชีวิตอย่างสันติสุขในสังคมไทยและสังคมโลก

ตัวชี้วัด

ส ๔.๑ ป.๑/๑, ป.๑/๒, ป.๑/๓

ส ๔.๒ ป.๑/๑, ป.๑/๒

ส ๔.๓ ป.๑/๑, ป.๑/๒, ป.๑/๓

รวมทั้งหมด ๘ ตัวชี้วัด

โครงสร้างรายวิชา
รายวิชา ส ๑๑๑๐2 ชื่อวิชา ประวัติศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑
เวลารวม ๔๐ ชั่วโมง

หน่วย ที่	ชื่อหน่วย การเรียนรู้	มาตรฐาน การเรียนรู้/ตัวชี้วัด	สาระสำคัญ/ ความคิดรวบยอด	เวลา (ชั่วโมง)	น้ำหนัก คะแนน
๑	ช่วงเวลาและ การเรียง ลำดับ เหตุการณ์	ส ๔.๑ ป.๑/๑,ป.๑/๒	การศึกษาวັນ เดือน ปี และการ นับช่วงเวลาตามปฏิทินที่ใช้ใน ชีวิตประจำวัน เรียงลำดับ เหตุการณ์ในชีวิตประจำวันตาม วันเวลาที่เกิดขึ้น	๑๓	20
๒	ประวัติความ เป็นมาของตน เองและ ครอบครัว	ส ๔.๑ ป.๑/๓	วิธีการสืบค้นประวัติความเป็นมา ของตนเองและครอบครัวโดย สอบถามผู้เกี่ยวข้อง	๗	13

๓	การดำเนินชีวิตในอดีตและปัจจุบัน	ส ๔.๒ ป.๑/๑,ป.๑/๒	ความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม สิ่งของ เครื่องใช้ หรือการดำเนินชีวิตของตนเองกับสมัยพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีตที่มีผลกระทบต่อตนเองในปัจจุบัน	๔	10
๔	สัญลักษณ์ที่สำคัญของชาติไทย	ส ๔.๓ ป.๑/๑	ความสำคัญของสัญลักษณ์สำคัญของชาติไทย และปฏิบัติให้ถูกต้อง	๙	14
๕	ความภาคภูมิใจในความเป็นไทย	ส ๔.๓ ป.๑/๒, ป.๑/๓	แหล่งวัฒนธรรมในชุมชน และความเป็นมาของชุมชน ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าภาคภูมิใจและควรอนุรักษ์ไว้	๗	13
รวมระหว่างภาค					๗๐
ปลายภาค					๓๐
รวม				๔๐	๑๐๐

คำอธิบายรายวิชา

ส ๑๒๑๐2 ประวัติศาสตร์

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาและวัฒนธรรม

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒

เวลา ๔๐ ชั่วโมง

ศึกษา วิเคราะห์ อธิบาย การใช้คำระบุเวลาที่แสดงเหตุการณ์ในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต การลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในครอบครัวหรือในช่วงชีวิตของตนเอง โดยใช้หลักฐานที่เกี่ยวข้อง การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตประจำวันของคนในชุมชนของตนจากอดีตถึงปัจจุบัน และผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน บุคคลที่ทำประโยชน์ต่อท้องถิ่นหรือประเทศชาติ วัฒนธรรมประเพณี และภูมิปัญญาไทยที่ภาคภูมิใจ และควรอนุรักษ์ไว้

โดยใช้กระบวนการสืบค้นข้อมูล วิธีการทางประวัติศาสตร์ กระบวนการคิด กระบวนการกลุ่ม กระบวนการทางสังคม

เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ
 อย่างเป็นระบบ ตระหนักถึงความสำคัญของเหตุการณ์ต่าง ๆ มีความรัก ความภูมิใจ และธำรง
 ความเป็นไทย สามารถดำเนินชีวิตอย่างสันติสุขในสังคมไทยและสังคมโลก

ตัวชี้วัด

ส ๔.๑ ป.๒/๑, ป.๒/๒

ส ๔.๒ ป.๒/๑, ป.๒/๒

ส ๔.๓ ป.๒/๑, ป.๒/๒

รวมทั้งหมด ๖ ตัวชี้วัด

โครงสร้างรายวิชา

รายวิชา ส ๑๒๑๐2 ชื่อวิชา ประวัติศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒

เวลารวม ๔๐ ชั่วโมง

หน่วย ที่	ชื่อหน่วย การเรียนรู้	มาตรฐาน การเรียนรู้/ตัวชี้วัด	สาระสำคัญ/ ความคิดรวบยอด	เวลา (ชั่วโมง)	น้ำหนัก คะแนน
--------------	--------------------------	----------------------------------	-----------------------------	-------------------	------------------

๑	ช่วงเวลา และการเรียง ลำดับ เหตุการณ์	ส ๔.๑ ป.๒/๑,ป.๒/๒	ระบุเวลาที่แสดงเหตุการณ์ใน อดีต ปัจจุบัน และอนาคต ลำดับ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในครอบครัว หรือในชีวิตของตนเอง โดยใช้ หลักฐานที่เกี่ยวข้อง	๑๑	20
๒	ชุมชนของ เรา	ส ๔.๒ ป.๒/๑, ป.๒/๒	สืบค้นถึงการเปลี่ยนแปลงในวิถี ชีวิตประจำวันของคนในชุมชน ของตนจากอดีตถึงปัจจุบัน และ ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงที่ มีผลต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน	๙	15
๓	บุคคลสำคัญ	ส ๔.๓ ป.๒/๑	บุคคลที่ทำประโยชน์ต่อท้องถิ่น หรือประเทศชาติ	๕	๑5
๔	วัฒนธรรม น่ารู้	ส ๔.๓ ป.๒/๒	ตัวอย่างวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาไทยที่ภาคภูมิใจ และควรอนุรักษ์ไว้ มีการ ถ่ายทอดและปฏิบัติสืบต่อกันมา	๑๕	20
รวมระหว่างภาค					๗๐
ปลายภาค					๓๐
รวม				๔๐	๑๐๐

คำอธิบายรายวิชา

หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

ส ๑๓๑๐2 ประวัติศาสตร์

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาและวัฒนธรรม

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓

เวลา ๔๐ ชั่วโมง

ศึกษา วิเคราะห์ อธิบาย ลำดับเหตุการณ์สำคัญของโรงเรียนและชุมชน โดยระบุหลักฐาน และแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้อง การเทียบศักราชที่สำคัญตามปฏิทินที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตั้งถิ่นฐานและการพัฒนาการของชุมชน ลักษณะที่สำคัญของขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรม ของชุมชน ความเหมือนและความต่างทางวัฒนธรรมของชุมชนตนเองกับชุมชนอื่น ๆ พระนาม และพระราชกรณียกิจโดยสังเขปของพระมหากษัตริย์ไทยที่เป็นผู้สถาปนาอาณาจักรไทย พระมหากษัตริย์ ในรัชกาลปัจจุบัน และวีรกรรมของบรรพบุรุษไทยที่มีส่วนปกป้องประเทศชาติ

โดยใช้กระบวนการสืบค้นข้อมูล วิธีการทางประวัติศาสตร์ กระบวนการคิด กระบวนการกลุ่ม กระบวนการทางสังคม

เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ ตระหนักถึงความสำคัญของเหตุการณ์ต่าง ๆ มีความรัก ความภูมิใจ และธำรง ความเป็นไทย สามารถดำเนินชีวิตอย่างสันติสุขในสังคมไทยและสังคมโลก

ตัวชี้วัด

ส ๔.๑ ป.๓/๑, ป.๓/๒

ส ๔.๒ ป.๓/๑, ป.๓/๒,ป.๓/๓

ส ๔.๓ ป.๓/๑, ป.๓/๒,ป.๓/๓

รวมทั้งหมด ๘ ตัวชี้วัด

โครงสร้างรายวิชา
รายวิชา ส ๑๓๑๐2 ชื่อวิชา ประวัติศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓
เวลารวม ๔๐ ชั่วโมง

หน่วย ที่	ชื่อหน่วย การเรียนรู้	มาตรฐาน การเรียนรู้/ตัวชี้วัด	สาระสำคัญ/ ความคิดรวบยอด	เวลา (ชั่วโมง)	น้ำหนัก คะแนน
๑	การใช้ศักราช ตามปฏิทิน ไทยและ ปฏิทินสากล	ส ๔.๑ ป.๓/๑	เทียบศักราชที่สำคัญตามปฏิทินที่ ใช้ในชีวิตประจำวัน	๖	10
๒	เหตุการณ์ สำคัญของ โรงเรียนและ ชุมชน	ส ๔.๑ ป.๓/๒	สืบค้นเหตุการณ์สำคัญของ โรงเรียนและชุมชน จากข้อมูลใน อดีตจนถึงปัจจุบันจากหลักฐาน แหล่งข้อมูลเรียงลำดับเหตุการณ์	๗	12
๓	การตั้งถิ่นฐาน การดำเนิน ชีวิต และ วัฒนธรรมของ ชุมชน	ส ๔.๒ ป.๓/๑,ป.๓/๒, ป.๓/๓	ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตั้งถิ่น ฐานและการพัฒนาการของชุมชน ลักษณะที่สำคัญของ ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมของชุมชน และ ความเหมือนและความต่างทาง วัฒนธรรมของชุมชนตนเองกับ	๙	15
๔	การสถาปนา อาณาจักร ไทย	ส ๔.๓ ป.๓/๑	พระนามและพระราชกรณียกิจ โดยสังเขปของพระมหากษัตริย์ ไทยที่เป็นผู้สถาปนาอาณาจักร ไทย	๘	13
๕	บุคคลสำคัญ ของไทย	ส ๔.๓ ป.๓/๒, ป.๓/๓	พระราชประวัติและพระราชกรณีย กิจของพระมหากษัตริย์ใน รัชกาลปัจจุบัน และวีรกรรมของ	๑๐	20

			บรรพบุรุษไทยที่มีส่วนปกป้อง ชาติ		
รวมระหว่างภาค					๗๐
ปลายภาค					๓๐
รวม				๔๐	๑๐๐

คำอธิบายรายวิชา

ส ๑๔๑๐2 ประวัติศาสตร์

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาและวัฒนธรรม

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔

เวลา ๔๐ ชั่วโมง

ศึกษา วิเคราะห์ การนับช่วงเวลาเป็นทศวรรษ ศตวรรษ และสหัสวรรษ ยุคสมัยในการศึกษา
ประวัติของมนุษยชาติโดยสังเขป ประเพณีหลักฐานที่ใช้ในการศึกษาความเป็นมาของท้องถิ่น
การตั้งหลักแหล่งและพัฒนาการของมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์และยุคประวัติศาสตร์โดยสังเขป ยก
ตัวอย่างหลักฐานที่พบในท้องถิ่นที่แสดงพัฒนาการของมนุษยชาติในดินแดนไทย พัฒนาการ ของ
อาณาจักรสุโขทัย ด้านการเมือง การปกครอง และเศรษฐกิจโดยสังเขป ประวัติและผลงานของบุคคล
สำคัญสมัยสุโขทัย ภูมิปัญญาไทยที่สำคัญสมัยสุโขทัยที่น่าสนใจและมีคุณค่าแก่การอนุรักษ์

โดยใช้กระบวนการคิด กระบวนการสืบค้นข้อมูล กระบวนการปฏิบัติ กระบวนการทางสังคม
กระบวนการกลุ่ม กระบวนการเผชิญสถานการณ์และแก้ปัญหา สังเกต ตั้งข้อสงสัย ตั้งคำถาม
อย่างมีเหตุผล คัดค้านคำตอบและศึกษาค้นคว้า แสวงหาความรู้รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ สังเคราะห์
จากประเด็นความรู้ที่สนใจด้วยวิธีการที่หลากหลาย และนำมาสรุปเป็นองค์ความรู้ที่เหมาะสมกับวัย
สื่อสารและนำเสนอผลงาน จากข้อมูลองค์ความรู้ที่ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง โดยใช้วิธีการนำเสนอ
ที่เหมาะสมกับวัย

เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ สามารถนำไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิต มีคุณธรรม จริยธรรม

มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในด้านรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย ใฝ่เรียนรู้
รักความเป็นไทย มีจิตสาธารณะ

ตัวชี้วัด

ส ๔.๑ ป.๔/๑, ป.๔/๒, ป.๔/๓

ส ๔.๒ ป.๔/๑, ป.๔/๒

ส ๔.๓ ป.๔/๑, ป.๔/๒, ป.๔/๓

รวมทั้งหมด ๘ ตัวชี้วัด

โครงสร้างรายวิชา

รายวิชา ส ๑๔๑๐2 ชื่อวิชา ประวัติศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔
เวลารวม ๔๐ ชั่วโมง

หน่วย ที่	ชื่อหน่วย การเรียนรู้	มาตรฐาน การเรียนรู้/ตัวชี้วัด	สาระสำคัญ/ ความคิดรวบยอด	เวลา (ชั่วโมง)	น้ำหนัก คะแนน
๑	การนับช่วง เวลาเป็น ทศวรรษ ศตวรรษ และสหัส วรรษ	ส ๔.๑ ป.๔/๑	นับช่วงเวลาเป็นทศวรรษ ศตวรรษ และสหัสวรรษ	๕	10
๒	ยุคสมัยและ หลักฐานทาง ประวัติศาสตร์	ส ๔.๑ ป.๔/๒,ป.๔/๓	การแบ่งยุคสมัยในการศึกษา ประวัติของมนุษยชาติ และแยกแยะประเภทหลักฐาน ที่ใช้ในการศึกษาความเป็นมาของ ท้องถิ่น	๑๕	25

๓	พัฒนาการ ของมนุษย์ใน ดินแดนไทย	ส ๔.๒ ป.๔/๑,ป.๔/๑	การตั้งหลักแหล่งและพัฒนาการ ของมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์ และยุคสมัยประวัติศาสตร์ หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่พบ ในท้องถิ่นที่แสดงถึงพัฒนาการ ของมนุษยชาติในดินแดนไทย	๑๑	20
๔	อาณาจักร สุโขทัย	ส ๔.๓ ป.๔/๑,ป.๔/๒, ป.๔/๓	พัฒนาการของอาณาจักรสุโขทัย ประวัติและผลงานของบุคคล สำคัญสมัยสุโขทัย และภูมิปัญญา ไทยที่สำคัญสมัยสุโขทัยที่น่า ภาคภูมิใจและควรค่าแก่การ อนุรักษ์	๙	15
รวมระหว่างภาค					๓๕
ปลายภาค					๓๐
รวม				๔๐	๑๐๐

คำอธิบายรายวิชา

ส ๑๕๑๐2 ประวัติศาสตร์

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาและวัฒนธรรม

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕

เวลา ๔๐ ชั่วโมง

ศึกษา วิเคราะห์ อธิบาย ความเป็นมาของท้องถิ่นโดยใช้หลักฐานที่หลากหลาย
ข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อใช้ตอบคำถามทางประวัติศาสตร์ ความแตกต่างระหว่างความจริงกับข้อเท็จจริง
เกี่ยวกับเรื่องราวในท้องถิ่น อิทธิพลของอารยธรรมอินเดียและจีนที่มีต่อไทย และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
อิทธิพลของวัฒนธรรมต่างชาติที่มีต่อสังคมไทยปัจจุบัน พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยา และธนบุรี
ปัจจัยที่ส่งเสริมความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจและการปกครองของอาณาจักรอยุธยา ประวัติและผลงาน
ของบุคคลสำคัญสมัยอยุธยาและธนบุรี ที่น่าภาคภูมิใจ ภูมิปัญญาไทยที่สำคัญในสมัยอยุธยาและธนบุรี

ที่น่าภาคภูมิใจ และควรค่าแก่การอนุรักษ์โดยใช้กระบวนการสืบค้นข้อมูล วิธีการทางประวัติศาสตร์ กระบวนการคิด กระบวนการกลุ่ม กระบวนการทางสังคม

เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ ตระหนักถึงความสำคัญของเหตุการณ์ต่าง ๆ มีความรัก ความภาคภูมิใจ และธำรงความเป็นไทย สามารถดำเนินชีวิตอย่างสันติสุขในสังคมไทยและสังคมโลก

ตัวชี้วัด

ส ๔.๑ ป.๕/๑, ป.๕/๒, ป.๕/๓

ส ๔.๒ ป.๕/๑, ป.๕/๒

ส ๔.๓ ป.๕/๑, ป.๕/๒, ป.๕/๓, ป.๕/๔

รวม ๙ ตัวชี้วัด

โครงสร้างรายวิชา

รายวิชา ส ๑๕๑๐2 ชื่อวิชา ประวัติศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕

เวลารวม ๔๐ ชั่วโมง

หน่วย ที่	ชื่อหน่วย การเรียนรู้	มาตรฐาน การเรียนรู้/ตัวชี้วัด	สาระสำคัญ/ ความคิดรวบยอด	เวลา (ชั่วโมง)	น้ำหนัก คะแนน
๑	ความเป็นมา ของท้องถิ่น	ส ๔.๑ ป.๕/๑,ป.๕/๒, ป.๕/๓	สืบค้นความเป็นมาของท้องถิ่นโดย ใช้หลักฐานที่หลากหลาย รวบรวม ข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อตอบ คำถามทางประวัติศาสตร์อย่าง มีเหตุผล	๑๑	20
๒	การสร้างสรรค อารยธรรม	ส ๔.๒ ป.๕/๑,ป.๕/๒	อิทธิพลของอารยธรรมอินเดีย และจีนที่มีต่อไทย และเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ และอิทธิพล ของวัฒนธรรมต่างชาติที่มีต่อ สังคมไทยปัจจุบัน	๗	12
๓	อาณาจักร อยุธยา	ส ๔.๓ ป.๕/๑,ป.๕/๒, ป.๕/๓,ป.๕/๔	พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยา และธนบุรี ซึ่งมีปัจจัยที่ส่งเสริม ความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ และการปกครองของอาณาจักร อยุธยา และประวัติและผลงาน ของบุคคลสำคัญสมัยอยุธยาและ ธนบุรี พร้อมทั้งภูมิปัญญาไทยที่ สำคัญสมัยอยุธยาและธนบุรีที่ ควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้	๑๔	25
๔	อาณาจักร ธนบุรี	ส ๔.๓ ป.๕/๑,ป.๕/๓, ป.๕/๔	พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยา และธนบุรี ประวัติและผลงาน ของบุคคลสำคัญสมัยอยุธยาและ ธนบุรี ที่ น่าภาคภูมิใจ และ ภูมิปัญญาไทยที่สำคัญสมัย อยุธยาและธนบุรีที่น่าภาคภูมิใจ และควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้	๘	13
รวมระหว่างภาค					๗๐
ปลายภาค					๓๐
รวม				๔๐	๑๐๐

คำอธิบายรายวิชา

ส ๑๖๑๐2 ประวัติศาสตร์

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาและวัฒนธรรม

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖

เวลา ๔๐ ชั่วโมง

ศึกษา วิเคราะห์ อธิบาย นำเสนอ ความสำคัญของวิธีการทางประวัติศาสตร์ในการศึกษาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์อย่างง่าย ๆ ข้อมูลจากหลักฐานที่หลากหลายในการทำความเข้าใจเรื่องราวความสำคัญในอดีต สภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง การปกครองของประเทศเพื่อนบ้านในปัจจุบัน ความสัมพันธ์ของกลุ่มอาเซียน พัฒนาการของไทยสมัยรัตนโกสินทร์ ปัจจัยที่ส่งเสริมความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจและการปกครองไทยสมัยรัตนโกสินทร์ ผลงานของบุคคลสำคัญด้านต่าง ๆ สมัยรัตนโกสินทร์ ภูมิปัญญาไทยที่สำคัญสมัยรัตนโกสินทร์ที่น่าภาคภูมิใจและควรค่าแก่การอนุรักษ์

โดยใช้กระบวนการสืบค้นข้อมูล วิธีการทางประวัติศาสตร์ กระบวนการคิด กระบวนการกลุ่ม กระบวนการทางสังคม

เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ ตระหนักถึงความสำคัญของเหตุการณ์ต่าง ๆ มีความรัก ความภูมิใจ และธำรงความเป็นไทย สามารถดำเนินชีวิตอย่างสันติสุขในสังคมไทยและสังคมโลก

ตัวชี้วัด

ส ๔.๑ ป.๖/๑, ป.๖/๒

ส ๔.๒ ป.๖/๑, ป.๖/๒

ส ๔.๓ ป.๖/๑, ป.๖/๒, ป.๖/๓, ป.๖/๔

รวมทั้งหมด ๘ ตัวชี้วัด

โครงสร้างรายวิชา
รายวิชา ส ๑๖๑๐2 ชื่อวิชา ประวัติศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖
เวลารวม ๔๐ ชั่วโมง

หน่วย ที่	ชื่อหน่วย การเรียนรู้	มาตรฐาน การเรียนรู้/ตัวชี้วัด	สาระสำคัญ/ ความคิดรวบยอด	เวลา (ชั่วโมง)	น้ำหนัก คะแนน
๑	การศึกษา เรื่องราวทาง ประวัติศาสตร์	ส ๔.๑ ป.๖/๑,ป.๖/๒	ความสำคัญของวิธีการทาง ประวัติศาสตร์ในการศึกษา เรื่องราวทางประวัติศาสตร์อย่าง ง่าย ๆ มานำเสนอข้อมูลจาก หลักฐานที่หลากหลายในการ ทำความเข้าใจเรื่องราวสำคัญใน อดีต	๑๑	15
๒	ประเทศ เพื่อนบ้าน ของไทย	ส ๔.๒ ป.๖/๑,ป.๖/๒	การศึกษาสภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของประเทศ เพื่อนบ้านในปัจจุบัน และความ สัมพันธ์ของกลุ่มอาเซียน	๑๖	30
๓	อาณาจักร รัตนโกสินทร์	ส ๔.๓ ป.๖/๑,ป.๖/๒, ป.๖/๓,ป.๖/๔	พัฒนาการของไทยสมัย รัตนโกสินทร์ ซึ่งมีปัจจัยที่ ส่งเสริมความเจริญรุ่งเรืองทาง เศรษฐกิจและการปกครองของ ไทยสมัยรัตนโกสินทร์ ผลงาน ของบุคคลสำคัญ สมัย รัตนโกสินทร์ และ ภูมิปัญญาไทยที่สำคัญ	๑๓	25

			สมัยรัตนโกสินทร์ที่นำภาคภูมิใจ และควมรค่าแก่การอนุรักษ์		
รวมระหว่างภาค					๗๐
ปลายภาค					๓๐
รวม				๔๐	๑๐๐

การวัดและประเมินผล

หมวด 1

หลักการในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้

ข้อ 1 หลักการวัดและประเมินผลการเรียนรู้

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของโรงเรียนคลองบางกระบือพุทธศักราช 25๖๔ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง ๒๕๖๐) เป็นกระบวนการเก็บรวบรวมตรวจสอบตีความผลการเรียนรู้และพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของผู้เรียนตามมาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด ของหลักสูตรนำผลไปปรับปรุงพัฒนาการจัดการเรียนรู้และใช้เป็นข้อมูลสำหรับการตัดสินผลการเรียน สถานศึกษาจึงมีกระบวนการจัดการที่เป็นระบบเพื่อให้การดำเนินการวัดและประเมินผลการเรียนรู้เป็นไปอย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ ผลการประเมินตรงตามสภาพการเรียนรู้ความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียนถูกต้องตามหลักการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ รวมทั้งสามารถรองรับการประเมินภายในและการประเมินภายนอกตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาได้สถานศึกษา จึงกำหนดหลักการวัดและประเมินผล การเรียนรู้ เพื่อเป็นแนวทางในการตัดสินใจเกี่ยวกับการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของสถานศึกษาดังนี้

1.1 การประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วม

1.2 การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ต้องสอดคล้องและครอบคลุมมาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่กำหนดในหลักสูตรและจัดให้มีการประเมินการอ่านคิดวิเคราะห์และเขียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ตลอดจนกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

1.3 การประเมินผู้เรียนพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรม

การเรียนรู้ การร่วมกิจกรรม และการทดสอบควบคู่ไปในกระบวนการเรียนการสอนตามความเหมาะสมของแต่ละระดับ

1.4 การวัดและประเมินผลการเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดการเรียนการสอน ต้องดำเนินการด้วยเทคนิควิธีการที่หลากหลาย เพื่อให้สามารถวัดและประเมินผลผู้เรียนได้อย่างรอบด้าน ทั้งด้านความรู้ ความคิดกระบวนการพฤติกรรมและเจตคติเหมาะสมกับสิ่งที่ต้องการวัด ธรรมชาติวิชา และระดับชั้นของ ผู้เรียนโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานความเที่ยงตรงยุติธรรมและเชื่อถือได้

1.5 การประเมินผลการเรียนรู้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อปรับปรุงพัฒนาผู้เรียนพัฒนาการจัดการเรียนรู้ และตัดสินผลการเรียน

1.6 เปิดโอกาสให้ผู้เรียนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องตรวจสอบผลการประเมินผลการเรียนรู้

1.7 มีการเทียบโอนผลการเรียนระหว่างสถานศึกษาและรูปแบบการศึกษาต่าง ๆ

1.8 จัดทำเอกสารหลักฐานการศึกษาเพื่อเป็นหลักฐานการประเมินผลการเรียนรู้รายงานผลการเรียนแสดงวุฒิการศึกษาและรับรองผลการเรียนของผู้เรียน

หมวด 2

องค์ประกอบของการวัดและประเมินผลการเรียนรู้

ข้อ 2 การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

หลักสูตรโรงเรียนคลองบางกระบือพุทธศักราช 256๔ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง ๒๕๖๐) กำหนดจุดหมายสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนและมาตรฐาน การเรียนรู้เป็นเป้าหมายและกรอบทิศทางการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีขีดความสามารถในการแข่งขันในเวทีระดับโลก กำหนดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามมาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัดที่กำหนดในกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระ มีความสามารถด้านการอ่านคิดวิเคราะห์และเขียน มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์และเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และการวัดและประเมินผล การเรียนรู้ มีองค์ประกอบดังนี้

2.1 การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามรายกลุ่มสาระการเรียนรู้ผู้สอนทำการวัดและประเมิน ผลการเรียนรู้ผู้เรียนเป็นรายวิชาตามตัวชี้วัดที่กำหนดในหน่วยการเรียนรู้ด้วยวิธีการที่หลากหลายให้ได้ผล การประเมินตามความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียนโดยทำการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ไปพร้อมกับการ จัดการเรียนการสอน ได้แก่การสังเกตพัฒนาการและความประพฤติของผู้เรียนการสังเกตพฤติกรรม การเรียนการร่วมกิจกรรมและการทดสอบ ซึ่งผู้สอนต้องนำนวัตกรรมการวัดและประเมินผล การเรียนรู้ที่ หลากหลาย เช่นการประเมินสภาพจริงการประเมินการปฏิบัติงานการประเมินจากโครงงานและการ ประเมินจากแฟ้มสะสมผลงานไปใช้ในการประเมินผล การเรียนรู้ควบคู่ไปกับการใช้แบบทดสอบแบบต่าง ๆ และให้ความสำคัญ กับการประเมินระหว่างปีมากกว่าการประเมินปลายปี

2.2 การประเมินการอ่านคิดวิเคราะห์และเขียน เป็นการประเมินศักยภาพของผู้เรียนในการอ่าน การฟัง การดูและการรับรู้จากหนังสือเอกสารและสื่อต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง แล้วนำมาคิดวิเคราะห์เนื้อหา สาร ที่นำไปสู่การแสดงความคิดเห็น การสังเคราะห์สร้างสรรค์ในเรื่องต่าง ๆ และถ่ายทอดความคิดนั้น ด้วย การเขียนซึ่งสะท้อนถึงสติปัญญา ความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถในการคิดวิเคราะห์แก้ปัญหา และสร้างสรรค์จินตนาการอย่างเหมาะสม และมีคุณค่าแก่ตนเองสังคม และประเทศชาติพร้อมด้วย ประสบการณ์และทักษะในการเขียนที่มีสำนวนภาษาถูกต้อง มีเหตุผล และลำดับขั้นตอนในการนำเสนอ สามารถสร้างความเข้าใจแก่ผู้อ่านได้อย่างชัดเจน ตามระดับความสามารถในแต่ละระดับชั้น การประเมิน การอ่าน คิดวิเคราะห์และเขียนสรุปผลเป็นรายปี เพื่อวินิจฉัยและใช้เป็นข้อมูลเพื่อประเมินการเลื่อนชั้น เรียนและการจบการศึกษา

2.3 การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง ๒๕๖๐) เป็นการประเมินรายคุณลักษณะ แล้วรวบรวมผลการประเมิน จากผู้ประเมิน ทุกฝ่ายนำมาพิจารณาสรุปผลเป็นรายปี เพื่อใช้เป็นข้อมูลประเมินการเลื่อนชั้นเรียนและการ จบการศึกษา

2.4 การประเมินกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เป็นการประเมินการปฏิบัติกิจกรรมตามจุดประสงค์และเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในแต่ละกิจกรรม และใช้เป็นข้อมูลประเมินการเลื่อนชั้นเรียน และการจบการศึกษา

หมวด 3

วิธีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้

ข้อ 3 การประเมินผลเพื่อปรับปรุงพัฒนาการเรียนรู้

3.1 การจัดการเรียนรู้

3.1.1 กลุ่มสาระการเรียนรู้ครูผู้สอนแจ้งให้นักเรียนทราบดังนี้

- 1) มาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัดชั้นปี
- 2) คุณลักษณะอันพึงประสงค์
- 3) การอ่านคิดวิเคราะห์และเขียน
- 4) วิธีการวัดและประเมินผลข้อ 1) , 2) และ 3)
- 5) เกณฑ์การผ่านข้อ 1), 2) และ 3) และการผ่านกลุ่มสาระการเรียนรู้

3.1.2 การจัดการเรียนรู้กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนครูผู้สอนแจ้งให้นักเรียนทราบดังนี้

- 1) จุดประสงค์การเรียนรู้
- 2) คุณลักษณะอันพึงประสงค์
- 3) วิธีการวัดและประเมินผลข้อ 1) และ 2)
- 4) เกณฑ์การผ่านข้อ 1) และ 2) และการผ่านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

3.2 ก่อนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้สอนต้องประเมินผลก่อนเรียน เพื่อตรวจสอบความรู้พื้นฐาน และทักษะเบื้องต้นของนักเรียน

3.3 ระหว่างเรียนผู้สอนประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียนเป็นระยะ ๆ ดังนี้

3.3.1 ประเมินผลตามตัวชี้วัดชั้นปีของรายวิชา เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน และเพื่อการผ่านตัวชี้วัดชั้นปี

3.3.2 ประเมินผลตามมาตรฐานการอ่าน คิดวิเคราะห์ และเขียนเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ และการผ่านการประเมินการอ่านคิดวิเคราะห์ และเขียน

3.3.3 ประเมินผลตามตัวบ่งชี้แต่ละคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อประเมินวินิจัย และปรับเปลี่ยนคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และการผ่านการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์

3.3.4 ประเมินผลตามจุดประสงค์การเรียนรู้ของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน และเพื่อผ่านจุดประสงค์การเรียนรู้ของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

3.4 ปลายปีเมื่อจบกระบวนการเรียนรู้มีการประเมินผลการเรียนรู้ปลายปี โดยเลือกประเมินเฉพาะตัวชี้วัดชั้นปีที่สำคัญให้ครอบคลุมทั้งความรู้ ทักษะกระบวนการ และการอ่านคิดวิเคราะห์ และเขียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อตรวจสอบคุณภาพตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

ข้อ 4 การประเมินผลเพื่อปรับปรุงการเรียนรู้ ตามข้อ 3.2 ก่อนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ข้อ 3.3

ระหว่างเรียนและข้อ 3.4 ปลายปีถ้านักเรียนมีความรู้ความสามารถต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ให้ผู้สอนสอนซ่อมเสริม ให้สอดคล้องกับลักษณะการเรียนรู้ของนักเรียน

ข้อ 5 ให้ใช้ผลการประเมินตามข้อ 3 ในการตัดสินผลดังนี้

5.1 ตามข้อ 3.3.1 ตัดสินผลการผ่านตัวชี้วัดชั้นปีของรายวิชาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนเพื่อผ่านตัวชี้วัดชั้นปี **ใช้ตัดสินผลการผ่านตัวชี้วัดชั้นปี**

5.2 ตามข้อ 3.3.1 การประเมินผลตัวชี้วัดชั้นปีของรายวิชา เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนและเพื่อผ่านตัวชี้วัดชั้นปีกับ ๓.4 การประเมินผลปลายปี เมื่อจบกระบวนการเรียนรู้ **ใช้ตัดสินผลการผ่านกลุ่มสาระการเรียนรู้**

5.3 ตามข้อ 3.3.2 การประเมินผลตามมาตรฐานการอ่าน คติวิเคราะห์ และเขียน กับการประเมินผลปลายปี **ใช้ตัดสินผลการผ่านการประเมินการอ่านคติวิเคราะห์และเขียน**

5.4 ตามข้อ 3.3.3 ตัดสินผลการผ่านคุณลักษณะอันพึงประสงค์

5.5 ตามข้อ 3.3.4 ตัดสินผลการผ่านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

หมวด 4

เกณฑ์การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

ระดับประถมศึกษา

ข้อ 6 การตัดสินผลการเรียน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง ๒๕๖๐) ได้กำหนดโครงสร้างเวลาเรียน มาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัดการอ่านคิดวิเคราะห์ และเขียนคุณลักษณะอันพึงประสงค์และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ที่สถานศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้มีคุณภาพเต็มตามศักยภาพสถานศึกษาจึงกำหนดเกณฑ์การวัดและประเมินผลการเรียนรู้เพื่อ ตัดสินผลการเรียนของผู้เรียนดังนี้

- 6.1 ผู้เรียนต้องมีเวลาเรียนไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ของเวลาเรียนทั้งหมด
- 6.2 ผู้เรียนต้องได้รับการประเมินทุกตัวชี้วัดชั้นปี และผ่านร้อยละ 100 ของตัวชี้วัดชั้นปีรายวิชา
- 6.3 ผู้เรียนต้องได้รับการตัดสินผลการเรียนทุกรายวิชา
- 6.4 ผู้เรียนต้องได้รับการประเมินและมีผลการประเมินผ่านตามเกณฑ์ที่กำหนด ในการอ่านคิดวิเคราะห์ และเขียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

ข้อ 7 การกำหนดคะแนนระหว่างเรียนและปลายปีเพื่อใช้ตัดสินผลการเรียนกำหนดดังนี้

7.1 รายวิชาของกลุ่มสาระการเรียนรู้ ให้นำคะแนนระหว่างเรียนรวมกับปลายภาคเรียน แล้วนำมาตัดสินผลการเรียนดังนี้

7.1.1 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, คณิตศาสตร์, วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ,สังคมศึกษา ศาสนา, และภาษาต่างประเทศกำหนดดังนี้

คะแนนระหว่างปี / ภาค	70	คะแนน
คะแนนปลายปี / ภาค	30	คะแนน

รวม 100 คะแนน

๗.1.๒ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ, สุขศึกษาและพลศึกษา, การงานอาชีพ กำหนดดังนี้

คะแนนระหว่างปี / ภาค ๘0 คะแนน

คะแนนปลายปี / ภาค ๒0 คะแนน

รวม 100 คะแนน

7.2 การประเมินการอ่าน คติวิเคราะห์ และเขียนเพื่อการเลื่อนระดับชั้นและจบการศึกษากำหนดเกณฑ์การตัดสินเป็น 4 ระดับ และความหมายของแต่ละระดับดังนี้

ดีเยี่ยม หมายถึง	มีผลงานที่แสดงถึงความสามารถในการอ่าน คติวิเคราะห์และเขียนที่มีคุณภาพที่ดีเลิศอยู่เสมอ
ดี หมายถึง	มีผลงานที่แสดงถึงความสามารถในการอ่าน คติวิเคราะห์และเขียนที่มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับ
ผ่าน หมายถึง	มีผลงานที่แสดงถึงความสามารถในการอ่าน คติวิเคราะห์และเขียนที่มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับแต่ยังมีข้อบกพร่องบางประการ
ไม่ผ่าน หมายถึง	ไม่มีผลงานที่แสดงถึงความสามารถในการอ่าน คติวิเคราะห์และเขียนหรือถ้ามีผลงานผลงานนั้นยังมีข้อบกพร่อง ที่ต้องได้รับการปรับปรุงแก้ไขหลายประการ

7.3 การสรุปผลประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ รวมทุกคุณลักษณะเพื่อการเลื่อนระดับชั้นและจบการศึกษากำหนดเกณฑ์การตัดสินเป็น 4 ระดับ และความหมายของแต่ละระดับดังนี้

ดีเยี่ยม หมายถึง	นักเรียนปฏิบัติตามคุณลักษณะจนเป็นนิสัย และนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อประโยชน์สุขของตนเอง และสังคมโดยพิจารณาจาก ผลการประเมินระดับดีเยี่ยมจำนวน 5 -๘ คุณลักษณะ และไม่มีคุณลักษณะใดได้ผลการประเมินต่ำกว่าระดับดี
ดี หมายถึง	นักเรียนมีคุณลักษณะในการปฏิบัติตามเกณฑ์ เพื่อให้เป็นที่ยอมรับของสังคมโดยพิจารณาจาก (1) ได้ผลการประเมินระดับดีเยี่ยมจำนวน 1-4 คุณลักษณะ และไม่มีคุณลักษณะใดที่ได้ผลการประเมินต่ำกว่าระดับดีหรือ (2) ได้ผลการประเมินระดับดีเยี่ยมจำนวน 4 คุณลักษณะและไม่มีคุณลักษณะใดที่ได้ผลการประเมินต่ำกว่าระดับดีหรือ (3) ได้ผลการประเมินระดับดีเยี่ยมจำนวน 5-8 คุณลักษณะ

ผ่าน หมายถึง	และไม่มีคุณลักษณะใดที่ได้ผลการประเมินต่ำกว่าระดับดี นักเรียนรับรู้ และปฏิบัติตามกฎเกณฑ์และเงื่อนไขที่โรงเรียน กำหนดโดยพิจารณาจาก
	(1) ได้ผลการประเมินระดับผ่านจำนวน 5-8 คุณลักษณะและ ไม่มีคุณลักษณะใดที่ได้ผลการประเมินต่ำกว่าระดับผ่าน หรือ
ไม่ผ่าน หมายถึง	(2) ได้ผลการประเมินระดับดีจำนวน 4 คุณลักษณะและไม่มี คุณลักษณะใดที่ได้ผลการประเมินต่ำกว่าระดับผ่าน นักเรียนรับรู้และปฏิบัติได้ไม่ครบตามกฎเกณฑ์และเงื่อนไขที่ โรงเรียน กำหนดโดยพิจารณาจากมีผลการประเมินระดับ ไม่ผ่านตั้งแต่ 1 คุณลักษณะ

7.4 การประเมินกิจกรรมพัฒนา ผู้เรียนจะต้องพิจารณาทั้งเวลาการเข้าร่วมกิจกรรมอย่างน้อย ร้อยละ 80 การปฏิบัติกิจกรรมและผลงานของนักเรียนต้องผ่านร้อยละ 70 และให้ผลการประเมินเป็นผ่าน และไม่ผ่านโดยให้ใช้ตัวอักษรแสดงผลการประเมินดังนี้

“ผ” หมายถึงนักเรียนมีเวลาการร่วมกิจกรรมการปฏิบัติกิจกรรม และมีผลงาน ผ่านเกณฑ์

“มผ” หมายถึงนักเรียนมีเวลาการเข้าร่วมกิจกรรมการปฏิบัติกิจกรรม และมีผลงาน ไม่ผ่านเกณฑ์ ในกรณีที่นักเรียนได้ผลการเรียน “มผ” ให้ครูผู้สอนซ่อมเสริมให้นักเรียนทำกิจกรรมในส่วนที่ นักเรียนไม่ได้เข้าร่วม หรือไม่ได้ทำ จนครบถ้วนแล้วจึงเปลี่ยนผลการเรียนต่าง ๆ ไม่ผ่านเป็นผ่านทั้งนี้ต้อง ดำเนินการให้เสร็จสิ้นภายในปีการศึกษานั้น

7.5 การสอนซ่อมเสริม

การสอนซ่อมเสริมเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดการเรียนรู้ และเป็นการให้โอกาสแก่ผู้เรียนได้มีเวลา เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ เพิ่มขึ้น จนสามารถบรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ การสอนซ่อมเสริม เป็นการสอนกรณีพิเศษ นอกเหนือไปจากการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้ปกติ เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องที่ พบในผู้เรียน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย และคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน

การสอนซ่อมเสริมสามารถดำเนินการได้ในกรณีดังต่อไปนี้

7.5.1 ผู้เรียนมีความรู้/ทักษะพื้นฐานไม่เพียงพอที่จะศึกษาในแต่ละรายวิชานั้น จะจัดการสอนซ่อมเสริมปรับความรู้/ทักษะพื้นฐาน

7.5.2 การประเมินระหว่างเรียนผู้เรียนไม่สามารถแสดงความรู้/ทักษะ กระบวนการหรือเจตคติ/คุณลักษณะที่กำหนดไว้ตามมาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด

7.5.3 ผลการเรียนรู้ไม่ถึงเกณฑ์และ/หรือต่ำกว่าเกณฑ์การประเมิน ต้องจัดการ สอนซ่อมเสริมก่อนจะให้ผู้เรียนสอบแก้ตัว

ข้อ 8 การประเมินผลการเรียนรู้และให้ระดับผลการเรียน

สถานศึกษากำหนดเกณฑ์การตัดสินผลการเรียน ซึ่งสามารถอธิบายผลการเรียนว่าผู้เรียนต้องมีความรู้ ทักษะและคุณลักษณะโดยรวมดังนี้

8.1 กลุ่มสาระการเรียนรู้กำหนดผลการเรียนเป็น 8 ระดับคือ

ระดับผลการเรียน	ความหมาย	ช่วงคะแนนร้อยละ
4	ผลการเรียนดีเยี่ยม	80 - 100
3.5	ผลการเรียนดีมาก	75 - 79
3	ผลการเรียนดี	70 - 74
2.5	ผลการเรียนค่อนข้างดี	65 - 69
2	ผลการเรียนปานกลาง	60 - 64
1.5	ผลการเรียนพอใช้	55 - 59
1	ผลการเรียนผ่านเกณฑ์ขั้นต่ำ	50 - 54
0	ผลการเรียนต่ำกว่าเกณฑ์	0 - 49

8.2 การประเมินผลการอ่าน คติวิเคราะห์ และเขียนกำหนดผลจากการประเมินดังนี้

ช่วงคะแนน	86-100	หมายถึง ผลการประเมินอยู่ในระดับดีเยี่ยม
ช่วงคะแนน	70-85	หมายถึง ผลการประเมินอยู่ในระดับดี
ช่วงคะแนน	50-69	หมายถึง ผลการประเมินอยู่ในระดับผ่าน
ช่วงคะแนน	0-49	หมายถึง ผลการประเมินอยู่ในระดับไม่ผ่าน

และแยกให้คะแนนเป็นข้อๆ ดังนี้

1. การอ่าน ๒๕ คะแนน
2. การคิด ๒๕ คะแนน
3. การเขียน ๒๕ คะแนน
๔. การบูรณาการ ๒๕ คะแนน

รวมคะแนนการประเมินผลการอ่าน คติวิเคราะห์ เขียน และบูรณาการเป็น 100 คะแนน

ข้อ 9 การเลื่อนชั้น

สถานศึกษากำหนดกฎเกณฑ์การเลื่อนชั้น โดยพิจารณาให้สอดคล้องกับเกณฑ์การตัดสินผลการเรียนตลอดจนกำหนดเกณฑ์เกี่ยวกับการผ่านตัวชี้วัดที่ชัดเจน และประกาศให้ทราบทั่วกันดังนี้

- 9.1 ผู้เรียนต้องมีเวลาเรียนตลอดปีการศึกษา ร้อยละ 80 ของเวลาเรียนทั้งหมด
- 9.2 ผู้เรียนต้องได้รับการประเมินทุกตัวชี้วัด และต้องผ่านทุกตัวชี้วัดของแต่ละรายวิชา
- 9.3 ผู้เรียนต้องได้รับการตัดสินผลการเรียน และผ่านทุกรายวิชาของกลุ่มสาระการเรียนรู้โดยมี

เกณฑ์การผ่านดังนี้

9.1.1 เวลาเรียนในแต่ละรายวิชาของกลุ่มสาระการเรียนรู้ ร้อยละ 80 ของเวลาเรียนทั้งหมด

9.1.2 ต้องได้รับการประเมินทุกตัวชี้วัด และผ่านตัวชี้วัดชั้นปี ร้อยละ 100 ของตัวชี้วัดในรายวิชา

9.1.3 ระดับผลการเรียนตั้งแต่ระดับ 1 ขึ้นไป

9.4 การประเมินการอ่าน คิดวิเคราะห์ เขียน และบูรณาการ ผู้เรียนต้องได้ระดับผลการเรียนตั้งแต่ระดับผ่านเกณฑ์การประเมินขึ้นไป

9.5 การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ผู้เรียนต้องได้ผลการประเมินระดับผ่านเกณฑ์การประเมินขึ้นไป

9.6 การประเมินการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ผู้เรียนต้องได้ผลการประเมินระดับผ่านโดยมีเกณฑ์การผ่านดังนี้

9.6.1 ผู้เรียนต้องมีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมแต่ละปี ร้อยละ 80 ของเวลาเรียน

9.6.2 ผู้เรียนผ่านจุดประสงค์การเรียนรู้ ร้อยละ 100 ของจุดประสงค์การเรียนรู้ในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

9.6.3 ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณะประโยชน์ ตามเวลาที่กำหนดไว้ในโครงสร้างของหลักสูตรดังนี้

- 1) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 10 ชั่วโมง
- 2) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 10 ชั่วโมง
- 3) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 10 ชั่วโมง
- 4) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 10 ชั่วโมง
- 5) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 10 ชั่วโมง
- 6) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 10 ชั่วโมง

การพิจารณาเลื่อนชั้น ถ้าผู้เรียนมีข้อบกพร่องเพียงบางตัวชี้วัด ซึ่งพิจารณาเห็นว่าสามารถพัฒนาและสอนซ่อมเสริมได้ ก็ให้อยู่ในดุลยพินิจของคณะกรรมการที่จะผ่อนผันให้เลื่อนชั้นได้

ในกรณีที่ผู้เรียนมีสติปัญญาและความสามารถดีเลิศ สามารถเรียนรู้ได้เร็วเป็นพิเศษสถานศึกษาจะให้โอกาสผู้เรียนเลื่อนชั้นระหว่างปีการศึกษา โดยสถานศึกษาแต่งตั้งคณะกรรมการประกอบด้วยคณะกรรมการบริหารหลักสูตรและวิชาการ และผู้แทนของเขตพื้นที่การศึกษาอย่างน้อย 1 คน เมื่อผู้เรียนมีคุณสมบัติครบถ้วนตามเงื่อนไขทั้ง 3 ประการต่อไปนี้

- 1) มีผลการเรียนปีการศึกษาที่ผ่านมา และมีผลการเรียนระหว่างปีอยู่ในเกณฑ์ดีเยี่ยม
- 2) มีวุฒิภาวะเหมาะสมที่จะเรียนในชั้นที่สูงขึ้น

3) ผ่านการประเมินผลความรู้ ความสามารถ ตามตัวชี้วัดรายปีทั้งหมดในภาคเรียนที่ 2

ปีปัจจุบันและ ภาคเรียนที่ 1 ของปีการศึกษาถัดไป

การอนุมัติให้เลื่อนไปเรียนชั้นสูงได้ 1 ระดับชั้นนี้ ต้องได้รับการยินยอมจากนักเรียน และผู้ปกครองและดำเนินการให้เสร็จสิ้นภายในวันที่ 1 กันยายนของปีการศึกษานั้น

สำหรับในกรณีที่พบว่ามีผู้เรียนกลุ่มพิเศษประเภทต่าง ๆ ที่มีปัญหาในการเรียนรู้ สถานศึกษาจะดำเนินงานร่วมกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหาแนวทางการแก้ไขและพัฒนา

ข้อ 10 การเรียนซ้ำชั้น

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง ๒๕๖๐) กำหนดว่า หากผู้เรียนไม่ผ่านรายวิชาจำนวนมาก และมีแนวโน้มว่าจะเป็นปัญหาต่อการเรียนในระดับชั้นที่สูงขึ้น สถานศึกษาอาจตั้งคณะกรรมการพิจารณาให้เรียนซ้ำชั้นได้ ทั้งนี้ให้คำนึงถึงคุณภาพและความรู้ ความสามารถของนักเรียนเป็นสำคัญ

ผู้เรียนที่ไม่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์การอนุมัติเลื่อนชั้นเรียน จะต้องจัดให้เรียนซ้ำชั้นในกรณีผู้เรียนขาดคุณสมบัติข้อใดข้อหนึ่ง คณะกรรมการอาจใช้ดุลพินิจให้เลื่อนชั้นได้หากพิจารณาเห็นว่า

- 1) ผู้เรียนมีเวลาเรียนไม่ถึงร้อยละ 80 อันเนื่องจากสาเหตุจำเป็นหรือเหตุสุดวิสัยแต่มีคุณสมบัติตามข้ออื่นๆครบถ้วน
- 2) ผู้เรียนผ่านมาตรฐานและตัวชี้วัดไม่ถึงเกณฑ์ตามที่กำหนดในแต่ละรายวิชา และเห็นว่าสามารถสอนซ่อมเสริมได้ในปีการศึกษาถัดไป และมีคุณสมบัติข้ออื่น ๆ ครบถ้วน
- 3) ผู้เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 มีผลการประเมินกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย และคณิตศาสตร์อยู่ในเกณฑ์พอใช้ และผู้เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 มีผลการประเมินกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม อยู่ในเกณฑ์ผ่าน

ข้อ 11 การสอนซ่อมเสริม

การสอนซ่อมเสริมเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดการเรียนรู้ และเป็นการให้โอกาสแก่ผู้เรียนที่มีเวลาเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ เพิ่มขึ้น จนสามารถบรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ การสอนซ่อมเสริมเป็นการสอนกรณีพิเศษ นอกเหนือไปจากการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้ปกติ เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องที่พบในผู้เรียน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย และคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน

การสอนซ่อมเสริมสามารถดำเนินการได้ในกรณีดังต่อไปนี้

- 11.1 ผู้เรียนมีความรู้/ทักษะพื้นฐานไม่เพียงพอที่จะศึกษาในแต่ละรายวิชานั้น จะจัดการสอนซ่อมเสริมปรับความรู้/ทักษะพื้นฐาน
- 11.2 การประเมินระหว่างเรียน ผู้เรียนไม่สามารถแสดงความรู้/ทักษะกระบวนการหรือเจตคติ/คุณลักษณะที่กำหนดไว้ตามมาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด

11.3 ผลการเรียนรู้ไม่ถึงเกณฑ์และ/หรือต่ำกว่าเกณฑ์การประเมิน ต้องจัดการสอนซ่อมเสริมก่อนจะให้ผู้เรียนสอบแก้ตัว

ข้อ 12 เกณฑ์การจบระดับประถมศึกษา

12.1 ผู้เรียนเรียนรายวิชาพื้นฐานจำนวน 840 ชั่วโมง และรายวิชาเพิ่มเติม จำนวน ๔0 ชั่วโมง กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน จำนวน 120 ชั่วโมง กิจกรรมเสริมหลักสูตร 1๒0 ชั่วโมง รวมเวลาเรียนทั้งหมด 1,๑20 ชั่วโมง/ปี/ชั้น และมีผลการประเมินรายวิชาพื้นฐานผ่านทุกรายวิชา

12.2 ผู้เรียนต้องมีผลการประเมินการอ่าน คติวิเคราะห์ เขียน และบูรณาการ ระดับ “ผ่าน” ขึ้นไป

12.3 ผู้เรียนต้องมีผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ระดับ “ผ่าน” ขึ้นไป

12.4 ผู้เรียนต้องเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และได้รับการตัดสินผลการเรียน “ผ่าน” ทุกกิจกรรม

12.3 การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ คำนวณจากการประเมินระหว่างปี/ภาคเรียนในกลุ่มสาระการเรียนรู้กลุ่มละ 100 คะแนน

ข้อ 13 การให้ระดับผลการเรียน

13.1 รายวิชาของกลุ่มสาระการเรียนรู้ รายวิชาที่จะนับหน่วยกิตได้ จะต้องได้ระดับผลการเรียน ตั้งแต่ 1 ขึ้นไปโดยมีการให้ระดับผลการเรียนดังนี้

ระดับผลการเรียน	ความหมาย	ช่วงคะแนนร้อยละ
4	ผลการเรียนดีเยี่ยม	80 - 100
3.5	ผลการเรียนดีมาก	75 - 79
3	ผลการเรียนดี	70 - 74
2.5	ผลการเรียนค่อนข้างดี	65 - 69
2	ผลการเรียนปานกลาง	60 - 64
1.5	ผลการเรียนพอใช้	55 - 59
1	ผลการเรียนผ่านเกณฑ์ขั้นต่ำ	50 - 54
0	ผลการเรียนต่ำกว่าเกณฑ์	0 - 49

13.2 การประเมินผลการอ่าน คติวิเคราะห์ เขียน และบูรณาการ กำหนดผลจากการประเมินดังนี้

ช่วงคะแนน	86-100	หมายถึงผลการประเมินอยู่ในระดับดีเยี่ยม
ช่วงคะแนน	70-85	หมายถึงผลการประเมินอยู่ในระดับดี
ช่วงคะแนน	50-69	หมายถึงผลการประเมินอยู่ในระดับผ่าน
ช่วงคะแนน	0-49	หมายถึงผลการประเมินอยู่ในระดับไม่ผ่าน
และแยกให้คะแนนเป็นข้อๆ ดังนี้		
1. การอ่าน	๒5	คะแนน
2. การคิด	๒5	คะแนน
3. การเขียน	๒5	คะแนน
๔. บุรณการ	๒5	คะแนน
รวมคะแนนการประเมินผลการอ่าน คติวิเคราะห์ เขียน และบุรณการ เป็น 100 คะแนน		

หมวด 5

การเทียบโอนผลการเรียน

ข้อ 14 การเทียบโอนผลการเรียนของนักเรียนที่เรียนรู้อื่น กรณีย้ายสถานศึกษาการเปลี่ยนรูปแบบการศึกษาการย้ายหลักสูตร การละทิ้งการศึกษา และขอกลับเข้ารับการศึกษาคือ การศึกษาจากต่างประเทศ และขอเข้าศึกษาต่อในประเทศ เทียบโอนความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ จากแหล่งการเรียนรู้อื่น ๆ เช่น สถานประกอบการสถาบันทางศาสนา สถาบันการฝึกอบรมอาชีพ การศึกษาโดยครอบครัว การเทียบโอนผลการเรียน ดำเนินการในช่วงก่อนเปิดภาคเรียนแรกของโรงเรียน นักเรียนที่ได้รับการเทียบโอนผลการเรียนต้องศึกษาต่อเนื่อง ในสถานศึกษานี้อย่างน้อย 1 ภาคเรียน โดยสถานศึกษากำหนดรายวิชาจำนวนหน่วยกิตที่จะรับเทียบโอน ตามความเหมาะสม การพิจารณาการเทียบโอนดำเนินการดังนี้

14.1 พิจารณาจากหลักฐานการศึกษา

14.2 พิจารณาจากความรู้ ประสบการณ์ตรง จากการปฏิบัติจริง การทดสอบ การสัมภาษณ์ เป็นต้น

14.3 พิจารณาจากความสามารถและการปฏิบัติจริง

14.4 ในกรณีมีเหตุผลจำเป็นระหว่างเรียน นักเรียนสามารถแจ้งความจำนงค์ขอไปศึกษาบางรายวิชาในสถานศึกษา/สถานประกอบการอื่น แล้วนำมาเทียบโอนได้โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการบริหารหลักสูตรและวิชาการของสถานศึกษา

14.5 การเทียบโอนผลการเรียนให้ดำเนินการในรูปของคณะกรรมการการเทียบโอนจำนวน 3 – 5 คน

14.6 การเทียบโอนดำเนินการดังนี้

14.6.1 กรณีผู้ขอเทียบโอนมีผลการเรียนมาจากหลักสูตรอื่น นำรายวิชาที่มีตัวชี้วัด/มาตรฐานการเรียนรู้/ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง/จุดประสงค์/เนื้อหาที่สอดคล้องกันไม่น้อยกว่าร้อยละ 60 มา

เทียบโอนผลการเรียน และพิจารณาให้ระดับผลการเรียนให้สอดคล้องกับหลักสูตรสถานศึกษา

14.6.2 กรณีการเทียบโอนความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ พิจารณาจากเอกสารหลักฐาน (ถ้ามี) โดยให้มีการประเมินด้วยเครื่องมือที่หลากหลาย และให้ระดับผลให้สอดคล้องกับหลักสูตรสถานศึกษา

14.6.3 กรณีการเทียบโอนที่นักเรียนเข้าโครงการแลกเปลี่ยนต่างประเทศ ดำเนินการตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการเรื่องหลักการและแนวปฏิบัติการเทียบชั้นการศึกษา สำหรับนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการแลกเปลี่ยน

ทั้งนี้วิธีการเทียบโอนผลการเรียนให้เป็นไปตามประกาศของกระทรวงศึกษาธิการและแนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง

หมวด 6

การรายงานผลการเรียน

การรายงานผลการเรียนเป็นการแจ้งผลการเรียนรู้ และพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นความก้าวหน้า ของผู้เรียน ให้ผู้เรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องรับทราบอย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงแก้ไขและส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียน ให้ประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งใช้เป็นข้อมูลสำหรับออกเอกสารหลักฐานการศึกษา การตรวจสอบยืนยันการรับรองผลการเรียนและวุฒิการศึกษาของผู้เรียน

ข้อ 15 จุดมุ่งหมายการรายงานผลการเรียน

15.1 เพื่อแจ้งให้ผู้เรียน ผู้เกี่ยวข้องทราบความก้าวหน้าของผู้เรียน

15.2 เพื่อให้ผู้เรียน ผู้เกี่ยวข้องใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงแก้ไขส่งเสริมและพัฒนาการเรียนของผู้เรียน

15.3 เพื่อให้ผู้เรียน ผู้เกี่ยวข้องใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนการเรียนกำหนดแนวทางการศึกษา และการเลือกอาชีพ

15.4 เพื่อเป็นข้อมูลให้ผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้อง ใช้ดำเนินการออกเอกสารหลักฐานการศึกษาตรวจสอบและรับรองผลการเรียนหรือวุฒิทางการศึกษาของผู้เรียน

15.5 เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับสถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษา และหน่วยงานต้นสังกัดใช้ประกอบใน

หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

การกำหนดนโยบายวางแผนในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

ข้อ 16 ข้อมูลในการรายงานผลการเรียน

16.1 ข้อมูลระดับชั้นเรียนประกอบด้วย ผลการประเมินความรู้ ความสามารถ พฤติกรรมการเรียนความประพฤติ และผลงานในการเรียนของผู้เรียน เป็นข้อมูลสำหรับรายงานให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้เรียน ผู้สอน และผู้ปกครอง ได้รับทราบความก้าวหน้าความสำเร็จในการเรียนของผู้เรียน เพื่อนำไปใช้ในการวางแผนกำหนดเป้าหมายและวิธีการในการพัฒนาผู้เรียน

16.2 ข้อมูลระดับสถานศึกษาประกอบด้วย ผลการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระ ผลการประเมินการอ่าน คณิตวิเคราะห์ เขียน และบูรณาการ ผลการประเมินคุณลักษณะ อันพึงประสงค์ ผลการประเมินกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนรายปี/รายภาค ผลการประเมินความก้าวหน้าในการเรียนรู้รายปี/รายภาค โดยรวมของสถานศึกษาเพื่อใช้เป็นข้อมูลและสารสนเทศในการพัฒนาการเรียนการสอนและคุณภาพของผู้เรียนให้เป็นไปตามมาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด การตัดสินการเลื่อนชั้น และการซ่อมเสริมผู้เรียนที่มีข้อบกพร่องให้ผ่านระดับชั้น และเป็นข้อมูลในการออกเอกสารหลักฐานการศึกษา

16.3 ข้อมูลการประเมินคุณภาพระดับเขตพื้นที่การศึกษา ได้แก่ ผลการประเมินคุณภาพของผู้เรียนด้วยแบบประเมินที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจัดทำขึ้นในกลุ่มสาระการเรียนรู้สำคัญ ในระดับชั้นที่นอกเหนือจากการประเมินคุณภาพระดับชาติ เป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องใช้วางแผนและดำเนินการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา เพื่อให้เกิดการยกระดับคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของผู้เรียนและสถานศึกษา

16.4 ข้อมูลผลการประเมินคุณภาพระดับชาติ ได้แก่ ผลการประเมินคุณภาพของผู้เรียนด้วยแบบประเมินที่เป็นมาตรฐานระดับชาติ ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่สำคัญในประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งดำเนินการโดยหน่วยงานระดับชาติ เป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องใช้วางแผนและดำเนินการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ในส่วนที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดการยกระดับคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของผู้เรียนสถานศึกษา และนำไปรายงานในเอกสารหลักฐานการศึกษาของผู้เรียน

16.5 ข้อมูลพัฒนาการของผู้เรียนด้านอื่น ๆ ประกอบด้วยข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการทางด้านร่างกายจิตใจอารมณ์ สังคม และพฤติกรรมต่าง ๆ เป็นข้อมูลส่วนหนึ่งของการแนะแนว และจัดระบบการดูแลช่วยเหลือเพื่อแจ้งให้ผู้เรียน ผู้สอน ผู้ปกครอง และผู้เกี่ยวข้องได้รับทราบข้อมูล โดยผู้มีหน้าที่รับผิดชอบแต่ละฝ่ายนำไปใช้ปรับปรุงแก้ไข และพัฒนาผู้เรียนให้เกิดพัฒนาการอย่างถูกต้องเหมาะสม รวมทั้งนำไปจัดทำเอกสารหลักฐานแสดงพัฒนาการของผู้เรียน

ข้อ 17 ลักษณะข้อมูลสำหรับการรายงาน

การรายงานผลการเรียนสถานศึกษารายงานผลการเรียนดังนี้

17.1 ผลการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้รายงานเป็นระดับ ผลการเรียนรู้ “0 – 4” (8 ระดับ)

17.2 ผลการประเมินการอ่าน คติวิเคราะห์ เขียน และบูรณาการ รายงานผลการประเมินคุณภาพ เป็นดีเยี่ยม ดี ผ่าน และไม่ผ่าน

17.3 ผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ รายงานผลการประเมินคุณภาพเป็น ดีเยี่ยม ดี ผ่านและไม่ผ่าน

17.4 ผลการประเมินกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน รายงานผลการประเมินคุณภาพเป็น ผ่าน และไม่ผ่าน

ข้อ 18 เป้าหมายการรายงาน

การดำเนินการจัดการศึกษาประกอบด้วยบุคลากรหลายฝ่าย ร่วมมือประสานงานกัน พัฒนาผู้เรียนทั้งทางตรงและทางอ้อม ให้ความรู้ ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์ โดยมีผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ควรได้รับการรายงานผลการประเมินของผู้เรียน เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการดำเนินงานดังนี้

กลุ่มเป้าหมาย	การใช้ข้อมูล
ผู้เรียน	- ปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาการเรียนรวมทั้งพัฒนาร่างกาย อารมณ์ สังคมและพฤติกรรมต่าง ๆ ของคน - วางแผนการเรียนการเลือกแนวทางการศึกษาและอาชีพในอนาคต - แสดงผลการเรียนความรู้ความสามารถและวุฒิการศึกษาของตน
ผู้สอน	- วางแผนและดำเนินการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาผู้เรียน - ปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาการจัดการเรียนการสอน
ครูวัดผล	- ตรวจสอบความถูกต้องในการประเมินผลของผู้สอน/ผู้เรียน - พัฒนาระบบระเบียบและแนวทางการประเมินผลการเรียน
นายทะเบียน	- จัดทำเอกสารหลักฐานการศึกษา
กลุ่มเป้าหมาย	การใช้ข้อมูล
ครูแนะแนว	- ให้คำแนะนำผู้เรียนในด้านต่าง ๆ
คณะกรรมการบริหารหลักสูตรและวิชาการของสถานศึกษา	- พิจารณาให้ความเห็นชอบผลการเรียนของผู้เรียน - พัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาของสถานศึกษา
ผู้บริหารสถานศึกษา	- พิจารณาตัดสินและอนุมัติผลการเรียนของผู้เรียน - พัฒนาระบบการจัดการเรียนของสถานศึกษา - วางแผนการบริหารจัดการศึกษาด้านต่าง ๆ

ผู้ปกครอง	- รับทราบผลการเรียนและพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน - ปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนรวมทั้งการดูแลสภาพอนามัยร่างกายจิตใจอารมณ์สังคมและพฤติกรรมต่าง ๆ ของผู้เรียน - พิจารณาวางแผนและส่งเสริมการเรียนการเลือกแนวทางการศึกษา - และอาชีพในอนาคตของผู้เรียน
ฝ่าย/หน่วยงานที่มีหน้าที่ตรวจสอบรับรองความรู้และวุฒิการศึกษา/สถานศึกษา	- ตรวจสอบและรับรองผลการเรียนและวุฒิการศึกษาของผู้เรียน - เทียบระดับ/วุฒิการศึกษาของผู้เรียน - เทียบโอนผลการเรียน
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา/หน่วยงานต้นสังกัด	- ยกระดับและพัฒนาศักยภาพของสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา - นิเทศติดตามและให้ความช่วยเหลือการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาที่มีผลการประเมินต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของสำนักงานเขต - พื้นที่การศึกษา

ข้อ 19 วิธีการรายงาน

การรายงานผลการเรียนให้ผู้เกี่ยวข้องรับทราบ ดำเนินการดังนี้

19.1 การรายงานผลการเรียนในเอกสารหลักฐานการศึกษา ได้แก่

- 19.1.1 ระเบียบแสดงผลการเรียน (ปพ.1)
- 19.1.2 แบบรายงานผู้สำเร็จการศึกษา (ปพ.3)
- 19.1.3 แบบรายงานผลการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนรายบุคคล
- 19.1.4 แบบบันทึกผลการเรียนประจำรายวิชา
- 19.1.5 ระเบียบสะสม
- 19.1.6 ใบรับรองผลการเรียน
- 19.1.7 แบบบันทึกผลการประเมินมาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัดชั้นปี /ผลการเรียนรู้/จุดประสงค์การเรียนรู้

19.2 การรายงานคุณภาพการศึกษาให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ รายงานหลายวิธี เช่น

- 19.2.1 รายงานคุณภาพการศึกษาประจำปี
- 19.2.2 วารสาร/จุลสารของสถานศึกษา
- 19.2.3 จัดหมายส่วนตัว

19.2.4 การให้คำปรึกษาหารือเป็นรายบุคคล

19.2.5 การให้พบครูที่ปรึกษาหรือการประชุมผู้ปกครอง

ข้อ 20 การกำหนดระยะเวลาในการรายงาน ดังนี้

20.1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระ ผลการประเมินการอ่าน คิด วิเคราะห์เขียน และบูรณาการ ผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ผลการประเมินกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนจะรายงานหลังจากประเมินผลปลายปีแล้วเสร็จภายใน 15 วัน

20.2 ผลการประเมินคุณภาพระดับเขตพื้นที่การศึกษา จะรายงานผลหลังจากได้รับทราบผลภายใน 7 วัน

20.3 ผลการประเมินคุณภาพระดับชาติ จะรายงานผลหลังจากได้รับทราบภายใน 7 วัน

20.4 ข้อมูลพัฒนาการของนักเรียนประกอบด้วย ข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และพฤติกรรมต่าง ๆ จะรายงานให้ทราบพร้อมกับการรายงานผลในข้อ 1

หมวด 7

เอกสารหลักฐานการศึกษา

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง ๒๕๖๐) กำหนดให้มีเอกสารหลักฐานทางการศึกษา 2 ประเภท คือ เอกสารหลักฐานการศึกษาที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด และเอกสารหลักฐานการศึกษาที่สถานศึกษากำหนด รายละเอียด ดังนี้

ข้อ 21 เอกสารหลักฐานการศึกษาที่กระทรวงศึกษาธิการ กำหนดเป็นเอกสารควบคุมและบังคับแบบ เรียกว่าแบบประเมินผลตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ปพ.) จัดทำขึ้นเพื่อตัดสิน รับรองผล การเรียน ของผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง ๒๕๖๐) ที่ใช้เป็นหลักฐานสำหรับการตรวจสอบ ยืนยัน และรับรองคุณสมบัติทางการศึกษาของผู้เรียนได้ ตลอดไป สถานศึกษาต้องใช้แบบพิมพ์ และดำเนินการจัดทำตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดไว้เป็น มาตรฐานเดียวกัน

ข้อ 22 เอกสารหลักฐานการศึกษาควบคุมและบังคับแบบ มีดังนี้

22.1 ระเบียบแสดงผลการเรียนรู้ (ปพ.1) เป็นหลักฐาน เพื่อแสดงผลการเรียนรู้และรับรองผลการ เรียนของผู้เรียนตามรายวิชา ผลการประเมินการอ่าน คณิตวิเคราะห์ เขียน และบูรณาการ ผลการประเมิน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสถานศึกษา และผลการประเมินกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน สถานศึกษาจะต้อง บันทึกรายชื่อ และออกเอกสารนี้ให้ผู้เรียนเป็นรายบุคคล เมื่อผู้เรียนจบการศึกษาระดับประถมศึกษา (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6) หรือเมื่อลาออกจากสถานศึกษาในทุกระดับ

ระเบียบแสดงผลการเรียนรู้ (ปพ.1) นำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- แสดงผลการเรียนรู้ของผู้เรียนตามโครงสร้างหลักสูตรของสถานศึกษา
- รับรองผลการเรียนรู้ของผู้เรียนตามข้อมูลที่บันทึกในเอกสาร
- ตรวจสอบผลการเรียนรู้และวุฒิการศึกษาของผู้เรียน
- ใช้เป็นหลักฐานการศึกษาเพื่อสมัครเข้าศึกษาต่อ สมัครงาน หรือขอรับสิทธิ

ประโยชน์อื่นใดที่พึงมีได้ตามวุฒิการศึกษานั้น

22.2 แบบรายงานผู้สำเร็จการศึกษา (ปพ.3) เป็นเอกสารอนุมัติการจบหลักสูตร โดยบันทึก รายชื่อและข้อมูลของผู้จบการศึกษาระดับประถมศึกษา (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6)

แบบรายงานผู้สำเร็จการศึกษา (ปพ.3) นำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- ใช้ตัดสินและอนุมัติผลการเรียนรู้ของผู้เรียน

- แสดงรายชื่อผู้จบหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน แต่ละระดับการศึกษาที่ได้รับการรับรองวุฒิจากกระทรวงศึกษาธิการ
- ใช้สำหรับตรวจสอบ ค้นหา พิสูจน์ ยืนยัน และรับรองวุฒิ หรือผลการศึกษาของผู้จบหลักสูตรการศึกษา

ข้อ 23 เอกสารหลักฐานการศึกษาที่สถานศึกษาดำเนินการเอง

เอกสารหลักฐานการศึกษาที่สถานศึกษากำหนด เป็นเอกสารที่จัดทำขึ้นเพื่อบันทึกพัฒนาการผลการเรียนรู้ และข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับผู้เรียน เช่น แบบบันทึกผลการเรียนประจำรายวิชา แบบรายงานประจำตัวนักเรียน ระเบียบสะสมใบรับรองผลการเรียน และเอกสารอื่น ๆ ตามวัตถุประสงค์ของการนำเอกสารไปใช้

23.1 แบบรายงานผลการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนรายบุคคล เป็นเอกสารที่สถานศึกษาจัดทำขึ้นเพื่อบันทึกข้อมูลผลการเรียนรายวิชา และพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของผู้เรียนแต่ละคน ตามเกณฑ์การตัดสินผ่านระดับชั้นของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมทั้งข้อมูลด้านอื่น ๆ ของผู้เรียนที่บ้านและสถานศึกษา โดยจัดทำเป็นเอกสารรายบุคคล เพื่อใช้สำหรับสื่อสารให้ผู้ปกครองของผู้เรียนแต่ละคนได้รับทราบผลการเรียนและพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

แบบรายงานประจำตัวนักเรียน นำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- รายงานผลการเรียน ความประพฤติ และพัฒนาการของผู้เรียนให้ผู้ปกครองได้รับทราบ
- ใช้เป็นเอกสารสื่อสาร ประสานงาน เพื่อความร่วมมือในการพัฒนาและปรับปรุงแก้ไขผู้เรียน
- เป็นเอกสารสำหรับตรวจสอบ ยืนยัน และรับรองผลการเรียนและพัฒนาการต่าง ๆ ของผู้เรียน

23.2 แบบบันทึกผลการเรียนประจำรายวิชา เป็นเอกสารที่สถานศึกษาจัดทำขึ้น เพื่อให้ครูผู้สอนใช้บันทึกพัฒนาการ ผลการเรียนรู้ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์และการอ่าน คิดวิเคราะห์ เขียน และบูรณาการ สำหรับการพิจารณาตัดสินผลการเรียนแต่ละรายวิชาเป็นรายห้องเรียน

เอกสารบันทึกผลการเรียนรายวิชา นำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- ใช้บันทึกพัฒนาการผลการเรียนรู้ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ การอ่าน คิดวิเคราะห์ เขียน และบูรณาการ และผลการประเมินกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของผู้เรียนแต่ละรายวิชา
- ใช้เป็นหลักฐานสำหรับตรวจสอบ รายงาน และรับรองข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการและผลการเรียนรู้ของผู้เรียน

เอกสารบันทึกผลการเรียนรายวิชา นำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- ใช้บันทึกพัฒนาการผลการเรียนรู้ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ การอ่าน คิดวิเคราะห์ เขียน และบูรณาการ และผลการประเมินกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของผู้เรียนแต่ละรายวิชา
- ใช้เป็นหลักฐานสำหรับตรวจสอบ รายงาน และรับรองข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการ และผลการเรียนรู้ของผู้เรียน

23.3 ระเบียบสะสม เป็นเอกสารที่สถานศึกษาจัดทำขึ้น เพื่อบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการของผู้เรียนในด้านต่าง ๆ เป็นรายบุคคล โดยจะบันทึกข้อมูลของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ตลอดช่วงระยะเวลาการศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี

ระเบียบสะสม นำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- ใช้เป็นข้อมูลในการแนะแนวทางการศึกษา และการประกอบอาชีพของผู้เรียน
- ใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาปรับปรุงบุคลิกภาพ ผลการเรียนรู้ และการปรับตัวของผู้เรียน
- ใช้ติดต่อสื่อสาร รายงานพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน ระหว่างสถานศึกษากับผู้ปกครอง
- ใช้เป็นหลักฐานสำหรับตรวจสอบ รับรอง และยืนยันคุณสมบัติของผู้เรียน

23.4 ใบรับรองผลการเรียน เป็นเอกสารที่สถานศึกษาจัดทำขึ้น เพื่อใช้เป็นเอกสารสำหรับรับรองความเป็นนักเรียนของผู้เรียนเป็นการชั่วคราว ตามที่ผู้เรียนร้องขอ ทั้งกรณีที่ผู้เรียนกำลังศึกษาอยู่ในสถานศึกษาและเมื่อจบการศึกษาไปแล้ว

ใบรับรองผลการเรียน นำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- รับรองความเป็นนักเรียนของสถานศึกษาที่เรียน หรือที่เคยเรียน
- รับรองและแสดงความรู้ วุฒิการศึกษาของผู้เรียน
- ใช้เป็นหลักฐานแสดงคุณสมบัติของผู้เรียนในการสมัครเข้าศึกษาต่อสมัครเข้าทำงาน หรือมีกรณีอื่นใดที่ผู้เรียนแสดงคุณสมบัติเกี่ยวกับวุฒิความรู้ หรือสถานการณเป็นผู้เรียนของตน
- เป็นหลักฐานสำหรับตรวจสอบ รับรอง ยืนยันการใช้สิทธิความเป็นผู้เรียน หรือการได้รับการรับรองจากสถานศึกษา

23.5 แบบบันทึกผลการประเมินมาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัดชั้นปี/ผลการเรียนรู้/จุดประสงค์การเรียนรู้ เป็นเอกสารที่สถานศึกษาจัดทำขึ้น เพื่อใช้เป็นเอกสารหลักฐานสำหรับแสดงผลการเรียนรู้ตามมาตรฐาน/ตัวชี้วัดชั้นปี โดยแสดงผลการประเมินมาตรฐาน/ตัวชี้วัดชั้นปี ที่ผู้เรียนได้ประเมินไปแล้วในระดับชั้นที่ผู้เรียนกำลังศึกษาอยู่ สถานศึกษาจะออกเอกสารหลักฐานแบบบันทึกผลการประเมินมาตรฐาน/ตัวชี้วัดชั้นปี เมื่อผู้เรียนย้ายที่เรียนไปยังสถานศึกษาอื่นในขณะที่ยังไม่ได้รับการประเมินผลปลายปีการศึกษานั้น

หมวด 8

การย้ายที่เรียน

ข้อ 24 นักเรียนคนใดจำเป็นต้องย้ายที่เรียน โรงเรียนจัดทำเอกสารหลักฐานการเรียนของนักเรียนไปให้โรงเรียนใหม่ ดังนี้ คือ

24.1 ระเบียบแสดงผลการเรียน (ปพ.1)

24.2 แบบรายงานผลการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนรายบุคคล

24.3 ระเบียบสะสม

24.4 แบบบันทึกผลการประเมินมาตรฐานการเรียนรู้ / ตัวชี้วัด / ผลการเรียนรู้ / จุดประสงค์การเรียนรู้

อภิธานศัพท์

- กตัญญูกตเวทิตะ** ผู้รู้อุปการะที่ท่านทำแล้วและตอบแทน แยกออกเป็น 2 ข้อ 1. กตัญญู รู้คุณค่าท่าน 2. กตเวทิตะตอบแทนหรือสนองคุณท่าน ความกตัญญูกตเวทิตะว่าโดยขอบเขต แยกได้ เป็น 2 ระดับ คือ
- 2.1 กตัญญูกตเวทิตะต่อบุคคลผู้มีคุณความดีหรืออุปการะต่อตนเป็นส่วนตัว 2.2 กตัญญูกตเวทิตะต่อบุคคลผู้ได้บำเพ็ญคุณประโยชน์หรือมีคุณความดี เกื้อกูลแก่ส่วนร่วม (พ.ศ. หน้า 2-3)
- กตัญญูกตเวทิตะต่ออาจารย์ / โรงเรียน** ในฐานะที่เป็นศิษย์ พึงแสดงความเคารพนับถืออาจารย์ ผู้เปรียบเสมือนทิศเบื้องขวา ดังนี้ 1. ลูกต้อนรับ แสดงความเคารพ 2. เข้าไปหา เพื่อบำรุง

รับใช้ ปรีक्षा ซักถาม รับคำแนะนำ เป็นต้น 3. ฟังด้วยดี ฟังเป็น รู้จักฟัง ให้เกิดปัญญา

4. ประณิบัติ ช่วยบริการ 5. เรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ เอาจริงเอาจังถือเป็นกิจสำคัญด้วยดี

กรรม การกระทำ หมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา คือ ทำด้วยความตั้งใจ ประกอบด้วย ความตั้งใจหรือจงใจทำดีก็ตาม ชั่วก็ตาม เช่น ขุดหลุมพรางดักคนหรือสัตว์ในตกลงไปตายเป็นกรรม แต่ขุดบ่อน้ำไว้กินไว้ใช้ สัตว์ตกลงไปตายเองไม่เป็นกรรม (แต่ถ้ารู้ยั่วว่าบ่อน้ำที่ตนขุดไว้อยู่ในที่ซึ่งคนจะพลัดตกได้ง่ายแล้วปล่อยปล่อยละเลย มีคนตกลงไปก็ไม่พ้นกรรม) การกระทำที่ดีเรียกว่า “กรรมดี” ที่ชั่วเรียกว่า “กรรมชั่ว” (พ.ศ. หน้า 4)

กรรม 2 กรรมจำแนกตามคุณภาพ หรือตามธรรมชาติที่เป็นมูลเหตุมี 2 คือ 1. อกุศลกรรม กรรมที่เป็นอกุศล กรรมชั่ว คือเกิดจากอกุศลมูล 2. กุศลกรรม กรรมที่เป็นกุศล กรรมดี คือกรรมที่เกิดจากกุศลมูล

กรรม 3 กรรมจำแนกตามทวารคือทางที่กรรมมี 3 คือ 3. กายกรรม การกระทำทางกาย 2. วาจากรรม การกระทำทางวาจา 3. มโนกรรม การกระทำทางใจ

กรรม 12 กรรมจำแนกตามหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการให้ผล มี 12 อย่าง คือ

หมวดที่ 1 ว่าด้วยปากกาล คือจำแนกตามเวลาที่ให้ผล ได้แก่ 1. ทิฏฐิธรรมเวทนิยกรรม กรรมที่ให้ผลในปัจจุบัน คือในภพนี้ 2. อุปัชฌายะเวทนิยกรรม กรรมที่ให้ผลในภพที่จะไปเกิด คือ ในภพหน้า 3. อปรายปริเวทนิยกรรม กรรมที่ให้ผลในภพต่อ ๆ ไป 4. อโหสิกรรม กรรมเลิกให้ผล

หมวดที่ 2 ว่าโดยกิจ คือการให้ผลตามหน้าที่ ได้แก่ 5. ชนกกรรม กรรมแต่งให้เกิด หรือกรรมที่เป็นตัวนำไปเกิด 6. อุปัตถัมภกรรม กรรมสนับสนุน คือ เข้าสนับสนุนหรือซ้ำเติมต่อจาก ชนกกรรม 7. อุปปีฬกรรม กรรมบีบคั้น คือเข้ามาบีบคั้นผลแห่งชนกกรรม และอุปัตถัมภกรรม นั้นให้แปรเปลี่ยนทุเลาเบาลงหรือสิ้นเข้า 8. อุปฆาตกรรม กรรมตัดรอน คือ กรรมแรงฝ่ายตรงข้ามที่เข้าตัดรอนให้ผลของกรรมสองอย่างนั้นขาดหรือหยุดไปทีเดียว

.....
กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ การจัดการเรียนรู้อะไรพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว ,ครั้งที่ 2 2546 .

*หมายเหตุ พ.ศ. หมายถึง พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ ; พ.ธ. หมายถึง พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม พิมพ์ครั้งที่ 9

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,2543.

หมวดที่ 3 ว่าโดยปานทานปริยาย คือจำแนกตามลำดับความแรงในการให้ผล ได้แก่ 9. คุ

กรรม กรรมหนัก ให้ผลก่อน 10. พหุลกรรม หรือ อาจิณกรรม กรรมที่ทำมากหรือกรรมชินให้ผล

รองลงมา 11. อาสันนกรรม กรรมจวนเจียน หรือกรรมใกล้ตาย ถ้าไม่มีสองข้อก่อนก็จะให้ผลก่อน

อื่น 12. กตัตตากรรม หรือ กตัตตาวาปนกรรม กรรมสักล่าวทำ คือเจตนาอ่อน หรือมิใช่เจตนา

อย่างนั้น ให้ผลต่อเมื่อไม่มีกรรมอื่นจะให้ผล (พ.ศ. หน้า 5)

กรรมฐาน ที่ตั้งแห่งการงาน อารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งการงานของใจ อุบายทางใจ วิธีฝึกอบรมจิต มี 2

ประเภท คือ สมถกรรมฐาน คือ อุบายสงบใจ วิปัสสนากรรมฐาน อุบายเรื่องปัญญา (พ.ศ. หน้า 10)

กุศลจิรัฏฐธรรม 4 ธรรมสำหรับดำรงความมั่นคงของตระกูลให้ยั่งยืน เหตุที่ทำให้ตระกูลมั่งคั่งตั้งอยู่ได้นาน

(พ.ศ. หน้า 134) 1. นัฏฐคเวสนา คือ ของหายของหมด รู้จักหามาไว้ 2. ชินณปฏิสังขรณา คือ

ของเก่าของชำรุด รู้จักบูรณะซ่อมแซม 3. ปริมิตปานโกชนา คือ รู้จักประมาณในการกินการใช้

4. อธิปัจจสีลวันตสถาปนา คือ ตั้งผู้มีศีลธรรมเป็นพ่อบ้านแม่เรือน (พ.ศ. หน้า 134)

กุศล บุญ ความดี ฉลาด สิ่งที่ดี กรรมดี (พ.ศ. หน้า 21)

กุศลกรรม กรรมดี กรรมที่เป็นกุศล การกระทำที่ดีคือเกิดจากกุศลมูล (พ.ศ. หน้า 21)

กุศลกรรมบถ 10 ทางแห่งกรรมดี ทางทำดี กรรมดีอันเป็นทางนำไปสู่สุคติมี 10 อย่างได้แก่

1. **กายกรรม 3** (ทางกาย) 1. ปาณาติปาตา เวรมณี เว้นจากการทำลายชีวิต 2. อทินนาทานา

เวรมณี เว้นจากถือเอาของที่เขามิได้ให้ 3. กาเมสุมิฉฉาจารา เวรมณี เว้นจากประพฤติดิฉิน

กาม

2. **วจีกรรม 4** (ทางวาจา) ได้แก่ 4. มุสาวาทา เวรมณี เว้นจากพูดเท็จ 5. ปิสุณายวาจา เวรมณี

เว้นจากพูดส่อเสียด 6. ผรุสสาย วาจา เวรมณี เว้นจากพูดคำหยาบ 7. สัมผัปปลาปา เวรมณี

เว้นจากพูดเพ้อเจ้อ

3. **มโนกรรม 3** (ทางใจ) 8. อนภิชชา ไม่โลภคอยจ้องอยากได้ของเขา 9. อพยาบาท ไม่คิดร้าย

เบียดเบียนเขา 10. สัมมาทิฎฐิ เห็นชอบตามคลองธรรม (พ.ศ. หน้า 21)

กุศลมูล รากเหง้าของกุศล ต้นเหตุของกุศล ต้นเหตุของความดี 3 อย่าง 1. อโลภะ ไม่โลภ (จาคะ)

2. โอทสะ ไม่คิดประทุษร้าย (เมตตา) 3. โอมหะ ไม่หลง (ปัญญา) (พ.ศ. หน้า 22)

กุศลวิตก ความตรึกที่เป็นกุศล ความนึกคิดที่ดีงาม 3 คือ 1. เนกขัมมวิตก ความตรึกปลอดจากกาม
2. อพยบาหวิตก ความตรึกปลอดจากพยาบาท 3. อวิหิงสาวิตก ความตรึกปลอดจากการ
เบียดเบียน (พ.ศ. หน้า 22)

โกศล 3 ความฉลาด ความเชี่ยวชาญ มี 3 อย่าง 1. อายโกศล คือ ความฉลาดในความเจริญ รอบรู้ทาง
เจริญและเหตุของความเจริญ 2. อปายโกศล คือ ความฉลาดในความเสื่อม รอบรู้ทางเสื่อมและ
เหตุของความเสื่อม 3. อุปายโกศล คือ ความฉลาดในอุบาย รอบรู้วิธีแก้ไขเหตุการณ์และวิธีที่จะ
ทำให้สำเร็จ ทั้งในการป้องกันความเสื่อมและในการสร้างความเจริญ (พ.ศ. หน้า 24)

ขันธ กอง พวก หมวด หมู่ ลำตัว หมวดหนึ่ง ๆ ของรูปธรรมและนามธรรมทั้งหมดที่แบ่งออกเป็นห้ากอง
ได้แก่ รูปขันธ คือ กองรูป เวทนาขันธ คือ กองเวทนา สัญญาขันธ คือ กองสัญญา สังขารขันธ คือ
กองสังขาร วิญญานขันธ คือ กองวิญญาน เรียกรวมว่า เบญจขันธ (พ.ศ. หน้า 26 - 27)

การวธธรรม 6 ธรรม คือ ความเคารพ การถือเป็นสิ่งสำคัญที่จะพึงใส่ใจและปฏิบัติด้วย ความเอื้อเฟื้อ
หรือด้วยความหนักแน่นจริงจังมี 6 ประการ คือ 1. สัตถุคารวตา ความเคารพในพระศาสดา หรือ
พุทธคารวตา ความเคารพในพระพุทธเจ้า 2. ธัมมคารวตา ความเคารพในพระธรรม 3. สังฆคารว
ตา ความเคารพในพระสงฆ์ 4. ลิกขาคารวตา ความเคารพในการศึกษา 5. อัปมาทคาร วตา
ความเคารพในความไม่ประมาท 6. ปฏิสันถการคารวตา ความเคารพในการปฏิสันถาร (พ.ศ. หน้า
221)

คิหิสุข (กามโมคิสุข 4) สุขของคฤหัสถ์ สุขของชาวบ้าน สุขที่ชาวบ้านควรพยายามเข้าถึงให้ได้สาม่าเสมอ
สุขอันชอบธรรมที่ผู้ครองเรือนควรมี 4 ประการ 1. อัตติสุข สุขเกิดจากความมีทรัพย์ 2. โภคสุข
สุขเกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์ 3. อนนสุข สุขเกิดจากความไม่เป็นหนี้ 4. อนวัชชสุข สุขเกิดจาก
ความประพฤติไม่มีโทษ (ไม่บกพร่องเสียหายทั้งทางกาย วาจา และใจ) (พ.ศ. หน้า 173)

ฆราวาสธรรม 4 ธรรมสำหรับฆราวาส ธรรมสำหรับการครองเรือน หลักการครองชีวิตของคฤหัสถ์
4 ประการ ได้แก่ 1. สัจจะ คือ ความจริง ซื่อตรง ซื่อสัตย์ จริงใจ พุดจริง ทำจริง 2. ทมะ คือ
การฝึกฝน การข่มใจ ฝึกนิสัย ปรับตัว รู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัด ดัดนิสัย แก้ไขข้อบกพร่อง
ปรับปรุงตนให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา 3. ขันติ คือ ความอดทน ตั้งหน้าทำหน้าที่การงาน
ด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง ทนทาน ไม่หวั่นไหว มั่นในจุดหมาย ไม่ท้อถอย 4. จาคะ
คือ เสียสละ สละกิเลส สละความสุขสบาย และผลประโยชน์ส่วนตนได้ ใจกว้าง พร้อมที่จะรับ

ฟังความทุกซกข์ ความคิดเห็นและความต้องการของผู้อื่น พร้อมที่จะร่วมมือช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ไม่คับแคบเห็นแก่ตัวหรือ เอาแต่ใจตัว (พ.ธ. หน้า 43)

จิต ธรรมชาติที่รู้อารมณ์ สภาพที่นึกคิด ความคิด ใจ ตามหลักฝ่ายอภิสธรรม จำแนกจิตเป็น 89 แบ่งโดยชาติเป็นอกุศลจิต 12 กุศลจิต 21 วิปากจิต 36 และกิริยาจิต 8 (พ.ศ. หน้า 43)

เจตสิก ธรรมที่ประกอบกับจิต อากาหรือคุณสมบัติต่าง ๆ ของจิต เช่น ความโลภ ความโกรธ ความหลง ศรัทธา เมตตา สติ ปัญญา เป็นต้น มี 52 อย่าง จัดเป็นอัญญสมานาเจตสิก 13 อกุศลเจตสิก 14 โสภณเจตสิก 25 (พ.ศ. หน้า 49)

ฉันทะ 1. ความพอใจ ความชอบใจ ความยินดี ความต้องการ ความรักใคร่ในสิ่งนั้น ๆ 2. ความยินยอม ความยอมให้ที่ประชุมทำกิจนั้น ๆ ในเมื่อตนมิได้ร่วมอยู่ด้วย เป็นธรรมเนียมของภิกษุที่อยู่ในวัดซึ่งมีสิมมารวมกัน มีสิทธิที่จะเข้าประชุมทำกิจของสงฆ์ เว้นแต่ภิกษุนั้นอาพาธ จะเข้าร่วมประชุมด้วยไม่ได้ ก็มอบฉันทะคือ แสดงความยินยอมให้สงฆ์ทำกิจนั้น ๆ ได้ (พ.ศ. หน้า 52)

ฌาน การเพ่ง การเพ่งพินิจด้วยจิตที่เป็นสมาธิแน่วแน่ มี 2 ประเภท คือ 1. รูปฌาน 2. อรูปฌาน (พ.ศ. หน้า 60)

ฌานสมบัติ การบรรลุฌาน การเข้าฌาน (พุทธธรรม หน้า 964)

คุณธรรม ธรรมที่เป็นหนทางแห่งความสำเร็จ คือ ข้อปฏิบัติที่เป็นคุณประดุจขั้วอันเปิดออกไปสู่ความสุข ความเจริญก้าวหน้าแห่งชีวิต 6 ประการ คือ 1. อาโรคยะ คือ รักษาสุขภาพดี มิให้มีโรคทั้งจิตและกาย 2. ศีล คือ มีระเบียบวินัย ไม่ก่อเวรภัยแก่สังคม 3. พุทธานุมนิต คือ ได้คนดีเป็นแบบอย่าง ศึกษาเยี่ยงนิยมแบบอย่างของมหาบุรุษพุทธชน 4. สุตตะ คือ ตั้งเรียนรู้ให้จริง เล่าเรียนค้นคว้าให้รู้เชี่ยวชาญใฝ่สดับเหตุการณ์ให้รู้เท่าทัน 5. ธรรมานุวัตติ คือ ทำแต่สิ่งที่ถูกต้องดีงาม ดำรงมั่นในสุจริต ทั้งชีวิตและงานดำเนินตามธรรม 6. อสันทา คือ มีความขยันหมั่นเพียร มีกำลังใจแข็งแกร่งไม่ท้อแท้เฉื่อยชา เพียรก้าวหน้าเรื่อยไป (ธรรมานุวัตร บพท 15 คนสืบตระกูล ข้อ ก. หน้า 55)

หมายเหตุ หลักธรรมข้อนี้เรียกชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า “วัฒนธรรม” ตรงคำบาลีว่า “อถกถาวร” ประดุจแห่งประโยชน์

ตัณหา (1) ความทะยานอยาก ความดิ้นรน ความปรารถนา ความแสหา มี 3 คือ 1. กามตัณหา ความทะยานอยากในกาม อยากได้อารมณ์อันน่ารักน่าใคร่ 2. ภวตัณหา ความทะยานอยากในภพ อยากเป็นนั่นเป็นนี่ 3. วิภวตัณหา ความทะยานอยากในวิภพ อยากไม่เป็นนั่นไม่เป็นนี่ อยากปราศพ้นดับสูญไปเสีย

ตัณหา (2) จิตามารนางหนึ่งใน 3 นาง ที่อาสาพระยามารผู้เป็นบิดา เข้าไปประโลมพระพุทธเจ้าด้วยอาการต่าง ๆ ในสมัยที่พระองค์ประทับอยู่ที่ต้นอชปาลนิโครธ ภายหลังตรัสรู้ใหม่ ๆ (อีก 2 นางคือ อรดีกับราคา) (พ.ศ. หน้า 72)

ไตรลักษณ์ ลักษณะสาม คือ ความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ ความไม่ใช่ตัวตน 1. อนิจจตา (ความเป็นของไม่เที่ยง) 2. ทุกขตา (ความเป็นทุกข์) 3. อนัตตา (ความเป็นของไม่ใช่ตน) (พ.ศ. หน้า 104)

ไตรสิกขา สิกขาสาม ข้อปฏิบัติที่ต้องศึกษา 3 อย่าง คือ 1. อธิศีลสิกขา หมายถึง สิกขา คือ ศีลอันยิ่ง 2. อธิจิตตสิกขา หมายถึง สิกขา คือ จิตอันยิ่ง 3. อธิปัญญาสิกขา หมายถึง สิกขา คือ ปัญญาอันยิ่ง เรียกกันง่าย ๆ ว่า ศีล สมาธิ ปัญญา (พ.ศ. หน้า 87)

ทศพิชราชธรรม 10 ธรรม สำหรับพระเจ้าแผ่นดิน คุณสมบัติของนักปกครองที่ดี สามารถปกครองแผ่นดินโดยธรรม และยังประโยชน์สุขให้เกิดแก่ประชาชน จนเกิดความชื่นชมยินดี มี 10 ประการ คือ 1. ทาน การให้ทรัพย์สินสิ่งของ 2. ศีล ประพฤติดีงาม 3. ปริจจาคะ ความเสียสละ 4. อาชวชะ ความซื่อตรง 5. มัททวะ ความอ่อนโยน 6. ตบะ ความทรงเดช เภาคีเลสดันหา ไม่หมกมุ่นในความสุขสำราญ 7. อักโกธะความไม่กริ้วโกรธ 8. อวิหิงสา ความไม่ข่มเหงเบียดเบียน 9. ขันติ ความอดทนเข้มแข็ง ไม่ท้อถอย 10. อวิโรธนะ ความไม่คลาดธรรม (พ.ศ. หน้า 250)

ทัญญัมมิกัตถสังวัตตนิกัธธรรม 4 ธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน คือ ประโยชน์สุขสามัญที่มองเห็นกันในชาตินี้ ที่คนทั่วไปปรารถนา เช่น ทรัพย์ ยศ เกียรติ ไม้ตรี เป็นต้น มี 4 ประการ คือ 1. อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น 2. อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา 3. กัลยาณมิตตตา ความมีเพื่อนเป็นคนดี 4. สมชีวิตา การเลี้ยงชีพตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หาได้ (พ.ศ. หน้า 95)

ทุกข 1. สภาพที่ทนอยู่ได้ยาก สภาพที่คงทนอยู่ไม่ได้ เพราะถูกบีบคั้นด้วยความเกิดขึ้นและดับสลาย เนื่องจากต้องไปตามเหตุปัจจัยที่ไม่ขึ้นต่อตัวมันเอง 2. สภาพที่ทนได้ยาก ความรู้สึกไม่สบาย ได้แก่ ทุกขเวทนา (พ.ศ. หน้า 99)

ทุกกริยา กิริยาที่ทำได้ยาก การทำความเพียรอันยากที่ใคร ๆ จะทำได้ เช่น การบำเพ็ญเพียรเพื่อบรรลุธรรมวิเศษ ด้วยวิธีทรมานตนต่าง ๆ เช่น กลั่นลมอัสสาสะ (ลมหายใจเข้า) ปัสสาสะ (ลมหายใจออก) และอดอาหาร เป็นต้น (พ.ศ. หน้า 100)

ทุจจริต 3 ความประพฤติไม่ดี ประพฤติชั่ว 3 ทาง ได้แก่ 1. กายทุจจริต ประพฤติชั่วทางกาย 2. วจิตุจจริต ประพฤติชั่วทางวาจา 3. มโนทุจจริต ประพฤติชั่วทางใจ (พ.ศ. หน้า 100)

เทวทูต 4 ทูตของยมเทพ สื่อแจ้งข่าวของมฤตยู สัญญาณที่เตือนให้ระลึกถึงคตินิยามของชีวิต มีให้มีความประมาท ได้แก่ คนแก่ คนเจ็บ คนตาย และสมณะ 3 อย่างแรกเรียกเทวทูต ส่วนสมณะเรียกรวมเป็นเทวทูตไปด้วยโดยปริยายเพราะมาในหมวดเดียวกัน แต่ในบาลีท่านเรียกว่านิมิต 4 ไม่ได้เรียกเทวทูต (พ.ศ. หน้า 102)

ธาตุ 4 สิ่งที่ทรงภาวะของมันอยู่เองตามธรรมชาติของเหตุปัจจัย ได้แก่ 1. ปฐวีธาตุ หมายถึง ภาวะที่แผ่ไปหรือกินเนื้อที่ เรียกชื่อสามัญว่า ธาตุแข็งหรือธาตุดิน 2. อาโปธาตุ หมายถึง ภาวะที่เอิบอาบดูซึม เรียกสามัญว่า ธาตุเหลว หรือธาตุน้ำ 3. เตโชธาตุ หมายถึง ภาวะที่ทำให้ร้อน เรียกสามัญว่า ธาตุไฟ 4. วาโยธาตุ หมายถึง ภาวะที่ทำให้เคลื่อนไหว เรียกสามัญว่า ธาตุลม (พ.ศ. หน้า 113)

นาม ธรรมที่รู้จักกันด้วยชื่อ กำหนดรู้ด้วยใจเป็นเรื่องของจิตใจ สิ่งที่ไม่รูปร่าง ไม่มีรูปแต่น้อมมาเป็นอารมณ์ของจิตได้ (พ.ศ. หน้า 120)

นิยาม 5 กำหนดอันแน่นอน ความเป็นไปอันมีระเบียบแน่นอนของธรรมชาติ กฎธรรมชาติ 1. อุตุนิยาม (กฎธรรมชาติเกี่ยวกับอุณหภูมิ หรือปรากฏการณ์ธรรมชาติต่าง ๆ โดยเฉพาะ ดิน น้ำ อากาศ และฤดูกาล อันเป็นสิ่งแวดล้อมสำหรับมนุษย์) 2. พินนิยาม (กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการสืบพันธุ์ มีพันธุกรรมเป็นต้น) 3. จิตตนิยาม (กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการทำงานของจิต) 4. กรรมนิยาม (กฎธรรมชาติเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ คือ กระบวนการให้ผลของการกระทำ) 5. ธรรมนิยาม (กฎธรรมชาติเกี่ยวกับความสัมพันธ์และอาการที่เป็นเหตุ เป็นผลแก่กันแห่งสิ่งทั้งหลาย

(พ.ธ. หน้า 194)

นิวรรณ์ 5 สิ่งที่ยกกันจิตไม่ให้ก้าวหน้าในคุณธรรม ธรรมที่กั้นจิตไม่ให้บรรลุคุณความดี อุกุศลธรรมที่ทำให้จิตให้เศร้าหมองและทำปัญญาให้อ่อนกำลัง 1. กามฉันทะ (ความพอใจในกาม ความต้องการกามคุณ) 2. พยาบาท (ความคิดร้าย ความขัดเคืองแค้นใจ) 3. ถีนมิทธะ (ความหดหู่และเซื่องซึม) 4. อุทธัจจกุกกุกจะ (ความฟุ้งซ่านและร้อนใจ ความกระวนกระวายกลุ้มกังวล) 5. วิจิกิจฉา (ความลังเลสงสัย) (พ.ธ. หน้า 195)

นิโรธ ความดับทุกข์ คือดับตัณหาได้สิ้นเชิง ภาวะปลอดทุกข์ เพราะไม่มีทุกข์ที่จะเกิดขึ้นได้ หมายถึง พระนิพพาน (พ.ศ. หน้า 127)

บารมี คุณความดีที่บำเพ็ญอย่างยิ่งยวด เพื่อบรรลุจุดหมายอันสูงยังมี 10 คือ ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา อุเบกขา (พ.ศ. หน้า 136)

บุญกิริยาวัตถุ 3 ที่ตั้งแห่งการทำบุญ เรื่องที่จัดเป็นการทำความดี หลักการทำความดี ทางความดีมี 3 ประการ คือ 1. ทานมัย คือทำบุญด้วยการให้ปันสิ่งของ 2. ศีลมัย คือ ทำบุญด้วยการรักษาศีล หรือประพฤติดีมีระเบียบวินัย 3. ภาวณมัย คือ ทำบุญด้วยการเจริญภาวนา คือฝึกอบรมจิตใจ (พ.ธ. หน้า 109)

บุญกิริยาวัตถุ 10 ที่ตั้งแห่งการทำบุญ ทางความดี 1. ทานมัย คือทำบุญด้วยการให้ปันสิ่งของ 2. ศีลมัย คือ ทำบุญด้วยการรักษาศีล หรือประพฤติดี 3. ภาวณมัย คือ ทำบุญด้วยการเจริญภาวนา คือฝึกอบรมจิตใจ 4. อปจายนมัย คือ ทบูนุด้วยการประพฤติอ่อนน้อมถ่อมตน 5. เวยยาวัจจมัย คือ ทำบุญด้วยการช่วยชวนชวน รับผิดชอบ 6. ปัตติทานมัย คือ ทำบุญด้วยการเฉลี่ยส่วนแห่งความดีให้แก่ผู้อื่น 7. ปัตตานุโมทนามัย คือ ทำบุญด้วยการยินดีในความดีของผู้อื่น 8. ธัมมัสสวนมัย คือ ทำบุญด้วยการฟังธรรม ศึกษาหาความรู้ 9. ธัมมเทศนามัย คือทำบุญด้วยการสั่งสอนธรรมให้ความรู้ 10. ทิฏฐุชุกรม คือ ทำบุญด้วยการทำความเห็นให้ตรง (พ.ธ. หน้า 110)

บุญนิมิตของมัชฌิมาปฏิบัติ บุญนิมิต แปลว่า สิ่งที่เป็นเครื่องหมายหรือสิ่งบ่งบอกล่วงหน้า พระพุทธองค์ตรัสเปรียบเทียบว่า ก่อนที่ดวงอาทิตย์จะขึ้น ย่อมมีแสงเงินแสงทองปรากฏให้เห็นก่อนฉันใด ก่อนที่อริยมรรคซึ่งเป็นข้อปฏิบัติสำคัญในพระพุทธศาสนาจะเกิดขึ้น ก็มีธรรมบางประการปรากฏขึ้นก่อน เหมือนแสงเงินแสงทองฉันนั้น องค์ประกอบของธรรมดังกล่าว หรือบุญนิมิตแห่งมัชฌิมาปฏิบัติ ได้แก่ 1. กัลป์ยามมิตตตา ความมีกัลยาณมิตร 2. สีสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศีล มี

วินัย มีความเป็นระเบียบในชีวิตของตนและในการอยู่ร่วมในสังคม 3. ฉันทสัมปทา ถึงพร้อมด้วยฉันทะ พอใจใฝ่รักในปัญญา สัจธรรม ในจริยธรรม ใฝ่รู้ในความจริงและใฝ่ทำความดี 4. อัตตสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยการที่จะฝึกฝน พัฒนาตนเอง เห็นความสำคัญของการที่จะต้องฝึกตน 5. ทิณฐีสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยทิณฐิ ยึดถือ เชื่อถือในหลักการ และมีความเห็นความเข้าใจพื้นฐานที่มองสิ่งทั้งหลายตามเหตุปัจจัย 6. อัปมาทสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท มีความกระตือรือร้นอยู่เสมอ เห็นคุณค่าของกาลเวลา เห็นความเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่กระตุ้นเตือนให้เร่งรัดการค้นคว้าให้เขาถึงความจริงหรือในการทำชีวิตที่ติงามให้สำเร็จ 7. โยนิโสมนสิการ รู้จักคิดพิจารณา มองสิ่งทั้งหลายให้ได้ความรู้และได้ประโยชน์ที่จะเอามาใช้พัฒนาตนเองยิ่ง ๆ ขึ้นไป (แสงเงินแสงทองของชีวิตที่ ติงาม: พระธรรมปิฎก) (ป.อ. ปยุตโต)

เบญจธรรม ธรรม 5 ประการ ความดี 5 อย่าง ที่ควรประพฤติคู่กันไปกับการรักษาเบญจศีลตามลำดับข้อดังนี้ 1. เมตตากรุณา 2. สัมมาอาชีวะ 3. กามสังวร (สำรวมในกาม) 4. สัจจะ 5. สติสัมปชัญญะ (พ.ศ. หน้า 140 – 141)

เบญจศีล ศีล 5 เว้นฆ่าสัตว์ เว้นลักทรัพย์ เว้นประพฤติดมในกาม เว้นพูดปด เว้นของเมา (พ.ศ. หน้า 141)

ปฐมเทศนา เทศนาครั้งแรก หมายถึง ธรรมจักรกัปปวัตตนสูตรที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่พระปัญจวัคคีย์ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 หลังจากวันตรัสรู้สองเดือน ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เมืองพาราณสี (พ.ศ. หน้า 147)

ปฏิจจสมุปบาท สภาพอาศัยปัจจัยเกิดขึ้น การที่สิ่งทั้งหลายอาศัยกันจึงมีขึ้น การที่ทุกข์เกิดขึ้นเพราะอาศัยปัจจัยต่อเนื่องกันมา (พ.ศ. หน้า 143)

ปรียติ พุทธพจน์อันจะพึงเล่าเรียน สิ่งที่ควรเล่าเรียน การเล่าเรียนพระธรรมวินัย (พ.ศ. หน้า 145)

ปธาน 4 ความเพียร 4 อย่าง ได้แก่ 1. สังวรปธาน คือ การเพียรระวังหรือเพียรปิดกั้น (ยับยั้งบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ไม่ให้เกิดขึ้น) 2. ปหานปธาน คือ เพียรละบาปอกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว 3. ภavana ปธาน คือ เพียรเจริญ หรือทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น 4. อนรักขนาปธาน คือ เพียรรักษากุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วไม่ให้เสื่อมไปและทำให้เพิ่มพูนพล้ย (พ.ศ. หน้า 149)

ปปัญจธรรม 3 กิเลสเครื่องเนิ่นช้า กิเลสที่เป็นตัวการทำให้เกิดปรุงแต่งยึดถือเฝ้าพิศดาร ทำให้เขาห่างออกไปจากความเป็นจริงง่าย ๆ เปิดเผย ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ และขัดขวางไม่ให้เข้าถึงความจริง หรือทำให้ ไม่อาจแก้ปัญหาย่างถูกต้องตรงไปตรงมา มี 3 อย่าง คือ 1. ตัณหา (ความทะยานอยาก ความปรารถนาที่จะบำรุงบำเรอ ปรนเปรอตน ความอยากได้อะไร) 2. ทิณฐิ (ความคิดเห็น ความเชื่อถือ ลัทธิ ทฤษฎี อุดมการณ์ต่าง ๆ ที่ยึดถือไว้โดยมงายหรือโดยอาการเชิดชูว่าอย่างนี้เท่านั้นจริงอย่างอื่นเท็จทั้งนั้น เป็นต้น ทำให้ปิดตัวแคบ ไม่ยอมรับฟังใคร ตัดโอกาสที่จะเจริญปัญญา หรือคิดเตลิดไปข้างเดียว ตลอดจนเป็นเหตุแห่งการเบียดเบียนบีบคั้นผู้อื่นที่ไม่ถ้อยตามตน ความยึดติดในทฤษฎี ฯลฯ คือความคิดเห็นเป็นความจริง) 3. มานะ (ความถือตัว ความสำคัญตนว่าเป็นนั่นเป็นนี่ ถือสูง ถือต่ำ ยิ่งใหญ่ เท่าเทียมหรือด้อยกว่าผู้อื่น ความอยากเด่นอยากยกชูตนให้ยิ่งใหญ่) (พ.ศ. หน้า 111)

ปฏิเวธ เข้าใจตลอด แทะตลอด ตรัสรู้ รู้ทะลุปรุโปร่ง ลุ่่วงด้วยการปฏิบัติ (พ.ศ. หน้า 145)

ปฏิเวธธรรม สัทธิธรรม คือ ผลอันจะพึงเข้าถึงหรือบรรลุด้วยการปฏิบัติได้แก่ มรรค ผล และนิพพาน

(พ.ธ. หน้า 125)

ปัญญา 3 ความรอบรู้ เข้าใจ รู้ซึ่ง มี 3 อย่าง คือ 1. สุตมยปัญญา (ปัญญาเกิดแต่การสดับการเล่าเรื่อง) 2. จินตามนปัญญา (ปัญญาเกิดแต่การคิด การพิจารณาหาเหตุผล) 3. ภาวนามยปัญญา (ปัญญาเกิดแต่การฝึกอบรมลงมือปฏิบัติ) (พ.ธ. หน้า 113)

ปัญญาวัตรธรรม ธรรมเป็นเครื่องเจริญปัญญา คุณธรรมที่ก่อให้เกิดความเจริญอกงามแห่งปัญญา

1. สัปปริสสังเสวะ คบหาสัตบุรุษ เสวนาพาดูผู้ทรง 2. สัทธัมมัสสวนะ ฟังสัทธิธรรม เอาใจใส่เล่าเรียนหาความรู้จริง 3. โยนิโสมนสิการ ทำในใจโดยแยบคาย คิดหาเหตุผลโดยถูกวิธี 4. อัมมานุสรมปฏิบัติ ปฏิบัติธรรมถูกต้องตามหลัก คือ ให้สอดคล้องพอดี ขอบเขตความหมาย และวัตถุประสงค์ที่สัมพันธ์กับธรรมข้ออื่น ๆ นำสิ่งที่ได้เล่าเรียนและไตรตรองเห็นแล้วไปใช้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามความมุ่งหมายของสิ่งนั้น ๆ (พ.ธ. หน้า 162 – 163)

ปาปณิกธรรม 3 หลักพ่อค้า องค์คุณของพ่อค้ามี 3 อย่าง คือ 1. จักขุมา ตาดี (รู้จักสินค้า) ดูของเป็น สามารถคำนวณราคา กะทุน เก่งกำไร แม่นยำ 2. วิฐุโร จัดเจนธุรกิจ (รู้แหล่งซื้อขาย รู้ความเคลื่อนไหวความต้องการของตลาด สามารถในการจัดซื้อจัดจำหน่าย รู้ใจและรู้จักเอาใจลูกค้า) 3. นิสสยสัมปันโน พร้อมด้วยแหล่งทุนอาศัย (เป็นที่เชื่อถือไว้วางใจในหมู่แหล่งทุนใหญ่ ๆ หาเงินมาลงทุนหรือดำเนินกิจการโดยง่าย ๆ) (พ.ธ. หน้า 114)

ผัสสะ หรือ สัมผัส การถูกต้อง การกระทบ ความประจวบกันแห่งอายตนะภายใน อายตนะภายนอก และวิญญูณ มี 6 คือ 1. จักขุสัมผัส (ความกระทบทางตา คือ ตา + รูป + จักขุ - วิญญูณ) 2. โสตสัมผัส (ความกระทบทางหู คือ หู + เสียง + โสตวิญญูณ) 3. ฆานสัมผัส (ความกระทบทางจมูก คือ จมูก + กลิ่น + ฆานวิญญูณ) 4. ชิวหาสัมผัส (ความกระทบทางลิ้น คือ ลิ้น + รส + ชิวหาวิญญูณ) 5. กายสัมผัส (ความกระทบทางกาย คือ กาย + โผฏฐัพพะ + กายวิญญูณ) 6. มโนสัมผัส (ความกระทบทางใจ คือ ใจ + ธรรมารมณ์ + มโนวิญญูณ) (พ.ธ. หน้า 233)

ผู้วิเศษ หมายถึง ผู้สำเร็จ ผู้มีวิทยาการ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525)

พระธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลักความจริงและหลักความประพจน์ (พ.ศ. หน้า 183)

พระอนุพุทธะ ผู้ตรัสรู้ตาม คือ ตรัสรู้ด้วยได้สดับเล่าเรียนและปฏิบัติตามที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสอน (พ.ศ. หน้า 374)

พระปัจเจกพุทธะ พระพุทธเจ้าประเภทหนึ่ง ซึ่งตรัสรู้เฉพาะตัว มิได้สั่งสอนผู้อื่น (พ.ศ. หน้า 162)

พระพุทธคุณ 9 คุณของพระพุทธเจ้า 9 ประการ ได้แก่ 1. อรหะ เป็นผู้ไกลจากกิเลส 2. สมมาสัมพุทโธ เป็นผู้ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง 3. วิชชาจรมสมปนโน เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและ จรณะ 4. สุคโต เป็นผู้เสด็จไปแล้วด้วยดี 5. โลกวิทู เป็นผู้รู้โลกอย่างแจ่มแจ้ง 6. อนุตตโร ปุริสทมมสารถิ เป็นผู้สามารถฝึกบุรุษที่สมควรฝึกได้อย่างไม่มีใครยิ่งกว่า 7. สตถา เทวมนุสสานิ เป็นครูผู้สอน

เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย 8. พุทโธ เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน 9. ภควา เป็นผู้มิใช่คน มีความเจริญ
จำแนกธรรมสั่งสอนสัตว์ (พ.ศ. หน้า 191)

พระพุทธเจ้า ผู้ตรัสรู้โดยชอบแล้วสอนผู้อื่นให้รู้ตาม ท่านผู้รู้ดี รู้ชอบด้วยตนเองก่อนแล้ว สอนประชุมชน
ให้ประพฤติดุชด้วยกาย วาจา ใจ (พ.ศ. หน้า 183)

พระภิกษุ ชายผู้ได้อุปสมบทแล้ว ชายที่บวชเป็นพระ พระผู้ชาย แปลตามรูปศัพท์ว่า ผู้ขอหรือผู้มองเห็นภัย
ในสังขารหรือผู้ทำลายกิเลส ดูบริษัท 4 สหธรรมิก บรรพชิต อุปสัมบัน ภิกษุสาวกรูปแรก ได้แก่
พระอัญญาโกณฑัญญะ (พ.ศ. หน้า 204)

พระรัตนตรัย รัตนะ 3 แก้วอันประเสริฐ หรือสิ่งล้ำค่า 3 ประการ หลักที่เคารพบูชาสูงสุดของ
พุทธศาสนิกชน 3 อย่าง คือ 1 พระพุทธเจ้า (พระผู้ตรัสรู้เอง และสอนให้ผู้อื่นรู้ตาม) 2.พระธรรม
(คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ทั้งหลักความจริงและหลักความประพฤติ) 3. พระสงฆ์ (หมู่สาวกผู้
ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า) (พ.ศ. หน้า 116)

พระสงฆ์ หมู่ชนที่ฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้วปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัย หมู่สาวกของ
พระพุทธเจ้า (พ.ศ. หน้า 185)

พระสัมมาสัมพุทธเจ้า หมายถึง ท่านผู้ตรัสรู้เอง และสอนผู้อื่นให้รู้ตาม (พ.ศ. หน้า 189)

พระอนุพุทธะ หมายถึง ผู้ตรัสรู้ตาม คือ ตรัสรู้ด้วยได้สดับเล่าเรียนและปฏิบัติตามที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า
ทรงสอน ได้แก่ พระอรหันต์สาวกทั้งหลาย (พ.ศ. หน้า 374)

พระอริยบุคคล หมายถึง บุคคลผู้เป็นอริยะ ท่านผู้บรรลุนิพพานมีโสดาปัตติผล เป็นต้น มี 4 คือ

1. พระโสดาบัน
2. พระสกทาคามี (หรือสกิทาคามี)
3. พระอนาคามี
4. พระอรหันต์

แบ่งพิสดารเป็น 8 คือ

พระผู้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติมรรค และพระผู้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผล 1

พระผู้ตั้งอยู่ในสกทาคามีมรรค และพระผู้ตั้งอยู่ในสกทาคามีผล 1

พระผู้ตั้งอยู่ในอนาคามีมรรค และพระผู้ตั้งอยู่ในอนาคามีผล 1

พระผู้ตั้งอยู่ในอรหัตตมรรค และพระผู้ตั้งอยู่ในอรหัตตผล 1 (พ.ศ. หน้า 386)

พราหมณ์ หมายถึง คนวรรณะหนึ่งใน 4 วรรณะ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร ; พราหมณ์เป็น
วรรณะนักบวชและเป็นเจ้าพิธี ถือตนว่าเป็นวรรณะสูงสุด เกิดจากปากพระพรหม (พ.ศ. หน้า 185)

พละ 4 กำลัง พละ 4 คือ ธรรมอันเป็นพลังทำให้ดำเนินชีวิตด้วยความมั่นใจ ไม่ต้องหวาดหวั่นภัยต่าง ๆ
ได้แก่ 1. ปัญญาพละ กำลังคือปัญญา 2. วิริยพละ กำลังคือความเพียร 3. อนวัชพละ กำลังคือ
การกระทำที่ไม่มีโทษ 4. สังคหพละ กำลังการสังเคราะห์ คือ เกื้อกูลอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ดี (พ.ศ. หน้า
185 – 186)

พละ 5 พละ กำลัง พละ 5 คือ ธรรมอันเป็นกำลัง ซึ่งเป็นเครื่องเกื้อหนุนแก่อริยมรรค จัดอยู่ในจำพวก โพรธิปักขิยธรรม มี 5 คือ สัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา (พ.ศ. หน้า 185 – 186)

พุทธกิจ 5 พระพุทธองค์ทรงบำเพ็ญพุทธกิจ 5 ประการ คือ 1. ปุพฺพณฺเห ปิณฺฑปาตณฺจ ตอนเช้าเสด็จออก บิณฑบาต เพื่อโปรดสัตว์ โดยการสนทนาธรรมหรือการแสดงหลักธรรมให้เข้าใจ 2. สายณฺเห รมฺมทสนฺนิ ตอนเย็น แสดงธรรมแก่ประชาชนที่มาเฝ้าบริเวณที่ประทับ 3. ปโทเส ภิกฺขุโอรุทฺทํ ตอนค่ำ แสดงโอวาทแก่พระสงฆ์ 4. อทฺธมฺรตฺเต เทวปณฺหนิ ตอนเที่ยงคืนทรงตอบปัญหาแก่พวก เทวดา 5. ปจฺจุเสว คเต กาเล ภพฺพาภพฺเพ วิโลกนํ ตอนเช้ามีต จวนสว่าง ทรงตรวจพิจารณาสัตว์ โลกว่าผู้ใดมีอุปนิสัยที่จะบรรลุธรรมได้ (พ.ศ. หน้า 189 - 190)

พุทธคุณ คุณของพระพุทธเจ้า คือ 1. ปัญญาคุณ (พระคุณ คือ ปัญญา) 2. วิสุทธิคุณ (พระคุณ คือ ความบริสุทธิ์) 3. กรุณาคุณ (พระคุณ คือ พระมหากรุณา) (พ.ศ. หน้า 191)

ภพ โลกเป็นที่อยู่ของสัตว์ ภาวะชีวิตของสัตว์ มี 3 คือ 1. กามภพ ภพของผู้ยังแสวงกามคุณ 2. รูปภพ ภพของผู้เข้าถึงรูปฌาน 3. อรูปภพ ภพของผู้เข้าถึงอรูปฌาน (พ.ศ. หน้า 198)

ภาวนา 4 การเจริญ การทำให้มีขึ้น การฝึกอบรม การพัฒนา แบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ 1. กายภาวนา 2. สีลภาวนา 3. จิตตภาวนา 4. ปัญญาภาวนา (พ.ศ. หน้า 81 – 82)

ภูมิ 31 1.พื้นเพ พื้น ชั้น ที่ดิน แผ่นดิน 2. ชั้นแห่งจิต ระดับจิตใจ ระดับชีวิต มี 31 ภูมิ ได้แก่
อบายภูมิ 4 (ภูมิที่ปราศจากความเจริญ) - นรยะ (นรก) - ตีรจฉานโยนิ (กำเนิดตีสจฉาน) - ปิตติวิสัย (แดนเปรต) - อสุรกาย (พวกอสูร) กามสุคติภูมิ 7 (กามาวจรภูมิที่เป็นสุคติ ภูมิที่เป็นสุคติซึ่งยังเกี่ยวข้องกับกาม) - มนุสย (ชาวมนุษย์) - จาคุมหาราชิกา (สวรรค์ชั้นที่ท้าวมหาราช 4 ปกครอง) - ดาวดึงส์ (แดนแห่งเทพ 33 มีท้าวสักกะเป็นใหญ่) - ยามา (แดนแห่งเทพผู้ปราศจากความทุกข์) - ดุสิต (แดนแห่งผู้เฝ้าด้วยสิริสมบัติของตน) - นิมมานรดี (แดนแห่งเทพผู้ยินดีในการเนรมิต) - พรนิมมิตวสวัตตี (แดนแห่งเทพผู้ยังอำนาจให้เป็นไปในสมบัติที่ผู้อื่นนิรมิตให้) (พ.ศ. หน้า 316-317)

โภคอาทิยะ 5 ประโยชน์ที่ควรถือเอาจากโภคทรัพย์ ในการที่จะมีหรือเหตุผลในการที่จะมีหรือครอบครอง โภคทรัพย์ 1. เลี้ยงตัว มารดา บิดา บุตร ภรรยา และคนในปกครองทั้งหลายให้เป็นสุข 2. บำรุงมิตรสหายและร่วมกิจกรรมการงานให้เป็นสุข 3. ใช้ป้องกันภัยอันตราย 4. ทำพลี คือ ญาติพลี สงเคราะห์ญาติ อติญาติ ต้อนรับแขก ปุพฺพเปตพลี ทำบุญอุทิศให้ผู้ล่วงลับ ราชพลี บำรุงราชการ เสียภาษี เทวตาสพลี สักการะบำรุงสิ่งที่เชื่อถือ 5. อุปถัมภ์บำรุงสมณพราหมณ์ ผู้ประพฤติดชอบ (พ.ศ. หน้า 202 -203)

มงคล สิ่งที่ทำให้มีโชคดีตามหลักพระพุทธศาสนา หมายถึง ธรรมที่นำมาซึ่งความสุข ความเจริญ มงคล 38 ประการ หรือ เรียกเต็มว่า อุดมมงคล (มงคลอันสูงสุด) 38 ประการ (ดูรายละเอียด มงคลสูตร) (พ.ศ. หน้า 211)

มิจฉาณิชา 5 การค้าขายที่ผิดศีลธรรมไม่ชอบธรรม มี 5 ประการ คือ 1. สัตตวณิชา ค้าอาวุธ
2. สัตตวณิชา ค้ามนุษย์ 3. มังสวณิชา เลี้ยงสัตว์ไว้ขายเนื้อ 4. มัชชวณิชา ค้าขายน้ำเมา
5. วิสวณิชา ค้าขายยาพิษ (พ.ศ. หน้า 233)

มรรคมืองค์ 8 ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ เรียกเต็มว่า “อริยอัฏฐังคิกมรรค” ได้แก่ 1. สัมมาทิฐิ
เห็นชอบ 2. สัมมาสังกัปปะ ดำริชอบ 3. สัมมาวาจา เจรจาชอบ 4. สัมมากัมมันตะ ทำการชอบ
5. สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ 6. สัมมาวายามะ เพียรชอบ 7. สัมมาสติ ระลึกรู้ชอบ
8. สัมมาสมาธิ ตั้งจิตมั่นชอบ (พ.ศ. หน้า 215)

มิจฉัตตะ 10 ภาวะที่ผิด ความเป็นสิ่งที่ผิด ได้แก่ 1. มิจฉาทิฎฐิ (เห็นผิด ได้แก่ ความเห็นผิดจากคลอง
ธรรมตามหลักกุศลกรรมบถ และความเห็นที่ไม่นำไปสู่ความพ้นทุกข์) 2. มิจฉาสังกัปปะ (ดำริผิด
ได้แก่ ความดำริที่เป็นอกุศลทั้งหลาย ตรงข้ามจากสัมมาสังกัปปะ) 3. มิจฉาวาจา (วาจาผิด ได้แก่
วจีทุจริต 4) 4. มิจฉากัมมันตะ (กระทำผิด ได้แก่ กายทุจริต 3) 5. มิจฉาอาชีวะ (เลี้ยงชีพผิด
ได้แก่ เลี้ยงชีพในทางทุจริต) 6. มิจฉาวายามะ (พยายามผิด ได้แก่ ความเพียรตรงข้ามกับ
สัมมาวายามะ) 7. มิจฉาสติ (ระลึกผิด ได้แก่ ความระลึกถึงเรื่องราวที่ล่วงแล้ว เช่น ระลึกถึงการได้
ทรัพย์ การได้ยศ เป็นต้น ในทางอกุศล อันจัดเป็นสติเทียม) เป็นเหตุชักนำให้เกิดกิเลส มีโลภะ
มานะ อสสา มัจฉริยะ เป็นต้น 8. มิจฉาสมาธิ (ตั้งใจผิด ได้แก่ ตั้งจิตเพ่งเล็ง จดจ่อปักใจแน่วแนใน
กามราคะพยาบาท เป็นต้น หรือเจริญสมาธิแล้ว หลงเพลิน ติดหมกมุ่น ตลอดจนนำไปใช้ผิดทาง
ไม่เป็นไปเพื่อญาณทัสสนะ และความหลุดพ้น) 9. มิจฉาญาณ (รู้ผิด ได้แก่ ความหลงผิดที่
แสดงออกในการคิดอุปายทำความชั่วและในการพิจารณาทบทวน ว่าความชั่วนั้น ๆ ตนกระทำได้
อย่างดีแล้ว เป็นต้น) 10. มิจฉาวิมุตติ (พ้นผิด ได้แก่ ยังไม่ถึงวิมุตติ สำคัญว่าถึงวิมุตติ หรือสำคัญ
ผิดในสิ่งที่มีใช้วิมุตติ) (พ.ศ. หน้า 322)

มิตรปฏิรูป คนเทียมมิตร มิตรเทียม มิใช่มิตรแท้ มี 4 พวก ได้แก่

1. คนปกอลอก มีลักษณะ 4 คือ 1.1 คิดเอาได้ฝ่ายเดียว 1.2 ยอมเสียแต่น้อย
โดยหวังจะเอาให้มาก 1.3 ตัวเองมีภัย จึงมาทำกิจของเพื่อน 1.4 คบเพื่อนเพราะ
เห็นแก่ประโยชน์ของตัวเอง
2. คนดีแต่พูด มีลักษณะ 4 คือ 2.1 ดีแต่ยกเรื่องที่ผ่านมาแล้วมาปราศรัย 2.2 ดีแต่
อ้างสิ่งที่ยังมีดี แต่อ้างสิ่งที่ยังไม่มีมาปราศรัย 2.3 สงเคราะห์ด้วยสิ่งที่ไร้ประโยชน์
2.4 เมื่อเพื่อนมีกิจอ้างแต่เหตุขัดข้อง
3. คนหัวประจบมีลักษณะ 4 คือ 3.1 จะทำชั่วก็คล้อยตาม 3.2 จะทำดีก็คล้อยตาม
3.3 ต่อหน้าสรรเสริญ 3.4 ลับหลังนินทา
4. คนชวนฉิบหายมีลักษณะ 4 4.1 คอยเป็นเพื่อนดื่มน้ำเมา 4.2 คอยเป็นเพื่อนเที่ยว
กลางคืน 4.3 คอยเป็นเพื่อนเที่ยวดูการเล่น 4.4 คอยเป็นเพื่อนไปเล่นการพนัน (พ.ศ. หน้า
154 – 155)

มิตรน้ำใจ 1. เพื่อนมีทุกข์พลอยทุกข์ด้วย 2. เพื่อนมีสุขพลอยดีใจ 3. เขาติเตียนเพื่อน ช่วยยับยั้งแก้ไขให้ 4. เขาสรรเสริญเพื่อน ช่วยพูดเสริมสนับสนุน (พ.ศ. หน้า 234)

รูป 1. สิ่งที่ต้องสลายไปเพราะปัจจัยต่าง ๆ อันขัดแย้ง สิ่งที่เป็นรูปร่างพร้อมทั้งลักษณะอาการของมัน ส่วนร่างกาย จำแนกเป็น 28 คือ มหาภูตรูป หรือธาตุ 4 และอุปาทายรูป 2. อารมณ์ที่รู้ได้ด้วยจักขุ สิ่งที่ปรากฏแก่ตา ข้อ 1 ในอารมณ์ 6 หรืออายตนะภายนอก 3. ลักษณะนามใช้เรียกพระภิกษุสามเณร เช่น ภิกษุรูปหนึ่ง (พ.ศ. หน้า 253)

วิญญะ 3 หรือไตรวิญญ์ การวนเวียน การเวียนเกิด เวียนตาย การเวียนว่ายตายเกิด ความเวียนเกิด หรือวนเวียนด้วยอำนาจกิเลส กรรม และวิบาก เช่น กิเลสเกิดขึ้นแล้วให้ทำกรรม เมื่อทำกรรมแล้วย่อมได้ผลของกรรม เมื่อได้รับผลของกรรมแล้ว กิเลสก็เกิดอีกแล้ว ทำกรรมแล้วเสวยผลกรรม หมุนเวียนต่อไป (พ.ศ. หน้า 266)

วาสนา อาการกายวาจา ที่เป็นลักษณะพิเศษของบุคคล ซึ่งเกิดจากกิเลสบางอย่าง และได้สั่งสมอบรมมาเป็นเวลานานจนเคยชินติดเป็นพื้นประจำตัว แม้จะละกิเลสได้แล้ว แต่ก็อาจจะละอาการกายวาจาที่เคยชินไม่ได้ เช่น คำพูดติดปาก อาการเดินที่เร็วหรือเดินตัวมเตี้ยม เป็นต้น ท่านขยายความว่า วาสนา ที่เป็นกุศลก็มี เป็นอกุศลก็มี เป็นอัพยาทุกต คือ เป็นกลาง ๆ ไม่ดีไม่ชั่วก็มี ที่เป็นกุศลกับอัพยาทุกตนั้นไม่ต้องละ แต่ที่เป็นอกุศลซึ่งควรละนั้น แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่จะเป็นเหตุให้เข้าถึงอภัยกับส่วนที่เป็นเหตุให้เกิดอาการแสดงออกทางกายวาจาแปลก ๆ ต่าง ๆ ส่วนแรก พระอรหันต์ทุกองค์ละได้ แต่ส่วนหลังพระพุทธเจ้าเท่านั้นละได้ พระอรหันต์อื่นละไม่ได้ จึงมีคำกล่าวว่าพระพุทธเจ้าเท่านั้นละกิเลสทั้งหมดได้ พร้อมทั้งวาสนา; ในภาษาไทย คำว่าวาสนามีความหมายเพี้ยนไป กลายเป็นอำนาจบุญเก่า หรือกุศลที่ทำให้ได้รับลาภยศ (ไม่มีใน พ.ศ. ฉบับที่พิมพ์เป็นเล่ม แต่ค้นได้จากแผ่นซีดีรอม พ.ศ. ของสมาคมศิษย์เก่ามหาจุฬาฯ)

วิตก ความตรึก ตริ กายยกจิตขึ้นสู่อารมณ์ การคิด ความดำริ “ไทยใช้ว่าเป็นห่วงกังวล” แบ่งออกเป็นกุศลวิตก 3 และอกุศลวิตก 3 (พ.ศ. หน้า 273)

วิบัติ 4 ความบกพร่องแห่งองค์ประกอบต่าง ๆ ซึ่งไม่อำนวยแก่การที่กรรมดีจะปรากฏผล แต่กลับเปิดช่องให้กรรมชั่วแสดงผล พุทธสัน ๆ ว่าส่วนประกอบบกพร่อง เปิดช่องให้กรรมชั่ววิบัติมี 4 คือ 1. คติวิบัติ วิบัติแห่งคติ หรือคติเสีย คือเกิดอยู่ในภพ ภูมิ ถิ่น ประเทศ สภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม ไม่เกื้อกูล ทางดำเนินชีวิต ถิ่นที่ไปไม่อำนวย 2. อุปธิวิบัติ วิบัติแห่งร่างกาย หรือ รูปร่างเสีย เช่น ร่างกายพิการ อ่อนแอ ไม่สวยงาม กิริยาท่าทางน่าเกลียด ไม่ชวนชมตลอดจนสุขภาพที่ไม่ดีเจ็บป่วย มีโรครุม 3. กาลวิบัติ วิบัติแห่งกาลหรือหรือกาลเสีย คือเกิดอยู่ในยุคสมัยที่บ้านเมืองมีภัยพิบัติไม่สงบเรียบร้อย ผู้ปกครองไม่ดี สังคมเสื่อมจากศีลธรรม มากด้วยการเบียดเบียน ยกย่องคนชั่ว ปับคั่นคนดี ตลอดจนทำอะไรไม่ถูกกาลเวลา ไม่ถูกจังหวะ 4. ปโยควิบัติ วิบัติแห่งการประกอบ หรือกิจการเสีย เช่น ผักไผ่ในกิจการหรือเรื่องราวที่ผิด ทำการไม่ตรงตามความถนัดความสามารถ ใช้ความเพียรไม่ถูกต้อง ทำการครั้ง ๆ กลาง ๆ เป็นต้น (พ.ศ. หน้า 160- 161)

วิปัสสนาญาณ 9 ญาณในวิปัสสนา ญาณที่นับเข้าในวิปัสสนา เป็นความรู้ที่ทำให้เกิดความเห็นแจ้ง เข้าใจ สภาวะของสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง ได้แก่ 1. อุทัพพยานูปัสสนาญาณ คือ ญาณอันตามเห็น ความเกิดและดับของเบญจขันธ์ 2. กังคานูปัสสนาญาณ คือ ญาณอันตามเห็นความสลาย เมื่อ เกิดดับก็ค้ำนึ่งเด่นชัด ในส่วนดับของสังขารทั้งหลาย ต้องแตกสลายทั้งหมด 3. ภยตูปุฏฐานญาณ คือ ญาณอันมองเห็นสังขาร ปรากฏเป็นของน่ากลัว 4. อาทีนวานูปัสสนาญาณ คือ ญาณอันค้ำนึ่ง เห็นโทษของสังขารทั้งหลาย ว่าเป็นโทษบกพร่องเป็นทุกข์ 5. นิพพิทานูปัสสนาญาณ คือ ญาณ อันค้ำนึ่งเห็นความหน่ายของสังขาร ไม่เพลินเพลิน ติดใจ 6. มุญจิตุกัมยตาญาณ คือ ญาณอัน ค้ำนึ่งด้วย ใคร่พ้นไปเสีย คือ หน่ายสังขารทั้งหลาย ประารถนาที่จะพ้นไปเสีย 7. ปฏิสังขานู ปัสสนาญาณ คือ ญาณอันค้ำนึ่งพิจารณาหาทาง เมื่อต้องการจะพ้นไปเสีย เพื่อมองหาอุบายจะ ปลดปล่อยออกไป 8. สังขารุเปกขาณญาณ คือ ญาณอันเป็นไปโดยความเป็นกลางต่อสังขาร คือ พิจารณาสังขารไม่ยินดียินร้ายในสังขารทั้งหลาย 9. สัจจานุโลมิกญาณ หรือ อนุโลมญาณ คือ ญาณอันเป็นไปโดยอนุโลมแก่การหยั่งรู้อริยสัจ แล้วแล้วมรรคญาณให้สำเร็จความเป็นอริยบุคคล ต่อไป (พ.ศ. หน้า 276 – 277)

วิมุตติ 5 ความหลุดพ้น ภาวะไร้กิเลส และไม่มีทุกข์ มี 5 ประการ คือ 1. วิกัมภณวิมุตติ ดับโดยข่มไว้ คือ ดับกิเลส 2. ตทังควิมุตติ ดับกิเลสด้วยธรรมที่เป็นคู่ปรับธรรมที่ตรงกันข้าม 3. สมุจเฉทวิมุตติ ดับด้วยตัดขาด ดับกิเลสเสร็จสิ้นเด็ดขาด 4. ปฏิปัสสัทธิวิมุตติ ดับด้วยสงบระงับ โดยอาศัย โลกุตตรมรรคดับกิเลส 5. นิสรณวิมุตติ ดับด้วยสงบระงับ คือ อาศัยโลกุตตรธรรมดับกิเลส เด็ดขาดเสร็จสิ้น (พ.ศ. หน้า 194)

โลกบาลธรรม ธรรมคุ้มครองโลก ได้แก่ ปกครองควบคุมใจมนุษย์ไว้ให้อยู่ในความดี มิให้ละเมิดศีลธรรม และให้อยู่กันด้วยความเรียบร้อยสงบสุข ไม่เดือดร้อนสับสนวุ่นวาย มี 2 อย่างได้แก่ 1. ทิริ ความอายบาป ละอายใจต่อการทำความชั่ว 2. โอตตปเป ความกลัวบาปเกรงกลัวต่อความชั่ว และผลของกรรมชั่ว (พ.ศ. หน้า 260)

ฤๅษี หมายถึง ผู้แสวงธรรม ได้แก่ นักบวชนอกพระศาสนาซึ่งอยู่ในป่า ชีไพร ผู้แต่งคัมภีร์พระเวท (พ.ศ. หน้า 256)

สติปัฏฐาน 4 ที่ตั้งของสติ การตั้งสติกำหนดพิจารณาสิ่งทั้งหลายให้รู้เห็นตามความเป็นจริง คือ ตามสิ่ง นั้น ๆ มันเป็นของมันเอง มี 4 ประการ คือ

1. กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน (การตั้งสติกำหนดพิจารณากายให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียง กาย ไม่ใช่สัตว์บุคคล ตัวตนเราเขา) ท่านจำแนกวิธีปฏิบัติได้หลายอย่าง คือ อานาปานสติ กำหนดลมหายใจ 1 อิริยาบถ กำหนดรู้ทันอิริยาบถ 1) สัมปชัญญะ สร้างสัมปชัญญะในการกระทำ ความเคลื่อนไหวทุกอย่าง 1) ปฏิกุลมณสิการ พิจารณาส่วนประกอบอันไม่สะอาดทั้งหลายที่ ประชุมเข้าเป็นร่างกายนี้ 1) ธาตุมนสิการ พิจารณาเห็นร่างกายของตน โดยสักว่าเป็นธาตุแต่ละ อย่างๆ

2. เวทนานุปัสสาสนตปิฎกฐาน (การตั้งสติกำหนดพิจารณาเวทนาให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่าเป็นแต่เพียงเวทนา ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา) คือ มีสติรู้ชัดเวทนาอันเป็นสุขก็ดี ทุกข์ก็ดี เฉย ๆ ก็ดี ทั้งที่เป็นสามีสและเป็นนิรามิสตามที่เป็นไปอยู่ขณะนั้น ๆ

3. จิตตานุปัสสนาตปิฎกฐาน (การตั้งสติกำหนดพิจารณาจิต ให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่าเป็นแต่เพียงจิต ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา) คือ มีสติรู้ชัดจิตของตนที่มีราคะ ไม่มีราคะ มีโทสะ ไม่มีโทสะ มีโมหะ ไม่มีโมหะ เศร้าหมองหรือผ่องแผ้ว ฟุ้งซ่านหรือเป็นสมาธิ ฯลฯ อย่างไร ๆ ตามที่เป็นไปอยู่ในขณะนั้น ๆ

4. อัมมานุปัสสนาตปิฎกฐาน (การตั้งสติกำหนดพิจารณาธรรม ให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่าเป็นแต่เพียงธรรม ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนของเรา) คือ มีสติรู้ชัดธรรมทั้งหลาย ได้แก่ นิเวธ 5 ชั้น 5 อายตนะ 12 โพชฌงค์ 7 อริยสัจ 4 ว่าคืออะไร เป็นอย่างไร มีในตนหรือไม่ เกิดขึ้น เจริญบริบูรณ์และดับได้อย่างไร เป็นต้น ตามที่เป็นจริงของมันเป็นอย่างนั้น ๆ (พ.ธ. หน้า 165)

สมณะ หมายถึง ผู้สงบ หมายถึงนักบวชทั่วไป แต่ในพระพุทธศาสนา ท่านให้ความหมายจำเพาะ หมายถึง ผู้ระดับบาป ได้แก่ พระอริยบุคคล และผู้ปฏิบัติเพื่อระงับบาป ได้แก่ ผู้ปฏิบัติธรรมเพื่อเป็น พระอริยบุคคล (พ.ศ. หน้า 299)

สมบัติ 4 คือ ความเพียบพร้อมสมบูรณ์แห่งองค์ประกอบต่าง ๆ ซึ่งช่วยเสริมส่งอำนวยโอกาสให้กรรมดี ปรากฏผล และไม่เปิดช่องให้กรรมชั่วแสดงผล มี 4 อย่าง คือ 1. คติสมบัติ สมบัติแห่งคติ ถึงพร้อมด้วยคติ หรือคติให้ คือ เกิดอยู่ในภพ ภูมิ ถิ่น ประเทศที่เจริญ เหมาะหรือเกื้อกูล ตลอดจน ในระยะสั้นคือ ดำเนินชีวิตหรือไปในถิ่นที่อำนวย 2. อุปธิสมบัติ สมบัติแห่งร่างกาย ถึงพร้อมด้วยร่างกาย คือมีรูปร่างสวย ร่ากายสง่างาม หน้าตาทำทางดี น่ารัก น่านิยมเลื่อมใส สุขภาพดี แข็งแรง 3. กาลสมบัติ สมบัติแห่งกาล ถึงพร้อมด้วยกาลหรือกาลให้ คือ เกิดอยู่ในสมัยที่บ้านเมือง มีความสงบสุข ผู้ปกครองดี ผู้คนมีคุณธรรมยกย่องคนดี ไม่ส่งเสริมคนชั่ว ตลอดจนในระยะเวลานั้น คือ ทำอะไรถูกกาลเวลา ถูกจังหวะ 4. ปโยคสมบัติ สมบัติแห่งการประกอบ ถึงพร้อมด้วยการประกอบกิจ หรือกิจการให้ เช่น ทำเรื่องตรงกับที่เขาต้องการ ทำกิจตรงกับความสามารถของตน ทำการถึงขนาดถูกหลักครบถ้วน ตามเกณฑ์หรือเต็มอัตรา ไม่ใช่ทำครึ่ง ๆ กลาง ๆ หรือเหยาะแหยะ หรือไม่ถูกเรื่องกัน รู้จักจัดทำ รู้จักดำเนินการ (พ.ธ. หน้า 161 – 162)

สมาบัติ ภาวะสงบประณีตซึ่งพึงเข้าถึง; สมาบัติมีหลายอย่าง เช่น ฌานสมาบัติ ผลสมาบัติ อนุปปพวิหารสมาบัติ (พ.ศ. หน้า 303)

สติ ความระลึกได้ นึกได้ ความไม่เผลอ การคุมใจได้กับกิจ หรือคุมจิตใจไว้กับสิ่งที่เกี่ยวข้อง จำการ ที่ทำและคำพูดแม่นยำได้ (พ.ศ. หน้า 327)

สังฆคุณ 9 คุณของพระสงฆ์ 1. พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ปฏิบัติดี 2. เป็นผู้ปฏิบัติตรง 3. เป็นผู้ปฏิบัติถูกทาง 4. เป็นผู้ปฏิบัติสมควร 5. เป็นผู้ควรแก่การคำนับ คือ ควรกับของที่เขา นำมาถวาย 6. เป็นผู้ควรแก่การต้อนรับ 7. เป็นผู้ควรแก่ทักษิณา ควรแก่ของทำบุญ 8. เป็นผู้

ควรแก่การกระทำอันดี คือ ควรแก่การกราบไหว้ 9. เป็นนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก เป็นแหล่งปลูกฝังและเผยแผ่ความดีที่ยอดเยี่ยมของโลก(พ.ร. หน้า 265-266)

สังเวชนียสถาน สถานที่ตั้งแห่งความสังเวท ที่ทำให้เกิดความสังเวท มี 4 คือ 1. ที่พระพุทธเจ้าประสูติ คือ อุทยานลุมพินี ปัจจุบันเรียกลุมพินีหรือรุมมินเด (Lumbini หรือ Rummindai) 2. ที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ คือ ควงโพธิ์ ที่ตำบลพุทธคยา (Buddha Gaya หรือ Bodh – Gaya) 3. ที่พระพุทธเจ้าแสดงปฐมเทศนา คือป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี ปัจจุบันเรียกสารนาถ 4. ที่พระพุทธเจ้าปรินิพพาน คือที่สาละวันทยาน เมืองกุสินารา หรือกุสินคร บัดนี้เรียกกาเซีย (Kasia หรือ Kusinagara) (พ.ศ. หน้า 317)

สันโดษ ความยินดี ความพอใจ ยินดีด้วยปัจจัย 4 คือ ผ่านุ่งห่ม อาหารที่นอนที่นั้ง และยาตามมีตามได้ ยินดีของของตน การมีความสุข ความพอใจด้วยเครื่องเลี้ยงชีพที่หาได้ด้วยเพียรพยายามอันชอบธรรมของตน ไม่โลภ ไม่ริษยาใคร (พ.ศ. หน้า 324)

สันโดษ 3 1. ยถาลาภสันโดษ ยินดีตามที่ได้ คือ ได้สิ่งใดมาด้วยความเพียรของตน ก็พอใจด้วยสิ่งนั้น ไม่ได้เดือดร้อนเพราะของที่ไม่ได้ ไม่เพ่งเล็งอยากได้ของคนอื่นไม่ริษยาเขา 2. ยถาพลสันโดษ คือ ยินดีตามกำลัง คือ พอใจเพียงแค่ว่าพอแก่กำลังร่างกาย สุขภาพ และขอบเขตการใช้สอยของตน ของที่เกินกำลังก็ไม่หวงแหนเสียดยามไม่เก็บไว้ให้เสียเปล่า หรือฝืนใช้ให้เป็นโทษแก่ตน 3. ยถาสารูปสันโดษ ยินดีตามสมควร คือ พอใจตามที่สมควร คือ พอใจตามที่สมควรแก่ภาวะฐานะแนวทางชีวิต และจุดหมายแห่งการบำเพ็ญกิจของตน เช่น ภิกษุพอใจแต่พอเหมาะสมควรกับสมณภาวะ หรือได้ของใช้ที่ไม่เหมาะสมกับตนแต่จะมีประโยชน์แก่ผู้อื่นก็นำไปมอบให้แก่เขา เป็นต้น (พ.ศ. หน้า 324)

สัทธรรม 3 ธรรมอันดี ธรรมที่แท้ ธรรมของสัตบุรุษ หลักหรือแก่นศาสนา มี 3 ประการ ได้แก่

1. ปริยัติสัทธรรม (สัทธรรมคือคำสอนอันจะต้องเล่าเรียน ได้แก่ พุทธพจน์)
2. ปฏิบัติสัทธรรม (สัทธรรมคือสิ่งพึงปฏิบัติ ได้แก่ ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา)
3. ปฏิเวธสัทธรรม (สัทธรรมคือผลอันจะพึงเข้าถึง หรือบรรลุด้วยการปฏิบัติ ได้แก่ มรรค ผล และนิพพาน (พ.ร. หน้า 125)

สัพปุริสธรรม 7 ธรรมของสัตบุรุษ ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ คุณสมบัติของคนดี ธรรมของผู้ดี

1. ฉัมมัญญตา คือ ความรู้จักเหตุ คือ รู้หลักความจริง 2. อัถลัญญตา คือ ความรู้จักผล คือ รู้ความมุ่งหมาย 3. อัตตัญญตา คือ ความรู้จักตน คือ รู้ว่าเรานั้นว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลังความรู้ความสามารถ ความถนัด และคุณธรรม เป็นต้น 4. มัตตัญญตา คือ ความรู้จักประมาณ คือ ความพอดี 5. กาลัญญตา คือ ความรู้จักกาล คือ รู้จักกาลเวลาอันเหมาะสม 6. ปริสัญญตา คือ ความรู้จักบริษัคือรู้จักชุมชนและรู้จักที่ประชุม 7. ปุคคัลญญตา หรือ ปุคคัลปโรปรัญญตา คือ ความรู้จักบุคคล คือความแตกต่างแห่งบุคคล (พ.ร. หน้า 244)

สัมปชัญญะ ความรู้ตัวทั่วพร้อม ความรู้ตระหนักรู้ชัดเข้าใจชัด ซึ่งสิ่งนี้ได้ มักมากู้กับสติ (พ.ศ. หน้า 244)

สาราณียธรรม 6 ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน หลักการอยู่ร่วมกัน เรียกอีกอย่างว่า “สาราณียธรรม” 1. เมตตากายกรรม มีเมตตากายกรรมทั้งต่อหน้าและลับหลัง 2. เมตตาวจีกรรม มีเมตตาวจีกรรมทั้งต่อหน้าและลับหลัง 3. เมตตา มโนกรรม มีเมตตาวจีกรรมทั้งต่อหน้าและลับหลัง 4. สาธารณโมคิ แบ่งปันสิ่งของที่ได้มาไม่หวง แหวน ใช้ผู้เดียว 5. สีลสามัญญตา มีความประพฤติร่วมกันในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้นสิ้นทุกข์หรือขจัดปัญหา 6. ทิฏฐิสามัญญตา มีความเห็นชอบตรงกัน เช่นเดียวกับหมู่คณะ (พ.ธ. หน้า 233-235)

สุข 2 ความสบาย ความสำราญ มี 2 อย่าง ได้แก่ 1. กายิกสุข สุขทางกาย 2. เจตสิกสุข สุขทางใจ อีกหมวดหนึ่งมี 2 คือ 1. สามีสุข สุขอิงอามิส คือ อาศัยกามคุณ 2. นิรามิสสุข สุขไม่อิงอามิส คือ อิงเนกขัมมะ (พ.ศ. หน้า 343)

ศรัทธา ความเชื่อ ความเชื่อถือ ความเชื่อมั่นในสิ่งที่ดีงาม (พ.ศ. หน้า 290)

ศรัทธา 4 ความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล 4 ประการคือ 1. กัมมสัทธา (เชื่อกรรม เชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง คือ เชื่อว่าเมื่อทำอะไรโดยมีเจตนา คือ จงใจทำทั้งที่รู้ ย่อมเป็นกรรม คือ เป็นความชั่ว ความดี มีขึ้นในตน เป็นเหตุปัจจัยก่อให้เกิดผลดีผลร้ายสืบเนื่องต่อไป การกระทำไม่ว่าแง่เปล่า และเชื่อว่าผลที่ต้องการจะสำเร็จได้ด้วยการกระทำ มิใช่ด้วยอำนาจหรืออนาคยโชค เป็นต้น 2. วิปากสัทธา (เชื่อวิปาก เชื่อผลของกรรม เชื่อว่าผลของกรรมมีจริง คือ เชื่อว่ากรรมที่สำเร็จต้องมีผล และผลต้อง มีเหตุ ผลดีเกิดจากกรรมดี และผลชั่วเกิดจากกรรมชั่ว 3. กัมมัสสกตาสัทธา (ความเชื่อที่สัตว์มีกรรมเป็นของตน เชื่อว่าแต่ละคนเป็นเจ้าของจะต้องรับผิดชอบเสวยวิบากเป็นไปตามกรรมของตน 4. ตถาคตโพธิสัทธา (เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า มั่นใจในองค์พระตถาคตว่าทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ ทรงพระคุณทั้ง 9 ประการ ตรัสธรรม บัญญัติวินัยไว้ด้วยดี ทรงเป็นผู้นำทางที่แสดงให้เห็นว่ามนุษย์ คือเราทุกคนนี้ หากฝึกตนด้วยดีก็สามารถเข้าถึงภูมิธรรมสูงสุด บริสุทธิหลุดพ้นได้ดังที่พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญไว้ (พ.ธ. หน้า 164)

สงเคราะห์ การช่วยเหลือ การเอื้อเฟื้อเกื้อกูล (พ.ศ. หน้า 228)

สังคหัตถ์ 4 เรื่องสงเคราะห์กัน คุณธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจของผู้อื่นไว้ได้ หลักการสงเคราะห์ คือ ช่วยเหลือกันยึดเหนี่ยวใจกันไว้ และเป็นเครื่องเกาะกุมประสานโลก ได้แก่ สังคมแห่งหมู่สัตว์ไว้ ดุจสลักเกาะยึดรถที่กำลังแล่นไปให้คงเป็นรถ และวิ่งแล่นไปได้มี 4 อย่างคือ 1. ทาน การแบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน 2. ปิยวาจา พูดจาน่ารัก นานิยมนับถือ 3. อตถจริยา บำเพ็ญประโยชน์ 4. สมานัตตนา ความมีตนเสมอ คือ ทำตัวให้เข้ากันได้ เช่น ไม่ถือตัว ร่วมสุข ร่วมทุกข์กัน เป็นต้น (พ.ศ. หน้า 310)

สัมมัตตะ ความเป็นถูก ภาวะที่ถูก มี 10 อย่าง 8 ข้อต้น ตรงกับองค์มรรคทั้ง 8 ข้อ เพิ่ม 2 ข้อท้าย คือ 9. สัมมาญาณ รู้ชอบได้แก่ผลญาณ และปัจจเวกขณญาณ 10. สัมมาวิมุตติ พ้นชอบได้แก่ อรหัตตผลวิมุตติ; เรียกอีกอย่าง อเสขธรรม 10 (พ.ศ. หน้า 329)

สุจริต 3 ความประพฤติดี ประพฤติชอบตามคลองธรรม มี 3 คือ 1. กายสุจริต ประพฤติชอบทางกาย
2. วาสุจริต ประพฤติชอบทางวาจา 3. มโนสุจริต ประพฤติชอบทางใจ (พ.ศ. หน้า 345)

หิริ ความละอายต่อการทำชั่ว (พ.ศ. หน้า 355)

อกุศลกรรมบถ 10 ทางแห่งอกุศลกรรม ทางความชั่ว กรรมชั่วอันเป็นทางนำไปสู่ความเสื่อม ความทุกข์ หรือทุกข์ 1. ปาณาติบาต การทำชีวิตให้ตกลง 2. อทินนาทาน การถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้ โดย
อาการขโมย ลักทรัพย์ 3. กาเมสุมิฉฉาจาร ความประพฤติผิดทางกาม 4. มุสาวาท การพูดเท็จ
5. ปิสุณวาจา วาจาใส่ร้าย 6. ผรุสวาจา วาจาหยาบ 7. สัมผัปปลาปะ พูดเพ้อเจ้อ 8. อภิฆา
เพ่งเล็งอยากได้ของเขา 9. พยาบาท คิดร้ายผู้อื่น 10. มิจฉาทิฎฐิ เห็นผิดจากคลองธรรม (พ.ศ.
หน้า 279, 309)

อกุศลมูล 3 รากแห่งอกุศล ต้นตอของความชั่ว มี 3 คือ 1. โลภะ (ความอยากได้) 2. โทสะ (ความ
คิดประทุษร้าย) 3. โมหะ (ความหลง) 8 (พ.ศ. หน้า 89)

อคติ 4 ฐานะอันไม่พึงถึง ทางความประพฤติที่ผิด ความไม่เที่ยงธรรม ความลำเอียง มี 4 อย่างคือ
1. ฉันทาคติ (ลำเอียงเพราะชอบ) 2. โทสาคติ (ลำเอียงเพราะชัง) 3. โมหาคติ (ลำเอียงเพราะ
หลง พลาดผิดเพราะเขลา) 4. ภัยาคติ (ลำเอียงเพราะกลัว) (พ.ศ. หน้า 174)

อนัตตา ไม่ใช่อัตตา ไม่ใช่ตัวตน (พ.ศ. หน้า 366)

อบายมุข ช่องทางของความเสื่อม เหตุเครื่องฉิบหาย เหตุย่อยยับแห่งโภคทรัพย์ ทางแห่งความพินาศ
(พ.ศ. หน้า 377)

อบายมุข 4 1. อิตถิธุดะ (เป็นนักเลงหญิง นักเที่ยวผู้หญิง) 2. สุราธุดะ (เป็นนักเลงสุรา นักดื่ม)
3. อักขธุดะ (เป็นนักการพนัน) 4. ปาปมิตตะ (คบคนชั่ว) (พ.ศ. หน้า 377)

อบายมุข 6 1. ติดสุราและของมีนเมา 1.1 ทรัพย์หมดไป ๆ เห็นขัด ๆ 1.2 ก่อการทะเลาะวิวาท
1.3 เป็นบ่อเกิดแห่งโรค 1.4 เสียเกียรติ เสียชื่อเสียง 1.5 ทำให้ไม่รู้อาย 1.6 ทอนกำลังปัญญา
2. ชอบเที่ยวกลางคืน มีโทษ 6 อย่างคือ 2.1 เชื่อว่าไม่รักษาตน 2.2 เชื่อว่าไม่รักษาลูกเมีย 2.3
เชื่อว่าไม่รักษาทรัพย์สมบัติ 2.4 เป็นที่ระแวงสงสัย 2.5 เป็นเป้าให้เขาใส่ความหรือขาลื้อ 2.6
เป็นที่มาของเรื่องเดือดร้อนเป็นอันมาก 3. ชอบเที่ยวดูการละเล่น มีโทษ โดยการทำงานเสื่อมเสีย
เพราะมีใจกังวลคอยคิดจ้อง กับเสียเวลาเมื่อไปดูสิ่งนั้น ๆ ทั้ง 6 กรณี คือ 3.1 ราที่ไหนไปที่นั้น
3.2 – 3.3 ขับร้อง ดนตรี เสดา เพลงเถิดเทิงที่ไหนไปที่นั้น 4. ติดการพนัน มีโทษ 6 คือ 4.1 เมื่อ
ชนะยอมก่อเวร 4.2 เมื่อแพ้ก็เสียดาทรัพย์ที่เสียไป 4.3 ทรัพย์หมดไป ๆ เห็นขัด ๆ 4.4 เข้าที่
ประชุมเขาไม่เชื่อถ้อยคำ 4.5 เป็นที่หมิ่นประมาทของเพื่อนฝูง 4.6 ไม่เป็นที่ พึงประสงค์ของ
ผู้ที่หาคู่ครองให้ลูกของเขา เพราะเห็นว่าจะเลี้ยงลูกเมียไม่ได้ 5. คบ
คนชั่ว มีโทษโดยนำไปกลายเป็นคนชั่วอย่างที่ตนคบทั้ง 6 ประเภท คือ ได้เพื่อนที่จะนำไปให้กลายเป็น
เป็น 5.1 นักการพนัน 5.2 นักเลงหญิง 5.3 นักเลงเหล้า 5.4 นักเลงของปลอม 5.5 นัก
หลอกลวง 5.6 นักเลงหัวไม้ 6. เกียจคร้านการงาน มีโทษโดยทำให้ยกเหตุต่าง ๆ เป็นข้ออ้าง
ผิตเพี้ยน ไม่ทำการงานโภคะใหม่ก็ไม่เกิด โภคะที่มีอยู่ก็หมดสิ้นไป คือ ให้อ้างไปทั้ง 6 กรณีว่า 6.1

- 6.6 หนานัก ร้อนนัก เย็นไปแล้ว ยังเข้านัก หิวนัก อิ่มนัก แล้วไม่ทำงาน (พ.ร. หน้า 176 – 178)

อภิธานิธรรม 7 ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียวมี 7 ประการ ได้แก่ 1. หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ 2. พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจกรรมที่พึงทำ 3. ไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ (อันขัดต่อหลักการเดิม) 4. ท่านเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ ควรเคารพนับถือท่านเหล่านั้น 5. บรรดาบุคคลที่กล่าวหาทั้งหลาย ให้อยู่ดีโดยมิถูกข่มเหง หรืออุครร่า ซื่นใจ 6. เคารพสักการบูชา เจดียหรืออนุสาวรีย์ประจำชาติ 7. จัดให้ความอารักขา คุ่มครอง ป้องกันอันชอบธรรมแก่พระอรหันต์ทั้งหลาย (รวมถึงพระภิกษุ ผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบด้วย) (พ.ร. หน้า 246 – 247)

อธิปไตย 3 ความเป็นใหญ่ มี 3 อย่าง คือ 1. อัตตอธิปไตย ความมีตนเป็นใหญ่ ถือตนเป็นใหญ่ กระทำการด้วยปรารถนาเป็นประมาณ 2. โลกาธิปไตย ความมีโลกเป็นใหญ่ ถือโลกเป็นใหญ่ กระทำการด้วยปรารถนาของโลกรเป็นประมาณ 3. อัมมาธิปไตย ความมีธรรมเป็นใหญ่ ถือธรรมเป็นใหญ่, กระทำการด้วยปรารถนาความถูกต้อง เป็นจริง สมควรตามธรรมเป็นประมาณ (พ.ร. หน้า 127-128)

อริยสัง 4 ความจริงอันประเสริฐ ความจริงของพระอริยะ ความจริงที่ทำให้ผู้เข้าถึงกลายเป็นอริยะมี 4 คือ

1. ทุกข์ (ความทุกข์ สภาพที่ทนได้ยาก สภาวะที่บีบคั้น ขัดแย้ง บกพร่อง ขาดแก่นสารและความเที่ยงแท้ ไม่ให้ความพึงพอใจแท้จริง ได้แก่ ขาด ขรา มรณะ การประจวบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รัก การพลัดพรากจากสิ่งที่รัก ความปรารถนาไม่สมหวัง โดยย่อว่า อุปาทานขันธ 5 เป็นทุกข์
2. ทุกขสมุทัย (เหตุเกิดแห่งทุกข์ สาเหตุให้ทุกข์เกิด ได้แก่ ตัณหา 3 คือ กามตัณหา ภวตัณหา และ วิภวตัณหา) กำจัดอวิชชา สรรกตัณหา สิ้นแล้ว ไม่ถูกย้อม ไม่ติดขัด หลุดพ้น สงบ ปลอดภัย เป็นอิสระ คือ นิพพาน)
3. ทุกขนิโรธ (ความดับทุกข์ ได้แก่ ภาวะที่ตัณหาดับสิ้นไป ภาวะที่เข้าถึงเมื่อกำจัดอวิชชา สรรกตัณหาสิ้นแล้ว ไม่ถูกย้อม ไม่ติดขัด หลุดพ้น สงบ เป็นอิสระ คือ นิพพาน)
4. ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา (ปฏิปทาที่นำไปสู่ความดับแห่งทุกข์ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ได้แก่ อริยอัฐังคิยมรรค หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า มัชฌิมปฏิปทา แปลว่า ทางสายกลาง มรรคมืองค์ 8 นี้ สรุปลงในไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา) (พ.ร. หน้า 181)

อริยอัฐังคิยมรรค ทางสายกลาง มรรคมืองค์ 8 (ศีล สมาธิ ปัญญา) (พ.ร. หน้า 165)

อัญญาณูปกขา เป็นอุเบกขาฝ่ายวิบัติ หมายถึง ความไม่รู้เรื่อง เอยไม่รู้เรื่อง เอยโง่ เอยเมย (พ.ร. หน้า 126)

อตฺตา ตัวตน อาตมฉัน ปุณฺชนยอมนียตมฉันมองเห็นขันธ 5 อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือทั้งหมดเป็นอตฺตา หรือยึดถือว่ามีอตฺตา เนื่องด้วยขันธ (พ.ศ. หน้า 398)

อตฺถะ เรื่องราว ความหมาย ความมุ่งหมาย ประโยชน์ มี 2 ระดับ คือ 1. ทิฏฐิธัมมิกัตถะ ประโยชน์ในชีวิตนี้หรือประโยชน์ในปัจจุบัน เป็นที่มุ่งหมายกันในโลกนี้ ได้แก่ ลาภ ยศ สุข สรรเสริญ รวมถึง

การแสวงหาสิ่งเหล่านี้มาโดยทางที่ชอบธรรม 2. สัมปรายิกัตถะ ประโยชน์เบื้องต้น หรือ ประโยชน์ที่ล้าลึกกว่าที่จะมองเห็นกันเฉพาะหน้า เป็นจุดหมายขั้นสูงขึ้นไป เป็นหลักประกันชีวิต เมื่อละจากโลกนี้ไป 3. ปรมัตถะ ประโยชน์สูงสุด หรือประโยชน์ที่เป็นสาระแท้จริงของชีวิตเป็น จุดหมายสูงสุดหรือที่หมายขั้นสุดท้าย คือ พระนิพพาน อีกประการหนึ่ง หมายถึง 1. อัตตัตถะ ประโยชน์ตน 2. ปรัตถะ ประโยชน์ผู้อื่น 3. อุภยัตถะ ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย (พ.ธ. หน้า 131 – 132)

อายตนะ ที่ต่อ เครื่องติดต่อ แตนต่อความรู้ เครื่องรู้ และสิ่งที่ถูกรู้ เช่น ตาเป็นเครื่องรู้ รูปเป็น สิ่งที่ถูก หูเป็นเครื่องรู้ เสียงเป็นสิ่งที่รู้ เป็นต้น จัดเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. อาตนะภายใน 6 อายตนะภายนอก 6
2. อายตนะภายนอก หมายถึง เครื่องต่อภายนอก สิ่งที่ถูกรู้ มี 6 คือ 2.1 รูป คือ รูป 2.2 สัททนะ คือ เสียง 2.3 คันธะ คือ กลิ่น 2.4 รส คือ รส 2.5 โสณัฐพะพะ คือ สิ่งต้องกาย 2.6 ัมมะ หมายถึง ธรรมารมย์ คือ อารมณ์ที่เกิดกับใจ หรือสิ่งที่ใจรู้ อารมณ์ 6 ก็เรียก (พ.ศ. หน้า 411)

อายตนะภายใน เครื่องต่อภายใน เครื่องรับรู้ มี 6 คือ 1. จักขุ คือ ตา 2. โสตะ คือ หู 3. ชานะ คือ จมูก 4. ชิวหา คือ ลิ้น 5. กาย คือ กาย 6. มโน คือ อินทรีย์ 6 ก็เรียก (พ.ศ. หน้า 411)

อริยวัฑฒิ 5 ความเจริญอย่างประเสริฐ หลักความเจริญของอารยชน มี 5 คือ 1. ศรัทธา ความเชื่อ ความมั่นใจในพระรัตนตรัย ในหลักแห่งความจริง ความดีอันมีเหตุผล 2. ศีล ความประพฤติดี มีวินัย เลี่ยงชั่วสุจริต 3. สุตะ การเล่าเรียน สดับฟัง ศึกษาหาความรู้ 4. จาคะ การเผื่อแผ่ เสียสละ เอื้อเฟื้อ มีน้ำใจช่วยเหลือ ใจกว้าง พร้อมทั้งจะรับฟังและร่วมมือ ไม่คับแคบ เอาแต่ตัว 5. ปัญญา ความรอบรู้ รู้คิด รู้พิจารณา เข้าใจเหตุผล รู้จักโลกและชีวิตตามความเป็นจริง (พ.ธ. หน้า 213)

อิทธิบาท 4 คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย มี 4 ประการ คือ 1. ฉันทะ ความพอใจ คือ ความต้องการที่จะทำไฟใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอแล้วปรารถนาจะทำ ให้ได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไป 2. วิริยะ ความเพียร คือ ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง 3. จิตตะ ความคิด คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตฝึกฝนไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอย 4. วิมังสา ความไตร่ตรอง หรือทดลอง คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณา ใคร่ครวญ ตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อที่ยังหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัดผลคิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง ตัวอย่างเช่น ผู้ทำงานทั่ว ๆ ไปอาจจำสั้น ๆ ว่า รักงาน สู้งาน ใส่ใจงาน และทำงานด้วยปัญญา เป็นต้น (พ.ธ. หน้า 186-187)

อุบาสกธรรม 7 ธรรมที่เป็นไปเพื่อความเจริญของอุบาสก 1. ไม่ขาดการเยี่ยมเยือนพบปะพระภิกษุ 2. ไม่ละเลยการฟังธรรม 3. ศึกษาในอริยศีล 4. มีความเลื่อมใสอย่างมากในพระภิกษุทุกระดับ

5. ไม่พึงธรรมด้วยตั้งใจจะคอยเพ่งโทษติเตียน 6. ไม่แสวงหาบุญนอกหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา 7. กระทำการสนับสนุน คือ ขวนขวายในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา (พ.ธ. หน้า 219 – 220)

อุบาสกธรรม 5 สมบัติของอุบาสก 5 คือ 1. มีศรัทธา 2. มีศีลบริสุทธิ์ 3. ไม่ถือมงคลตื่นข่าว เชื่อกรรม ไม่เชื่อมงคลคือมุ่งหวังผลจากการกระทำ และการงานมิใช่จากโชคลาภ และสิ่งที่ตื่นกันว่าหลังคักดีสิทธิ์ 4. ไม่แสวงหาเขตบุญนอกหลักพระพุทธศาสนา 5. ขวนขวายในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา (พ.ศ. หน้า 300)

อุบาสกธรรม 7 ผู้ใกล้ชิดพระศาสนาอย่างแท้จริง ควรตั้งตนอยู่ในธรรมที่เป็นไปเพื่อความเจริญของอุบาสก มี 7 ประการ ได้แก่ 1. ไม่ขาดการเยี่ยมเยียนพบปะพระภิกษุ 2. ไม่ละเลยการพึงธรรม 3. ศึกษาในอริยสัจ คือ ผูกอบรมตนให้ก้าวหน้าในการปฏิบัติรักษาศีลขั้นสูงขึ้นไป 4. พรั่งพร้อมด้วยความเลื่อมใส ในพระภิกษุทั้งหลายทั้งที่เป็นเถระ นวกะ และปุนกลาง 5. พึงธรรมด้วยความตั้งใจ มิใช่ มาจับผิด 6. ไม่แสวงหาทักษิณภายนอก หลักคำสอนนี้ คือ ไม่แสวงหาเขตบุญนอกหลักพระพุทธศาสนา 7. กระทำความสนับสนุนในพระพุทธศาสนา คือ เอาใจใส่ทำนุบำรุงและช่วยกิจการ (ธรรมบุญชีวิต, หน้า 70 – 70)

อุเบกขา มี 2 ความหมายคือ 1. ความวางใจเป็นกลาง ไม่เอนเอียงด้วยชอบหรือชัง ความวางใจเฉยได้ ไม่ยินดียินร้าย เมื่อใช้ปัญญาพิจารณาเห็นผลอันเกิดขึ้นโดยสมควรแก่เหตุและรู้ว่าพึงปฏิบัติต่อไปตามธรรม หรือตามควรแก่เหตุนั้น 2. ความรู้สึกเฉย ๆ ไม่สุข ไม่ทุกข์ เรียกเต็มว่าอุเบกขาเวทนา (อทุกขมสุข) (พ.ศ. หน้า 426 – 427)

อุปาทาน 4 ความยึดมั่น ความถือมั่นด้วยอำนาจกิเลส ความยึดติดอันเนื่องมาแต่ตัณหา ผูกพันเอาตัวตนเป็นที่ตั้ง 1. กามุปาทาน ความยึดมั่นในกาม คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะที่นำใคร่ นำพอใจ 2. ทิณูปาทาน ความยึดมั่นในทิณฐีหรือทฤษฎี คือ ความเห็น ลัทธิ หรือหลักคำสอนต่าง ๆ 3. สิลัพพตูปาทาน ความยึดมั่นในศีลและพรต คือ หลักความประพฤติ ข้อปฏิบัติ แบบแผนระเบียบวิธี ขนบธรรมเนียมประเพณี ลัทธิพิธีต่าง ๆ กัน ไปอย่างงมงายหรือโดยนิยมน่าหลัง ว่าศักดิ์สิทธิ์ มิได้เป็นไปด้วยความรู้ ความเข้าใจตามหลักความสัมพันธ์แห่งเหตุและผล 4. อัตตาวาทูปาทาน ความยึดมั่นในวาทะว่าตัวตน คือ ความถือหรือสำคัญ หมายอยู่ในภายในว่ามีตัวตน ที่จะได้ จะมีจะเป็น จะสูญสลาย ถูกบีบคั้น ทำลายหรือเป็นเจ้าของ เป็นนายบังคับบัญชาสิ่งต่าง ๆ ได้ ไม่มองเห็นสภาวะของสิ่งทั้งปวง อันรวมทั้งตัวตนว่าเป็นแต่เพียงสิ่งที่ประชุมประกอบกันเข้า เป็นไปตามเหตุปัจจัยทั้งหลายที่มาสัมพันธ์กันล้วน ๆ (พ.ธ. หน้า 187)

อุปนิสัย 4 ธรรมที่พึงพึง หรือธรรมช่วยอุดหนุน 1. สงฺขาเยกัม ปฏิวเสติ พิจารณาแล้วจึงใช้สอยปัจจัย 4 คือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานเภสัช เป็นต้น ที่จำเป็นจะต้องเกี่ยวข้องและมีประโยชน์ 2. สงฺขาเยกัม อธิวาเสติ พิจารณาแล้วอดกลั้นได้แก่ อนิฏฐารมณฺ ์ ต่าง ๆ มีหนาวร้อน และทุกขเวทนา เป็นต้น 3. สงฺขาเยกัม ปริวชเชติ พิจารณาสิ่งที่ เป็นโทษ ก่ออันตรายแก่ร่างกาย และจิตใจแล้ว หลีกเว้น 4. สงฺขาเยกัม ปฏิวินเทติ พิจารณาสิ่งที่ เป็นโทษ ก่ออันตรายเกิดขึ้นแล้ว เช่น

อกุศลวิตก มีกามวิตก พยาบาทวิตก และวิหิงสาวิตก และความชั่วร้ายทั้งหลายแล้วพิจารณาแก้ไข บำบัดหรือจัดให้สิ้นไป (พ.ธ. หน้า 179)

โอดตบปะ ความเกรงกลัวต่อความชั่ว (พ.ศ. หน้า 439)

โอวาท คำกล่าวสอน คำแนะนำ คำตักเตือน โอวาทของพระพุทธเจ้า 3 คือ 1. เว้นจากทุจริต คือ ประพฤติชั่วด้วยกาย วาจา ใจ (ไม่ทำชั่วทั้งปวง) 2. ประกอบสุจริต คือ ประพฤติชอบด้วยกาย วาจา ใจ (ทำแต่ความดี) 3. ทำใจของตนให้หมดจดจากเครื่องเศร้าหมอง โลก โกรธ หลง เป็นต้น (ทำจิตของตนให้สะอาดบริสุทธิ์) (พ.ศ. หน้า 440)

สังคมศาสตร์ การศึกษาความสัมพันธ์ของมนุษย์ โดยใช้กระบวนการวิทยาศาสตร์

สังคมศึกษา การเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนให้อยู่ร่วมในสังคมได้อย่างมีคุณภาพ

คุณธรรม(virtue) และจริยธรรม(moral or morality or ethics) คุณธรรม หมายถึง สภาพคุณงามความดี

จริยธรรมมีความหมายเช่นเดียวกับ**ศีลธรรม** หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติกรรมปฏิบัติความประพฤติหรือหน้าที่ที่ชอบ ที่ควรปฏิบัติในการครองชีวิต ดังนั้นคุณธรรมจริยธรรม จึงหมายถึง สภาพคุณงามความดีที่ประพฤติปฏิบัติหรือหน้าที่ที่ควรปฏิบัติในการครองชีวิต หรือคุณธรรมตามกรอบจริยธรรม ส่วน**ศีลธรรมและจริยธรรม** มีความหมายใกล้เคียงกัน คุณธรรมจะมีความหมายที่เน้นสภาพ ลักษณะ หรือคุณสมบัติที่แสดงออกถึงความดีงาม ส่วนจริยธรรม มีความหมายเน้นที่ความประพฤติหรือการปฏิบัติที่ดีงาม เป็นที่ยอมรับของสังคม นักวิชาการมักใช้คำทั้งสองคำนี้ในความหมายเดียวกันและมักใช้คำสองคำดังกล่าวควบคู่กันไป เป็นคำว่า **คุณธรรมจริยธรรม** ซึ่งรวมความหมายของคุณธรรมและจริยธรรม นั่นคือมีความหมายเน้นทั้งสภาพ ลักษณะหรือคุณสมบัติ และความประพฤติอันดีงาม เป็นที่ยอมรับของสังคม

(โครงการเร่งสร้างคุณลักษณะที่ดีของเด็กและเยาวชนไทย ศูนย์คุณธรรม หน้า 11 -12)

การเมือง ความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจในการจัดระเบียบสังคมเพื่อประโยชน์และความสงบสุขของสังคม มีความสัมพันธ์ต่อกันโดยรวมทั้งหมดในส่วนหนึ่งของชีวิตในพื้นที่หนึ่งที่เกี่ยวข้องกับอำนาจ อำนาจชอบธรรม หรืออิทธิพล และมีความสามารถในการดำเนินการได้

ข้อมูล สิ่งที่ได้รับรู้และยังไม่มีการจัดประมวลให้เป็นระบบ เมื่อจัดระบบแล้วเรียกว่า สารสนเทศ

ค่านิยม การกำหนดคุณค่าและพัฒนาจนเป็นบุคลิกภาพประจำตัว

คุณค่า ลักษณะที่พึงประสงค์ เช่น ความดี ความงาม ความดีเป็นคุณค่าของจริยธรรม ความงามเป็นคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ สิ่งตอบสนองความต้องการได้เป็นสิ่งที่มีความค่า คุณค่าเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ คุณค่าเปลี่ยนแปลงได้ตามเวลา และคุณค่านั้นเปลี่ยนแปลงไปตามวิวัฒนาการของความเจริญ

บทบาท การกระทำที่สังคมคาดหวังตามสถานภาพที่บุคคลครองอยู่

หน้าที่ เป็นความรับผิดชอบทางศีลธรรมของปัจเจกชนซึ่งสังคมยอมรับ

สถานภาพ ตำแหน่งที่แต่ละคนครองอยู่ในสถานที่หนึ่ง ในช่วงเวลาหนึ่ง

บรรทัดฐาน ข้อตกลงของสังคมที่กำหนดให้สมาชิกประพฤติ ปฏิบัติ บางทีเรียกปทัสถาน สามารถใช้บรรทัดฐานของสังคม (social norms) เป็นมาตรฐานความประพฤติในทางจริยธรรมได้ ซึ่งแยกออกเป็น

1. วิถีประชา (folkways) ได้แก่ แบบแผนพฤติกรรมในชีวิตประจำวันที่สังคมยอมรับ และได้ประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมา มักเกี่ยวข้องกับเรื่องการค้าเงินชีวิต และในส่วนที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมจะไม่มีกฎเกณฑ์เคร่งครัดแน่นอนตายตัว
2. กฎศีลธรรมหรือจารีต (mores) เป็นมาตรฐานความประพฤติของสังคมที่มีการกำหนดเกี่ยวกับจริยธรรมที่เข้มข้น ในกรณีมีผู้ฝ่าฝืนอาจมีการลงโทษ แม้ว่าในบางครั้งจะไม่มีลายลักษณ์อักษรก็ตาม เช่น การลวนลามสตรีในชนบท ต้องลงโทษด้วยการเสียผี
3. กฎหมาย (law) เป็นมาตรฐานความประพฤติที่รัฐกำหนดให้สมาชิกของรัฐพึงปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติ และกำหนดวิธีการปฏิบัติการลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืน

สิทธิ ข้อเรียกร้องของปัจเจกชนซึ่งสังคมยอมรับ

สิทธิทางศีลธรรม เป็นข้อเรียกร้องทางศีลธรรมของปัจเจกชนซึ่งสังคมยอมรับ

ประเพณี เป็นความประพฤติของคนหมู่หนึ่ง อยู่ในที่แห่งหนึ่ง ถือเป็นแบบแผนกันมาอย่างเดียวกันและสืบกันมานาน

ประเพณี คือ กิจกรรมที่มีรูปแบบของชุมชนหรือสังคมหนึ่งที่เกิดขึ้นมาด้วยจุดประสงค์ใด จุดประสงค์หนึ่ง และกำหนดการจัดกิจกรรมในช่วงเวลาแน่นอนสม่ำเสมอ กิจกรรมที่เป็นประเพณีอาจมองได้อีกประการหนึ่งว่าเป็นแบบแผนการปฏิบัติของกลุ่มเฉพาะหรือทางศาสนา

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights sinv UDHR) คือการประกาศเจตนารมณ์ ในการร่วมมือระหว่างประเทศที่มีความสำคัญในการวางกรอบเบื้องต้นเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนและเป็นเอกสารหลักด้านสิทธิมนุษยชนฉบับแรก ซึ่งที่ประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ ให้การรับรองตามข้อมติที่ 217 A (III) เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2491 โดยประเทศไทยออกเสียงสนับสนุน

วัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทย เป็นการศึกษา วิเคราะห์เกี่ยวกับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาในเรื่องเกี่ยวกับความเป็นมา ปัจจัยพื้นฐานและผลกระทบจากภายนอกที่มีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย รวมทั้งวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของมนุษยชาติโลก ความสำคัญ และผลกระทบที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคนไทยและมนุษยชาติ ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

สัมมาชีพ การประกอบอาชีพสุจริตและเหมาะสมในสังคม

ประสิทธิภาพ ความสามารถในการทำงานจนสำเร็จ หรือผลการกระทำที่ได้ผลออกมาดีกว่าเดิม รวมทั้งการใช้ทรัพยากรต่างๆ อย่างคุ้มค่า โดยไม่ให้เกิดความสูญเสียเปล่าหรือความสูญเสีย ทรัพยากรต่างๆ พิจารณาได้จากเวลา แรงงาน วัตถุดิบ เครื่องจักร ปริมาณและคุณภาพ ฯลฯ

ประสิทธิผล ระดับความสำเร็จของวัตถุประสงค์ หรือ ผลสำเร็จของงาน

สินค้า หมายความว่าสิ่งของที่สามารถซื้อขาย แลกเปลี่ยน หรือโอนกันได้ ไม่ว่าจะเกิดโดยธรรมชาติหรือเป็นผลิตผลทางการเกษตร รวมตลอดถึงผลิตภัณฑ์ทางหัตถกรรมและอุตสาหกรรม

ภูมิปัญญา ส่วนหนึ่งของประเพณี หรือเป็นกิจกรรมเฉพาะตัวก็ได้ เช่น พิธีถวายสังฆทาน พิธีบวชนาค พิธีบวชลูกแก้ว พิธีขอฝน พิธีไหว้ครู พิธีแต่งงาน

มนุษยชาติ การเกิดเป็นมนุษย์มาจาก มนุษย์ = ผู้มีจิตใจสูง กับชาติ = เกิด โดยปกติหมายถึง มนุษย์ทั่วไป

มรรยาท พฤติกรรมที่สังคมกำหนดว่าควรประพฤติเป็นวัฒนธรรม วัดจากความเหมาะสมและไม่เหมาะสม

ระบบ การนำส่วนต่าง ๆ มาปรับเรียงต่อให้ทำงานประสานต่อเนื่องกันจนดูเป็นสิ่งเดียวกัน

กระบวนการ กรรมวิธีหรือลำดับการกระทำซึ่งดำเนินการต่อเนื่องกันไปจนสำเร็จลง ณ ระดับหนึ่ง

วิเคราะห์ การแยกแยะให้เห็นคุณลักษณะของแต่ละองค์ประกอบ

เศรษฐกิจ ความรู้เกี่ยวกับการกิน การอยู่ของมนุษย์ในสังคม ว่าด้วยทรัพยากรที่มีจำกัดการผลิต การกระจายผลผลิต และการบริโภค

สหกรณ์ แปลว่าการทำงานร่วมกัน การทำงานร่วมกันนี้ลึกซึ้งมาก เพราะว่าต้องร่วมมือกันในทุกด้าน ทั้งในด้านงานที่ทำด้วยร่างกาย ทั้งในด้านงานที่ทำด้วยสมอง และงานการที่ทำด้วยใจ ทุกอย่างนี้ขาดไม่ได้ต้องพร้อม (พระราชดำรัสพระราชทานแก่ผู้นำสหกรณ์การเกษตร สหกรณ์นิคมและสหกรณ์ประมงทั่วประเทศ ณ ศาลาดุสิตดาลัย 11 พฤษภาคม 2526)

ทรัพย์สินทางปัญญา หมายถึง ผลงานอันเกิดจากการประดิษฐ์คิดค้น หรือสร้างสรรค์ของมนุษย์ ซึ่งเน้นที่ผลผลิตของสติปัญญาและความชำนาญ โดยไม่คำนึงถึงชนิด ของการสร้างสรรค์หรือวิธีการในการแสดงออก ทรัพย์สินทางปัญญา อาจเป็นสิ่งที่จับต้องได้ เช่นสินค้า ต่าง ๆ หรือ เป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้ เช่น บริการ แนวความคิด กรรมวิธีและทฤษฎีต่าง ๆ เป็นต้น ทรัพย์สินทางปัญญามี 2 ประเภท ทรัพย์สินทางอุตสาหกรรม (Industrial property) และลิขสิทธิ์ (Copyright)

1. **ทรัพย์สินทางอุตสาหกรรม** มีสิทธิบัตร แบบผังภูมิของวงจรรวม เครื่องหมายการค้า ความลับทางการค้า ชื่อทางการค้า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หมายความว่า ชื่อ สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์ และสามารถบ่งบอกว่าสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้นเป็น สินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าว

2. **ลิขสิทธิ์** คือ งานหรือความคิดสร้างสรรค์ในสาขาวรรณกรรม ศิลปกรรม ดนตรีกรรม งานภาพยนตร์ หรืองานอื่นใดในแผนกวรรณคดี หรือแผนกศิลปะ แผนกวิทยาศาสตร์ ลิขสิทธิ์ยังรวมถึงสิทธิข้างเคียง (Neighbouring Right)

เหตุ ภาวะเงื่อนไขที่จำเป็นที่ทำให้สิ่งหนึ่งเกิดขึ้นตามมา เรียกว่า ผล

เหตุการณ์ ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น

อำนาจ ความสามารถในการบีบบังคับให้สิ่งหนึ่ง (คนหนึ่ง...) กระทำตามที่ปรารถนา

อิทธิพล อำนาจบังคับที่ก่อให้เกิดความสำเร็จในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

เอกลักษณ์ ลักษณะที่มีความเป็นหนึ่งเดียว ไม่มีที่ใดเหมือน

ตำนาน เป็นเรื่องเล่าต่อกันมาและถูกบันทึกขึ้นภายหลัง

พงศาวดาร คือ การบันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามลำดับเวลา ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องราวที่กับพระมหากษัตริย์ และราชสำนัก

อดีต คือ เวลาที่ล่วงมาแล้ว ความสำคัญของอดีต คือ อดีตจะครอบงำความคิดและความรู้ของเราอย่างกว้างขวางลึกซึ้ง อดีตที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มคน/ความสำคัญที่มีต่อเหตุการณ์และกลุ่มคนจะถูกนำมาเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน

นักประวัติศาสตร์ เป็นผู้บันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ผู้สร้างประวัติศาสตร์ขึ้นจากหลักฐานประเภทต่าง ๆ ตามจุดมุ่งหมายและวิธีการคิด ซึ่งงานเขียนอาจนำไปสู่การเป็นวิชาประวัติศาสตร์ได้ในที่สุด

ความมุ่งหมายในการเขียนประวัติศาสตร์

- นักประวัติศาสตร์รุ่นเก่า มุ่งสู่การรวมชาติ/รับใช้การเมือง
- นักประวัติศาสตร์รุ่นใหม่ มุ่งที่จะหาความจริง (truth) จากอดีตและตีความโดยปราศจากอคติ (bias)

หลักฐานประเภท ต่าง ๆ จะให้ข้อเท็จจริงบางประการ ซึ่งจะนำไปสู่ความจริงในที่สุดโดยมีวิธีการแบ่งประเภทของหลักฐานหลายแบบ เช่น หลักฐานสมัยก่อนประวัติศาสตร์และหลักฐานสมัยประวัติศาสตร์แบบหนึ่ง หลักฐานประเภทลายลักษณ์อักษรและหลักฐานที่ไม่ใช่ลายลักษณ์อักษรแบบหนึ่ง หรือหลักฐานขั้นต้นและหลักฐานขั้นรอง (หรือหลักฐานชั้นที่หนึ่ง ชั้นที่สอง ชั้นที่สาม) อีกแบบหนึ่ง หลักฐานที่จะถูกประเมินว่าน่าเชื่อถือที่สุด คือ หลักฐานที่เกิดร่วมสมัยหรือเกิดโดยผู้ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์นั้น ๆ แต่กระนั้นนักประวัติศาสตร์ก็ต้องวิเคราะห์ทั้งภายในและภายนอกก่อนด้วยเช่นกัน เนื่องจากผู้ที่อยู่ร่วมสมัยก็ย่อมมีจุดมุ่งหมายส่วนตัวในการบันทึก ซึ่งอาจทำให้เลือกบันทึกเฉพาะเรื่องบางเรื่องเท่านั้น

อคติ คือ ความลำเอียง ไม่ตรงตามความเป็นจริง เป็นธรรมชาติของมนุษย์ทุกคน ซึ่งผู้ที่เป็นนักประวัติศาสตร์จะต้องตระหนักและควบคุมให้ได้

ความเป็นกลาง คือ การมองด้วยปราศจากความรู้สึกอคติจะเกิดขึ้นได้หากเข้าใจธรรมชาติของหลักฐานแต่ละประเภท เข้าใจปรัชญาและวิธีการทางประวัติศาสตร์ เข้าใจจุดมุ่งหมายของผู้เรียน ผู้บันทึกประวัติศาสตร์ (นั่นคือ เข้าใจว่าบันทึกเพื่ออะไร เพราะเหตุใด)

ความจริงแท้ (real truth) คือ ความจริงที่คงอยู่แน่นอนนิรันดร์ เป็นจุดหมายสูงสุดที่นักประวัติศาสตร์

มุ่งแสวงหาซึ่งจะต้องอาศัยความเข้าใจและความจริงที่อยู่เบื้องหลังการเกิดพฤติกรรมและเหตุการณ์ต่าง ๆ (ที่มนุษย์เป็นผู้สร้าง) ซึ่งการแสวงหาความจริงแท้ ต้องอาศัยความสมบูรณ์ของหลักฐานและกระบวนการทางประวัติศาสตร์ที่ละเอียด ถี่ถ้วน กินเวลายาวนาน แต่นั่นคือ ภาระหน้าที่ของนักประวัติศาสตร์

ผู้สอนวิชาประวัติศาสตร์ คือ ผู้นำความรู้ทางประวัติศาสตร์มาพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความรู้ เจตคติและทักษะในการใช้กระบวนการวิทยาศาสตร์ในการแสวงหาความจริงและความจริงแท้จะต้องศึกษาผลงานของนักประวัติศาสตร์และเลือกเนื้อหาประวัติศาสตร์ที่เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน โดยต้องเป็นไปตามจุดประสงค์ของหลักสูตรและสอดคล้องธรรมชาติของประวัติศาสตร์

เวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ เป็นการศึกษาเรื่องการนับเวลา และการแบ่งช่วงเวลาตามระบบต่าง ๆ ทั้งแบบไทยสากล ศักราชที่สำคัญ ๆ ในภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก และการแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะพื้นฐานสำหรับการศึกษาหลักฐานทางประวัติศาสตร์สามารถเข้าเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่สัมพันธ์กับอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ตระหนักถึงความสำคัญในความต่อเนื่องของเวลา อิทธิพลและความสำคัญของเวลาที่มีต่อวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์

วิธีการทางประวัติศาสตร์ หมายถึงกระบวนการในการแสวงหาข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ ซึ่งเกิดจากวิธีวิจัยเอกสารและหลักฐานประกอบอื่น ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งองค์ความรู้ใหม่ทางประวัติศาสตร์บนพื้นฐานของความเป็นเหตุเป็นผล และการวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบประกอบด้วยขั้นตอนต่อไปนี้

หนึ่ง การกำหนดเป้าหมายหรือประเด็นคำถามที่ต้องการศึกษา แสวงหาคำตอบด้วยเหตุ และผล (ศึกษาอะไร ช่วงเวลาไหน สมัยใด และเพราะเหตุใด)

สอง การค้นหาและรวบรวมหลักฐานประเภทต่าง ๆ ทั้งที่เป็นลายลักษณ์อักษร และไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งได้แก่ วัตถุโบราณ ร่องรอยถิ่นที่อยู่อาศัยหรือการดำเนินชีวิต

สาม การวิเคราะห์หลักฐาน (การตรวจสอบ การประเมินความน่าเชื่อถือ การประเมินคุณค่าของหลักฐาน) การตีความหลักฐานอย่างเป็นเหตุเป็นผล ความเป็นกลาง และปราศจากอคติ

สี่ การสรุปข้อเท็จจริงเพื่อตอบคำถาม ด้วยการเลือกสรรข้อเท็จจริงจากหลักฐานอย่างเคร่งครัด โดยไม่ใช้ค่านิยมของตนเองไปตัดสินพฤติกรรมของคนในอดีต โดยพยายามเข้าใจความคิดของคนในยุคนั้นหรือนำตัวเข้าไปอยู่ในยุคสมัยที่ตนศึกษา

ห้า การนำเสนอเรื่องที่ศึกษาและอธิบายได้อย่างสมเหตุสมผล โดยใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย มีความต่อเนื่อง น่าสนใจ ตลอดจนมีการอ้างอิงข้อเท็จจริง เพื่อให้ได้งานทางประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่าและมีความหมาย

พัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตถึงปัจจุบัน เป็นการศึกษาเรื่องราวของสังคม มนุษย์ในบริบทของเวลาและสถานที่ โดยทั่วไปจะแยกเรื่องศึกษาออกเป็นด้านต่าง ๆ ได้แก่ การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยี และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยกำหนดขอบเขตการศึกษาในกลุ่มสังคม มนุษย์กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เช่น ในท้องถิ่น/ประเทศ/ภูมิภาค/โลก โดยมุ่งศึกษาว่าสังคมนั้น ๆ ได้เปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาตามลำดับเวลาได้อย่างไร เพราะเหตุใด จึงเกิดความเปลี่ยนแปลงมีปัจจัยใดบ้าง ทั้งทางด้านภูมิศาสตร์และปัจจัยแวดล้อมทางสังคม ที่มีผลต่อ

พัฒนาการหรือการสร้างสรรค์วัฒนธรรม และผลกระทบของการสร้างสรรค์ของมนุษย์ในด้านต่าง ๆ เป็นอย่างไร ทั้งนี้เพื่อให้เข้าใจอดีตของสังคมมนุษย์ในมิติของเวลาและความต่อเนื่อง

ภูมิศาสตร์ เป็นคำที่มาจากภาษากรีก (Geography) หมายถึงการพรรณาลักษณะของโลกเป็นศาสตร์ทางพื้นที่ เป็นความรู้ที่ว่าด้วยปฏิสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ในขอบเขตหนึ่ง

ลักษณะทางกายภาพ ของภูมิศาสตร์ หมายถึง ลักษณะที่มองเห็นเป็นรูปร่าง รูปทรง โดยสามารถมองเห็นและวิเคราะห์ไปถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับลักษณะของธรณีสัณฐานวิทยา ภูมิอากาศวิทยา ภูมิศาสตร์ดิน ชีวภูมิศาสตร์พืช ภูมิศาสตร์สัตว์ ภูมิศาสตร์สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เป็นต้น

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน หมายถึงวิธีการศึกษา หรือวิธีการวิเคราะห์ พิจารณาสำหรับศาสตร์ทางภูมิศาสตร์ได้ใช้สำหรับการศึกษาพิจารณา คติวิเคราะห์ สังเคราะห์ถึงสิ่งต่าง ๆ ที่มีผลต่อกันระหว่างสิ่งแวดล้อมกับมนุษย์ (Environment) ทางกายภาพ ด้วยวิธีการศึกษา พิจารณาถึงความแตกต่าง ความเหมือนระหว่างพื้นที่หนึ่งๆ กับอีกพื้นที่หนึ่ง หรือระหว่างภูมิภาคหนึ่งกับภูมิภาคหนึ่ง โดยพยายามอธิบายถึงความแตกต่าง ความเหมือน รูปแบบของภูมิภาค และพยายามขีดเส้นสมมุติ แบ่งภูมิภาคเพื่อพิจารณาวิเคราะห์ ดูสัมพันธ์ภาพของภูมิภาคเหล่านั้นว่าเป็นอย่างไรร

ภูมิศาสตร์ คือ ภาพปฏิสัมพันธ์ของธรรมชาติ มนุษย์ และวัฒนธรรม รูปแบบต่าง ๆ ถ้าพิจารณาเฉพาะปัจจัยทางธรรมชาติ จะเป็น**ภูมิศาสตร์กายภาพ** (Physical Geography) ถ้าพิจารณาเฉพาะปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ เช่น ประชากร วิถีชีวิต ศาสนา ความเชื่อ การเดินทาง การอพยพจะเป็น**ภูมิศาสตร์มนุษย์** (Human Geography) ถ้าพิจารณาเฉพาะปัจจัยที่เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น การตั้งถิ่นฐาน การคมนาคม การค้า การเมือง จะเป็น**ภูมิศาสตร์วัฒนธรรม** (Cultural Geography)

ภูมิอากาศ คือ ภาพปฏิสัมพันธ์ขององค์ประกอบอุตุนิยมวิทยา รูปแบบต่าง ๆ เช่น ภูมิอากาศ แบบร้อนชื้น ภูมิอากาศแบบอบอุ่นชื้น ภูมิอากาศแบบร้อนแห้งแล้ง ฯลฯ

ภูมิประเทศ คือ ภาพปฏิสัมพันธ์ขององค์ประกอบแผ่นดิน เช่น หิน ดิน ความต่างระดับ ทำให้เกิดภาพลักษณะรูปแบบต่าง ๆ เช่น พื้นที่แบบภูเขา พื้นที่ราบลาดเชิงเขา พื้นที่ราบ พื้นที่ลุ่ม ฯลฯ

ภูมิพฤษ คือ ภาพปฏิสัมพันธ์ของพืชพรรณ อากาศ ภูมิประเทศ ดิน สัตว์ป่า ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ป่าดิบ ป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณ ป่าทุ่งหญ้า ฯลฯ

ภูมิธรณี คือ ภาพปฏิสัมพันธ์ของแร่ หิน โครงสร้างทางธรณี ทำให้เกิดรูปแบบทางธรณีชนิดต่าง ๆ เช่น ภูเขาแบบทิว ภูเขาแบบยกตัว ที่ราบน้ำท่วมถึง ชายฝั่งแบบยุบตัว ฯลฯ

ภูมิปฐพี คือ ภาพปฏิสัมพันธ์ของแร่ หิน ภูมิประเทศลักษณะอากาศ พืชพรรณ ทำให้เกิดดินรูปแบบต่าง ๆ เช่น แดนดินดำ มอดินแดง ดินทรายจัด ดินกรด ดินเค็ม ดินพรุ ฯลฯ

ภูมิอุทก คือ ภาพปฏิสัมพันธ์ของแผ่นดิน ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ภูมิธรณี พืชพรรณ ทำให้เกิดรูปแบบแหล่งน้ำชนิดต่าง ๆ เช่น แม่น้ำ ลำคลอง ห้วย หนอง บึง ทะเล ทะเลสาบ มหาสมุทร

น้ำใต้ดิน

น้ำบาดาล ฯลฯ

ภูมิดาราศาสตร์ คือ ภาพปฏิสัมพันธ์ของดวงดาว กลุ่มดาว เวลา การเคลื่อนการโคจรของ ดาวฤกษ์ ดาวเคราะห์ ทำให้เกิดรูปแบบปรากฏการณ์ต่าง ๆ เช่น การเกิดกลางวันกลางคืน ข้างขึ้น-ข้างแรม สุริยุปราคา ตะวันอ้อมเหนือ ตะวันอ้อมใต้ ฯลฯ

ภัยพิบัติ เหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดความเสียหายและสูญเสียอย่างรุนแรง เกิดขึ้นจากภัยธรรมชาติและกระทำของมนุษย์ จนชุมชนหรือสังคมที่เผชิญปัญหาไม่อาจรับมือ เช่นดินถล่ม สึนามิ ไฟป่า ฯลฯ

แหล่งภูมิศาสตร์ หมายความว่า พื้นที่ของประเทศ เขต ภูมิภาคและท้องถิ่น และให้หมายความรวมถึง ทะเล ทะเลสาบ แม่น้ำ ลำน้ำ เกาะ ภูเขา หรือพื้นที่อื่นทำนองเดียวกันด้วย

เทคนิคทางภูมิศาสตร์ หมายถึง แผนที่ แผนภูมิ แผนภาพ และกราฟ ภาพถ่ายทางอากาศ และภาพถ่ายจากดาวเทียม เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ สื่อที่สามารถค้นข้อมูลทางภูมิศาสตร์ได้

มิติทางพื้นที่ หมายถึง การวิเคราะห์ พิจารณาในเรื่องขององค์ประกอบทางภูมิศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับเวลา สถานที่ ปัจจัยแวดล้อม และการกระจายของพื้นที่ในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งความกว้าง ยาว สูง ตามขอบเขตที่กำหนด หรือสมมุติพื้นที่ขึ้นมาพิจารณา

การศึกษารูปแบบทางพื้นที่ หมายถึง การศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับพื้นที่หรือมิติทางพื้นที่ของ สังคมมนุษย์ ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ มีการใช้และกำหนดหน่วยเชิงพื้นที่ ที่ชัดเจน มีการอาศัยเส้นที่เราสมมุติขึ้น อาศัยหน่วยต่าง ๆ ขึ้นมากำหนดขอบเขต ซึ่งมีองค์ประกอบลักษณะทางกายภาพ ทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง และลักษณะทางพัฒนาการของมนุษย์ที่เด่นชัด สอดคล้องกันเป็นพื้นฐานในการศึกษา แสวงหาข้อมูล

ภูมิศาสตร์กายภาพ หมายถึง ศาสตร์ที่ศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับระบบธรรมชาติ ถึงความเป็นมา ความเปลี่ยนแปลง และพัฒนาการไปตามยุคสมัย โดยมีขอบเขตที่กล่าวถึง ลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศ ภูมิปฐพี (ดิน) ภูมิอากาศ (ลมฟ้าอากาศ บรรยากาศ) และภูมิพฤกษ (พืชพรรณ ป่าไม้ ธรรมชาติ) รวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติที่มีผลต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของมนุษย์

สิ่งแวดล้อม สิ่งที่อยู่รอบ ๆ สิ่งใดสิ่งหนึ่งและมีอิทธิพลต่อสิ่งนั้น อาทิ อากาศ น้ำ ดิน ต้นไม้ สัตว์ ซึ่งสามารถถูกทำลายได้โดยการขาดความระมัดระวัง

สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่าง ยกเว้นตัวมนุษย์และผลงาน และมนุษย์ สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ได้แก่ ภูมิอากาศ ดิน พืชพรรณ สัตว์ป่า ธรณีสัณฐาน (ภูเขาและที่ราบ) บรรยากาศ มหาสมุทร แร่ธาตุ และน้ำ

อนุรักษ์ การรักษา จัดการ ดูแลทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม หรือการรักษาป้องกันบางสิ่งไม่ให้เปลี่ยนแปลง สูญหายหรือถูกทำลาย

ภูมิศาสตร์มนุษย์ และสิ่งแวดล้อม หมายถึง ศาสตร์ที่ศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับมนุษย์ วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ กิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม สิ่งแวดล้อมด้านสังคมทั้งในเมืองและท้องถิ่น

การเปลี่ยนแปลงทางสิ่งแวดล้อม สาเหตุและผลกระทบที่มีต่อมนุษย์ ปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาทางสังคม

กรอบทางพื้นที่ (Spatial Framework) หมายถึง การวางข้อกำหนดหรือขอบเขตของพื้นที่ในการศึกษาเรื่องใด

เรื่องหนึ่ง หรือแบบรูปแบบกระจายของสิ่งต่าง ๆ บนผิวโลกส่วนใดส่วนหนึ่ง เพื่อให้เราเข้าใจลักษณะโลกของมนุษย์ดีขึ้น เช่น การกำหนดให้มนุษย์ และวัฒนธรรมของมนุษย์ดีขึ้น เช่น การกำหนดให้มนุษย์ และวัฒนธรรมของมนุษย์กรอบพื้นที่ของโลกที่มีลักษณะเป็นภูมิภาค ประเทศ จังหวัด เมือง ชุมชน ท้องถิ่น ฯลฯ สำหรับการวิเคราะห์ หรือศึกษาองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่ง เฉพาะเรื่อง

รูปแบบทางพื้นที่ (Spatial Form) หมายถึง ข้อเท็จจริง เครื่องมือ หรือวิธีการ โดยเฉพาะกลุ่มของข้อมูลที่ได้มา เป็นต้นว่า ความสัมพันธ์ทางพื้นที่แบบรูปแบบของการกระจาย การกระทำระหว่างกัน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แผนที่ ภาพถ่าย ฯลฯ

พื้นที่หรือระวางที่(Space) หมายถึง ขอบเขตทางพื้นที่ในการวิเคราะห์ทางภูมิศาสตร์ เป็นการศึกษาพื้นที่ในมิติต่าง ๆ ตามระวางที่ (Spatial study) ที่กำหนดขึ้นมีขอบเขตชัดเจน อาจจะมีการกำหนดเป็นเขตบริเวณ สถานที่ นามิตของความกว้าง ความลึก ความสูง ความยาว รวมทั้งมิติทางเวลา ในเขตพื้นที่ต่าง ๆ ตามที่เรากำหนด ขอบเขตระหว่างที่ ด้วยเครื่องมือ เส้นสมมติและเทคนิคทางภูมิศาสตร์ต่าง ๆ เช่น แผนที่ ภาพถ่าย ฯลฯ อาจจะจำแนกเป็นเขต ภูมิภาค ประเทศ จังหวัด เมือง ชุมชน ท้องถิ่น ฯลฯ ที่เฉพาะเจาะจงไป มีการพิจารณา วิเคราะห์ถึงการกระจายและสัมพันธ์ภาพของมนุษย์บนผิวโลก และลักษณะทางพื้นที่ของการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ และการที่ใช้ประโยชน์จากพื้นโลก สัมพันธ์จากถิ่นฐานของมนุษย์ และการที่ใช้ประโยชน์จากพื้นโลก สัมพันธ์ภาพระหว่างสังคมมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งในการศึกษาความแตกต่างเชิงพื้นที่ (Area difference)

มิติสัมพันธ์เชิงทำเลที่ตั้ง หมายถึง การศึกษาความแตกต่างหรือความเหมือนกันของสังคมมนุษย์ในแต่ละสถานที่ ในฐานะที่ความแตกต่างและเหมือนกันนั้นอาจมีความเกี่ยวเนื่องกับความแตกต่างและความเหมือนกันในสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ทางเศรษฐกิจ ทางสังคม ทางวัฒนธรรม ทางการเมือง และการศึกษาภูมิทัศน์ที่แตกต่างกันในเรื่ององค์ประกอบ ปัจจัย ตลอดจนแบบรูปการกระจายของมนุษย์บนพื้นโลก และการที่มนุษย์ใช้ประโยชน์จากพื้นโลก เหตุไรมนุษย์จึงใช้ประโยชน์จากพื้นโลก แตกต่างกันในสถานที่ต่างกัน และในเวลาที่แตกต่างกัน มีผลกระทบอย่างไร

ภาวะประชากร รายละเอียดข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประชากรในเรื่องสำคัญ 3 ด้าน คือขนาดประชากร การกระจายตัวเชิงพื้นที่ และองค์ประกอบของประชากร

ขนาดของประชากร จำนวนประชากรทั้งหมดของเขตพื้นที่หนึ่งพื้นที่ ณ เวลาที่กล่าวถึง

การกระจายตัวเชิงพื้นที่ การที่ประชากรกระจายตัวกันอยู่ในส่วนต่างๆ ของพื้นที่หนึ่งพื้นที่ ณ เวลาที่กล่าวถึง

องค์ประกอบของประชากร ลักษณะต่าง ๆ ที่มีส่วนผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขนาดหรือจำนวนประชากร องค์ประกอบของประชากรเป็นดัชนีอย่างหนึ่งที่ชี้ให้เห็นถึงคุณภาพของประชากร องค์ประกอบประชากรที่สำคัญ ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ การสมรส

การเปลี่ยนแปลงประชากร องค์ประกอบสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงประชากร คือ การเกิด การตาย และการย้ายถิ่น